SVJETSKA KNJIŽNICA

L. BALET

MRTVA LJUBAV

K 1·80

KNJIGA 9. ZAGREB 1918.

NAKLADA KNJIŽARE M. KELOVIĆA

SVJETSKA KNJIŽNICA

LEO BALET

MRTVA LJUBAV

KNJIGA 9. ZAGREB 1918.

NAKLADNA KNJIŽARA .M KELOVIĆA.

I.

»Sagni se, Ana!«

Jakim je zamahom vesla okrenuo Chef provu barke prema vjetru. Veliko je jedro najprije nesigurno zalepršalo, a onda se nadme i barka zaplovi, lagano se njišući, suncem obasjanom vodom.

»Lijepo, ide, zar ne?« upita je, pa gledajući u jedro nadnese ruku na oči da vidi, ne bi li mogao možda još više vjetra da uhvati.

»Hm . . . i kako još.«

Sjedjela je i gledala ga šuteći, baš kano da joj se čudnim čini, da se nije ništa promijenio u ta tri mjeseca, što ga nije vidjela. Uvijek je isti, samo što sada znade tako daleko od nje biti svojim mislima, a to nije prije bivalo . . . Ovo je prvi puta da je na samu s njim. Hvala Bogu, da Marija i Jan nijesu imali volje da s njima podu. Za malo rekne:

»Još se nijesi ni jednom do sada izvezao u barci, zar ne?«

»Nijesam, ali sam i tek samo tri dana kod kuće.«

»Da, pravo imaš.«

»A jesi li se ti marljivo vozala ovoga ljeta?«

»Ne, vrlo rijetko, samo s Janom ili Marijom. Ne dopada mi se da se izvezem samo s Janom.«

»Tako dakle? No to ću onda morati da jednom reknem bratu.«

»To već on i sam znade, jer sam mu rekla«, odgovori ona mirno, ko da je to nešto najnaravnije na svijetu.

»Sa mnom ti se dakle više dopada?«

Porumenila je.

»Ludo jedna«, rekne mu smijući se i uze jedno od užeta i udari ga njim nemilo po koljenu. »Luda, baš si ti luda.«

Mogao se je samo jednom rukom braniti. »Ta prestani... Ana... Ana... pustit ću da se utopimo, jesi li čula?«

Smijali su se oboje, a on je kod toga licem pokazivao, kako ga silno boli. Vjetar je postao jačim. Iz daleka je, daleko negdje, dolazila neprestano nad tamnom vodom jaka struja vjetra, koji je udarao u ko snijeg bijelo jedro i barku naprijed pomicao. A barka je u kapi razbijala malene valove koji su dolazili pred nju, te je plovila mirno ko osamljena ptica velikom i glatkom površinom.

U moćnoj se toj slici prirode naokolo, probudi Chefova samosvijest. Nešto je snažno, gotovo brutalno došlo u njegove kretnje. Svojom je bijelom rukom držao čvrsto veslo, a drugu je stavio u džep od hlaća, dok je glavu visoko podigao, da mu je kosa bila puna vjetra i sunca. Ponosna se smionost zrcalila u njemu, dok je svojim crnim očima pregledavao naokolo svoje maleno vodeno carstvo: šaš, i samo šaš. Tek tu i tamo malena seljačka kuća, ko igračka, ili niski toranj seoske crkvice okružen s nešto zelenila, a svuda mlinovi, — eto tu jedan neposredno pred njim, onda malo dalje još jedan, pa opet jedan. Ali sve je to ipak nekako ko umaralo, jer bi sve moralo da bude dalje, mnogo dalje. Još

mnogo više i prostora i daljine morao bi da osjeća oko sebe, neizmjernost u prostoru i daljini, nad sobom i svuda naokolo.

I Ana je sjedjeći njemu nasuprot bila tiha. Nekoliko joj je raspuštenih kovrčaka kose lepršalo po blijedom licu. Nekako je umorno sjedila na klupi, podbočila rukom glavu, a oči su joj neprestano tumarale sad zatalasanom vodom, a sad zelenom okolicom, kano da bi tamo iza šaša htjela da nešto vidi, nešto što srce raduje i daje mir.

Nekoliko je poplašenih divljih pataka zagraktalo nad barkom, poletjele malo za njom, a onda i opet jedna za drugom pale u vodu. Ovo probudi obojicu iz sanjarenja i oboje pogleda jednim pravcem.

»Vidiš li ih još?«

»Ne. A ti?«

Ona tek zaniječe glavom. Onda se javi Chef posve nenadano: »Sjedni, molim te amo, da lulu napunim.«

Odmah je ustala i sjela do njega te primila veslo. Nešto je posebno osjetila, kad je na veslu osjetila toplinu njegove ruke.

»Dijete, kuda si se zamislila?... Odmah ćemo tako zakrenuti protivnom strujom... tako« i kod toga skrene on i opet barku u prijašnji pravac.

»Bila sam malo rastresena«, rekne ona izgovarajući se, »ali napuni samo mirno lulu, jer ću sada bolje paziti. Prema onom mlinu tamo, zar ne?« pokazala je glavom na onu stranu.

»Da, onamo.«

Neprestano je međutim morala da na mahove u njega pogledava, dok je tu sjedio i potezao iz lule, koju je držao čvrsto među zubima, a jedna mu se ži-

gica za drugom gasila. Ah, kad bi ona imala takvoga brata... ili... Bože, kako bi to samo lijepo bilo! A zar je to doista tako nemoguće? Zar to ne bi moglo i biti? Chef se nije nikada zanimao ni kojom djevojkom osim s njom. Sada je položio svoje ispite i za tri bi godine mogao da bude odvjetnikom... I misli su joj se rojile sve dalje i dalje ko oni maleni talasi, što su veselo plesali oko barke, njihali se, preskakivali jedan drugoga i mrmoreći pjevali opojnu sunčanu pjesmu, cijelom površinom vode.

Došli su tako već posve do vodenice, koja se tako čudno odrazivala svojim crnim kotačima od jasnoga neba.

»Hoću li ja sada? Još ćemo onda malo zaobići, a onda pristati tamo na drugoj strani u šašu?«

»Dobro.«

Ustala je i sjela i opet njemu naprotiv.

»Pazi na jedro, Ana... Ne... ne još sada.

»Znam već, samo ću ga sada razvezati.«

Bili su gotovo kod obale.

»A sada naprijed!« Povukao je kormilo i barka lako skrenu. Jedro je bilo spušteno.

»Zbilja, Chef, kako ti se dopada Margot van der Werf?«

»Što?... Kako si se na to najednom sjetila?«

»Tako... Čini li ti se ona lijepom?«

»Ima lijepo lice.«

»Ma ne, znaš, da ne mislim tako, nego... da li ti se ona dopada?«

»A tako, sada tek razumijem!« Onda će ko da se najednom dosjetio: »Nije li ona tvoja i moje sestre prijateljica? Da, posve sigurno da mi se dopada.«

»Ah što, ne rugaj mi se... Ni ja ne vidim ništa na njoj.«

»Da reknem istinu, ni ja. Nešto je tako nesimpatično na njoj, ko nešto naučenjačko, ni sam ne znam kako. Ne drži se prirodno.«

»Ali koketira s tobom. Zar ne? Zar to nijesi opazio? Ali, što to samo kazuješ, ko da sam sebe ismijavaš... Ne budi smiješan...«

»Doista ne, ali to mi je konačno i posvema svejedno.«

»Nije moguće. Ali onda moraš da dobro pripaziš sutra na večer. Valjda će i ona doći?«

»Mislim.«

»Ali...« i ko da se najednom nešto sjetila, pogleda ga svojim velikim plavim očima: »Jeanne je posve po tvom ukusu, zar ne?«

»Haha, ovo ti je uspjelo«, rekne on šaleći se, »ali zar ja moram doista da pred tobom obavljam generalnu ispovijed?«

»Ta reci mi to«, umoli ga. »Čemu ne ćeš da mi to kazuješ? To je tako djetinjasto od tebe...«

»Koju ti to Jeanne uopće misliš?«

»Jeanne Berg, nego koju drugu?«

»Jeanne«, rekne on važno i povuče nekoliko dimova iz lule, »nju jednostavno ne poznajem. Ona nikada ne izlazi iz sebe i nikada nitko ne zna, što misli.«

Pogledala ga je još jednom, kano da bi htjela vidjeti, da li doista tako i misli, a onda će opet:

»Vidiš, o tomu sam se već prepirala s tvojom sestrom, a ona dokazuje protivno.«

Obim je rukama obuhvatila kod toga visoko prebačenu nogu i gledala veselo u nebo, kano da joj

je ono plavetilo sve svoje čare pokazalo. »Tako sam sretna sada«, rekne ko sama sebi.

Chef je nije razumio i nasmiješi se njezinom držanju, što je njezinoj vitkoj i bijeloj pojavi nešto dražesno i nevino podavalo. Bila je doista tako naivna, katkada još pravo dijete. Njegovo se je osjećanje prema njoj pretvorilo u toplu intimnost, ali kano što gruba ruka nježno tkivo raskidava, tako mu je često dolazila misao, smije li još i sada da ima takve osjećaje. O Bože, kako bi mu onda mrk bio život! ... Ali — nesmisao, sve to nije ni potrebno ... U tom je gotovo pobožno i opet zaokrenuo čamac, da ga onda ravno u šaš zaveze.

»Ana, makni posvema jedro.«

»Što? ...«

»Molio bih te, da malo jedro odmakneš.«

Ona pogleda na stranu i začudi se: »Zar smo već ovdje?«

Čas kasnije je zazujalo uže u zraku i trouglato je jedro palo u dno čamca.

»Dobro sam uradila, je li? Nitko ne bi mogao bolje. Sad druga jedra, ne?« Stala je uspravno u čamcu i gledala u njega napetim pogledom, držeći u ruci uže velikoga jedra. Barka je plovila upravo protivno vjetru, te je ponosno ko bijeli labud zašla među šaš. Šušteći i lomeći se ugibao se šaš njezinom bijelom trupu, a ona je plovila sve laganije i laganije, dok nije konačno stala.

»Tako«, rekne ona smijući se i držeći još uvijek uže velikoga jedra u ruci. »Ako se sada ovdje smrznemo, onda ćemo se smrznuti kako valja.« Sjela je kraj njega na klupu od kormila i izazovno ga pogledala. »Vidiš, meni se ovdje sjedi ugodnije nego li

ondje, a ti, ako ti nije pravo, ili ti je možda pretijesno, možeš da pođeš na moje mjesto.« Onda ga uštinu za uho: »Čuješ li, momče?«

»Pusti me, nesrećo, to boli!«

»Što si to rekao? Nesrećo? Odmah da opozoveš, razumiješ li?« I uz to je sve jače i jače stiskala svojim nježnim prstićima njegovo uho.

»Što bih opozvao? Ali nemoj... to boli...«

»Još pitaš što bi morao opozvati?«

»Ti si... ne, ti nijesi nesreća«, a onda će primajući se rukom užarena uha: »Budeš li još jednom tako nesnosna ko sada, onda ću te, vjere mi, utopiti. Bacit ću te jednostavno u vodu.«

Digao se i izvukao ispod prove maleni kovčeg, otvorio ga i izvadio bocu vina i dvije čaše, što je sve pomno bilo u ubrusu umotano.

»Za kaznu ti ne dam ni kap moselskoga.«

Ali ona gledajući na stranu posegne iznenada tako naglo za jednom od čaša, da se je i ona druga prevalila i pala, te se polupala.

»Ništa ako ne daš, ja već imam čašu, iz koje ću piti.« Onda mu pokaza na crepovlje: »I ovo si ti samo kriv.«

»Sve ljepše iza ljepšega.«

»Naravno, jer nijesi trebao da govoriš onako.«

Da sakrije smijeh i da se pokaže ko da je ljutit, nagne se on posvema naprijed i poče da skuplja crepove i da ih u vodu baca.

»Hajde, da sve to popijemo s vinom!« Postavila je lukavo se smijući čašu pred njega i gledajući ga čekala, dok ju je napunio zlatnim vinom. »A vous honneur«, rekne mu i pruži čašu ko zlatni cvijet, što

ga je tako elegantno i nježno držala svojim tankim prstićima.

»Odakle ćeš ti onda piti, Ana?«

»Pij samo, pak ćeš vidjeti.« Onda uze od njega praznu čašu, dade mu da je napuni, potraži na njoj mjesto, na kojem je on pio, i pritisnuvši upravo onamo svoja usta poče polako da pije, gledajući vragoljasto u njega.

»Sada si opet ti na redu«, rekne mu, »ali za tebe moram čašu opet prije oprati i otrti.«

»Ne, to je već nesnosno, upravo nelijepo od tebe.«

Nasmijala se je tako jasno i zvonko, da je daleko odjeknulo jezerom. »Ako je tebi pravo, i meni je.«

»No, kad ti ja ne bi bio rođakom...«

»Ali ti to i nijesi«, rekne ona naglo. »Doista, ti mi nijesi nikako u rodu.«

»Ipak.«

»Ni govora o tomu.«

»Ali...«

»Ni da misliš na to. Ili ti možda moram i opet da iznova ponavljam?«

»Nije li moja majka tvoja tetka, a moj otac tvoj tetak?« upita on ozbiljno.

»Istom štogod. Uvijek mi to spominješ.«

»Je li tako, ili nije?«

»Da, ali samo ženidbom, ne krvlju.«

»To je sada posve isto, da li ženidbom ili kako drugačije. Oni su tebi tetak i tetka, a ja sam ti prema tomu bratić. Eto, tako je.«

»Nije tako. Ali slušaj, Chef, daj me jednom dobro poslušaj. Moj prvi otac i moja majka nijesu

bili nikako s tobom u rodu. A kasnije je mogla moja majka sto puta da uzme kojega od tvojih ujaka...«

»Vi žene mislite, da morate uvijek pravo imati. Bilo to međutim sada kako bilo, briga mene.«

»Nije meni tako«, rekne ona iznenada izdavajući se.

»... Meni je posvema isto kako je to, ja samo znam da sam te od malena držao svojom sestričnom, ili još više, pravom sestrom, pak ne ću da sada pod staru glavu drugačije bude.«

»Pod staru glavu«, naruga so ona. »Jedva ti je dvadeset i jedna i samo si dvije godine stariji od mene.«

Chef je najednom ušutio. Na pola je samo još slušao kako se ona šali, i samo bi se tu i tamo nasmijao, kad bi ona baš nešto smiješno rekla. Nije je međutim niti shvatao pravo i bio je takav, samo da njoj veselje načini i da sakrije, kako je rastresen. Planovi su o njegovoj budućnosti nekuda neprijateljski stali pred njim i uznemirivali ga. Zašto samo? Kako je to najednom došlo? Nije htio da misli na to, sada barem ne. Da se okani takvih misli, pogleda tamo prema njoj i činilo se, da je posvema utonuo u ono, što ona govori, ali ju je uz to počeo nesvijesno da promatra. Gledao je, gdje joj sama nevinost sja u modrim očima, tako lijepo okruženima tamnim obrvama, kako mu se smiješe ona malena, malo prkosno stisnuta ustašca, kako joj je glava malo na stranu nagnuta i kako ga sve na njoj živo gleda i živo moli, da je malo, samo malo voli. Onda je i opet osluškivao njezinom milom glasu, koji je neku bojazljivu i ljupku pjesmicu pjevao uz pratnju vjetra, što se lomio i šuštao među šašem, uz romon valova,

što su o čamac zapljuskivali. Sjedio je i gledao je tako, ko da je sada zadnji put vidi i ko da će ga tko za uvijek da odvede od mile mu sestrične.

»Chef«, okrene se ona najednom k njemu i gurne ga u ruku, »reci mi, što si najednom tako ozbiljan postao? Kuda misliš?«

A njega popade u tom času neka velika i neodoljiva želja da govori, da bude povjerljiv, i poče da svoje osnove kazuje. On dugo već na to misli i dugo se na samu tim bavi, a ispovjednik mu je u Rolducu odagnao sve teškoće i konačno mu pokazao, da tako mora da načini. I sam je počeo da tako osjeća, ali katkada, eto i sada upravo, tako mu nešto dolazi, da ne može nikako da prikrije odvratnosti za sve ovo. Je li to možda ona borba, o kojoj su mu kazivali, da je svaki mora boriti za zvanje svoje?

»Kakove su to osnove i o čemu ti to govoriš?« upita ga ona strašivo. »Što hoćeš za Boga?«

»Svećenik biti.« Naglo je to izgovorio, a nije vidio, a nije ni mogao, kad nije ni slutio ništa, kako su na nju te riječi djelovale. Bila je blijeda ko smrt i sva je drhtala, a šaptala je ko da sama sobom u mislima govori:

»Svećenik ćeš biti... Ali onda ne možeš da se oženiš.«

»Ah, to je najmanje. Radi toga se ništa ne bojim.«

Ove su je, polako izgovorene riječi, posve slomile.

»Što plačeš, Ana?«

»Za to... tako... jer je tebi teško.«

A on je nije ni sada razumio, baš tako, kako ni sam sebe nije razumijevao.

— — — — — — — — — —

Voda je još uvijek zapljuskivala u stranice barke i vjetar je jednako šuštao među lišćem šaševim. Žalosno je i osamljeno stršao u vis jarbol sa svojom malenom zastavicom, koja se vijala na vjetru i smatala oko bijeloga šiljka, koji je nepomično pokazivao u neku neizvjesnu točku na nebu. Odnekuda se posvema tiho javilo svojim metalnim zvukom jasno pozdravljenje... Onda je postalo i opet mirno i ništa se nije više čulo do šum vjetra u šašu i zapljuskivanje valova.

Ana je sjedila nagnuta preko stranice i gledala, gdje joj se jedna za drugom bez plača isplakane suze u vodu prosiplju. Od svake se stvorio maleni krug, i ništa više. Rukom je nesvjesno pokidala jednu trstiku i komadići su polomljene stabljike plovili nemirno naokolo, da budu još dulje ili kraće, još dan ili možda i dva, a onda da prođu ko i sve drugo. Na smrt je bila ranjena. U početku je još pokušavala da samu sebe uvjeri, kako ne će ništa da bude od toga, kako će on da bude samo njezin, kako mora biti... a onda uvidi i sama, kako je sve to što ona misli, tek pusta djetinjarija.

Teško mu je bilo što je ona tako slomljena. Nije doista mislio, da mu je ona tako blizu, da će je tako potresti, što je on u sumnjama i teškoćama. Ipak je to bilo malo suviše osjećano kod nje, ali što bi, kad je i tako bila odviše nervozna i osjetljiva. Ali bit će već bolje, kad on, što brže to bolje, sve razjasni i uredi.

»Ana«, rekne budeći se iz svojih sanjarija i do-

dirne se njezina ramena. »Nemoj da budeš u brizi radi mene, ja ću to već sve sam urediti. Držat ću se posve onoga, što mi je kazivao moj ispovjednik, a večeras ću još sa svojima kod kuće o tomu govoriti, i tako će biti odmah sve uređeno. Uopće je sve to smiješno od mene, jer da me pitaš, radi čega osjećam ko neku odvratnost često za sve ovo, velim iskreno, da ne bih znao ništa da ti kažem. Već sam se do ludila zamišljao da nađem uzrok tomu, ali iskreno moram reći, da nijesam ništa našao.«

»Da popijemo što je još u boci, pa pođemo kući«, rekne ona ko nebrižno.

Uzeo je bocu, natočio čašu do vrha i pružio joj. »Evo, ispij je do dna za moju sreću i budućnost. Ali na dušak!«

»Dobro, za t v o j u budućnost!«

Uzdrhtalom je rukom prihvatila čašu gledajući je pogledima, koji su još bili mutni od suza, pa je nastojala, da je što brže ispije.

Kad su ispraznili bocu, uhvati je on za grlo i baci daleko na pučinu. Ona pade duboko u vodu, napuni se do polovice, a onda izroni opet na površinu i poče s grlom gore okrenutim da pleše na valovima, koji su se naokolo njezinim padom ustalasali.

»Da smo je bili dobro začepili i onda stavili u nju papirić s natpisom: »Le bonheur. Nasukali smo se 10. semptembra 1904. Tonemo!« On nije ni sada razumio gorku ironiju njezine šale.

»Tako, sad ćemo i opet da zaplovimo! Ne misliš li i ti tako? Bilo bi kasno inače.«

Nekom je motkom pomaknuo barku iz šaša, za malo su bila i opet jedra podignuta i vjetar ih je naduo, da su ko ptica poletili prema suprotnoj obali. Malo su putem govorili. Chef je mislio, kako će sad i ocu da rekne ono, što je tako stalno u njemu bilo. Otac će se bez sumnje i te kako začuditi, jer nije dosada mislio drugo, nego kako bi mu se sin iza velikih praznika upisao na pravo. Ali konačno će mu valjda ipak to drago biti, a kako tek njegovoj »bogobojaznoj majci«, kako bi je on u šali običavao da naziva.

Ana je sjedila uvijena u meko, kasno sunčano svjetlo i gledala ga žalosnim pogledima, kano da se pita, zar je on doista ne ljubi i zar je nije nikada ljubio onako toplo i silno, kako ona njega voli? Zar je to ona sebi tek umišljala uvijek? Još jednom se je sjetila svih onih lijepih i dugih godina, što su zajedno živjeli, što su u njima govorili i pisali jedno drugomu. Zar je i onda nije ljubio? Zar nije ni onda ništa za nju osjećao? Koliko samo razočaranje! Ništa joj ne bi bilo, što bi morala tako da samu sebe njegovoj sreći žrtvuje, ali je užas bio, da on ne će nikada znati, kolika je njezina žrtva... Ova ju je misao silno potresla. O, ona će mu sve reći o svojoj velikoj i strastvenoj ljubavi, i onda će mu reći, da mora da pođe za onim, što ga tako zove u budućnost, mora poći, pa ma i na račun njezine sreće, samo će i onda morati tu i tamo da se s malo samo smilovanja sjeti i nje i njezine velike ljubavi...

»Jesi li se ti tomu nadala od mene?«

»Nikada.«

»Pa ja sam ti o tomu pisao pred nekoliko mjeseci. Zar se ne sjećaš više?«

»Da... sjećam se, ali sam se onda samo smi-

jala tomu, jer sam držala, da je to tek šala i da hoćeš da me samo dražiš...«

Chef osjeti, kako ga njezine oči žalosno i samilosno gledaju, pa se poče domišljati, da ima nešto, što se krije iza tih pogleda, a što on ne razumije. U nejasnoći je svojih osjećaja počeo da traži svijetlu iskru, koja bi mu pokazala pravi put... Čemu je ona takva?... Čemu?... Mislila je, da sam je samo dražiti htio. To je rekla... Kako da nju tim dražim? Sve su mu nejasnije postajale misli.

Onda započe. »Zar tebi nije pravo, Ana, ako ja pođem u teologiju?«

»Nije!« I sama se je prepala tog nagloga i grubog odgovora i samo osjeti, kako joj je krv naglo žilama potekla.

»A zašto nije?«

Sada je morala da rekne. Osjećala je neku neodoljivu silu da mu se baci oko vrata, i da mu grleći ga i ljubeći u suzama rekne: Za to ne smiješ, jer onda više ne ćeš moj biti... Ali onda pade nešto hladno po njoj: ta on te i ne ljubi... Kako je to strašno, Bože moj... Sada nije više imala snage da što rekne... Nije više mogla, nije joj više moguće bilo.

»Zato... jer, jer se bojim, da ne ćeš tamo sretan biti.« Jedva je to izmucala, i od te joj neistine porumeniše obrazi, što ih je strah malo prije poblijedio.

»Da ne ću sretan biti?... Sretan da ne ću biti?« ponovi Chef zamišljeno za njom. »Ja sam... ja sam pak upravo mislio, da inače ne bih mogao sretan da budem...«

Bilo joj je, ko da ju je bodež probo, kad je tako

jasno vidjela, gdje ništa baš ne osjeća za nju. Da je i nema radije...

Chefu se učini da je tek sada pravo razumije. Nije dakle bilo ništa drugo nego li njezina brižnost oko njega, i učini mu se da je ipak glup, što toga nije i prije već razumio. Ta tako je već dugo poznaje... I tako mu je milo bilo sada gdje vidi, da ga ona voli, toliko, kako ga i majka voli. Osjetio je kako će sada da jak bude prema onoj budućnosti, koja mu crne oblake u susret šalje, gdje znade, da je njezina ljubav uza nj. On će je zato uvijek da voli, tu svoju milu i dobru sestricu...

Lagano je vjetar zanio barku u uski kanal, kojemu su po obalama bili gusto rascvali vodeni ljiljani, stisnuti sada pod svojim velikim listovima. A posve tamo na kraju kanala, gotovo sakriven pod bukvama i platanama, stajao je odličan dvorac, elegantnih i strogih linija. Onaj drugi, u kojem je stanovala Ana sa svojim ocem bio je malo poviše, i odavle ga se nije još moglo vidjeti.

Pristali su. Pomogla mu je još privezati barku, i kad su bili gotovi, pruži mu ona ruku i rekne u neprilici:

»A sada?«

Chef je prihvatio njezinu ruku svojim vrelim prstima i pitao je, ne će li možda na čas s njim kući, ili da je možda do kuće prati. Ali ona je oborenih očiju odbila i jedno i drugo, i rastadoše se samo stiskom ruku. Tiho pođoše svako na svoju stranu... Gledao je za njom i vidio, kako je izvadila maramicu i kako je posve naprijed pognuta prešla preko malenoga mostića, koji je dijelio oba imanja.

II.

Počelo je već da se jako smrkava pod širokim krošnjama drveća, koje se izraslo među putevima i stazama, što su se bijelili i vijugali parkom. Sparina joj je pod drvećem udarila u lice. Iz daljine je dopiralo kreketanje i kvakanje žaba, prekidano samo pljuskanjem vode, kad bi koja žaba s lista, na kojem je bila, skočila u vodu. Neki je zakašnjeli golub izletio iz vrška bukve, kad je Ana mimo prošla.

Ana nije čula ništa od svega toga, tako je bila zaokupljena teškom nesrećom, koja je došla na nju i posve je slomila. Mrtvo je spustila ruke i prelazila tako bez misli po uvelom lišću i grančicama, što ih je bura pokidala i razbacala. Kako bi se tek samo mogla da izgovori, da ne mora sada k stolu? Ne bi i tako ništa jela, a opet joj je bilo nesnosno, da mora cijeli jedan sat sjediti uz oca i slušati njegovo čavrljanje. Tako bi rado sada sama bila, kad nikoga nema s kim bi mogla, kako bi htjela, da se ispripovijeda. Bolje je onda da je sama, tek što je sada suviše žalosna, a da bi mogla što stalno da odluči.

Kućna su vrata bila samo na pola otvorena, a Mina joj reče već kod ulaza, da je otac kod stola. Bez riječi je bacila svoj šešir na jednu od stolica i ušla odgurnuvši vrata.

Gospodin je van Hoogstraten sjedio kod prostranoga stola, a među mnogo neukusno poredanih stvari, koje je pokupovao kod raznih prilika na svojim putovanjima. Nad naslonom mu je fotelja u kojem je sjedio sjala ćelava glava na plinskom bijelom svijetlu. Debele je mesnate prste spustio do tanjura, a na pola je zatvorenim očima gledao sliku na protivnoj strani zida, koja je svojim naslikanim

jelima i voćem, svaki dan iznova pobudivala njegovu pozornost.

»A, je si li ovdje?« i onda poče dok još nije ni sjela: »U ime Oca i Sina...« Debelim je usnicama tiho izmrmljao molitvu i kod toga stiskao svoje mesnate prste jedan do drugoga, a oči su mu sve više uživale u jelima na slici na zidu... »i Duha svetoga, amen.« Onda je razvio ubrus, svezao ga brižno oko vrata i počeo da dijeli juhu u tanjure.

»Hvala«, rekne Ana i poče da nervozno gnječi među prstima komadić kruha.

»Ali, kako je samo moguće, za Boga, da čovjek tako dobru juhu ne bi jeo...« Nije se međutim mnogo dalje brinuo o njoj, već je bio zabavljen jelom, srkao je jednu žlicu za drugom, nagrabio još jednom, srkao neprestano dalje, i kod toga tu i tamo glasno mljasnuo oblizavajući jezikom kuteve svojih usnica, koje su mu radi loših zubi bile uvijek ovlažene. Kada je svršio i pozvonio da donesu drugo jelo, vidi tek kako je Ana blijeda i rumena u očima.

»Zar ti nije dobro?« upita je tek napola je gledajući.

»Tako.«

Ne misleći međutim više na nju poče da govori. »Ja sam pak u zadnje vrijeme tako zdrav kako još nijesam bio. Spavam vrlo dobro i gotovo da se i ne budim više... ali ipak, noćas sam se slučajno probudio, čemu je, čini se, neki san bio kriv. Da, sada se i opet toga sjećam, ali inače sam vrlo dobro spavao. Tako je to, tako, ali do toga dođe, dijete moje, čovjek samo onda, ako je znao da dobro čuva svoje tijelo. U zadnje doba ne moram pače ništa ni uzimati... ali ti to već znaš. I jelo mi ide

vanredno u slast... Što imamo danas, Mina?... Filet, baš lijepo!... Filet sa...« I kod toga je naglo podigao poklopac s posude, što ju je Mina upravo postavila pred njega na stol. Cijelo mu je lice od toga sjalo od radosnoga uzbuđenja, oči su mu pod visokim obrvama bile širom otvorene, te je na smijeh izvučenim usnicama neprestano ponavljao: »Ah, grašak dakle. Filet sa graškom! Doista famozno...«

Kako je vidio svoje omiljelo jelo, koje je gutao samo očima, postade dobre volje, te poče pripovijedati, kako je danas poslije podne sreo gospodina Smita, koji je upravo postao članom druge komore i s kojim je prije tako dobar bio. Onda rekne, da mu je Smit ko nešto što se samo sobom razumije stalno obećao, da će ga kod kuće posjetiti, čim samo dospije.

Dok je jeo grizući polako i gutajući svaki put uz dobar gutljaj vina, neprestano je hvalisajući se pripovijedao, kako je nekada, dok se još nije toliko trgovačkim poslovima bavio, imao samo s odličnim ljudima posla. S tim je i tim doktorom, i s onim i onim barunom prijateljevao. I dok je prestao na čas, zabavljen tim da oštricom noža otare s kaputa kapljicu soka, nastavio je odmah da pripovijeda neku po stoti puta već kazivanu stvar, što ju je uvijek samo za to pripovijedao, kako bi ona vidjela, da je on nekada bio odličan čovjek.

Ana je samo onako uzela na tanjur komadić mesa, malo graška i nešto soka, ali nije ništa od toga jela. Kako nije u oca našla saučešća ni smilovanja, počela joj se po malo pretvarati žalost u razdraženost. Upravo je mrzila toga čovjeka, što joj

tu naprotiv sjedi, a tako je mekušan sa svojim, ko u žene glatkim licem i razvučenim usnicama. I Chefa je mrzila sada i sve ljude s njim. Ni jednoga nije bilo među njima, koji bi se i malo samo za nju brinuo, i za to je popade upravo demonska želja, da ovoga tu razdraži i naljuti. Upade mu za to u riječ, a samo joj je sijevala ljutina iz očiju, a u glasu joj se neka okrutnost skrivala.

»Ali tata, ta prestani već ipak jednom tim svojim brbljarijama. Ta sve sam već ovo toliko puta čula, i znadem već posve dobro, da si iz odlične kramarske porodice, da si bio gospodski uzgojen i samo s velikim ljudima drugovao. Ali sve mi ovo postaje već i silno dosadno.«

»Što?« i njegovo lice poče da se žari i sve po malo rumeno da postaje. »Što?... što...« Oči su mu divlje gledale naokolo... »Što?...« A onda udari što je mogao rukom po stolu. »Tko je to još kada čuo?« i onda će udarajući kod svake riječi: »To je ipak nečuveno... i toga ja ne ću da trpim u svojoj kući. Razumiješ li? Toga ne ću da trpim.«

Ana je gledala gdje mu srdžba sve više raste, da najednom snažno izbije. Potajnim je uživanjem gledala njegove stisnute usnice i izazovne poglede, te zgrčene pijesti. Smijala se je toj srdžbi. Kako je to samo smiješno bilo, Bože, kad se je taj čovuljak morao dati smesti u svojem svakdanjem užitku. Baš se je dobro osvetila, baš dobro. Sve je nešto igralo u njoj... Ali ona je htjela da ga još više naljuti, da ga uhvati još malo i to tamo, gdje je bio najosjetljiviji. Osvetit mu se htjela, i njemu i Chefu i svim drugima. Ovaj je čas proklinjala sve i svakoga od njih u svojoj velikoj mržnji. Visoko se ispravila

u svojoj stolici i tako je čekala da mu i opet što gorko rekne, samo se činilo da on nema volje, da se i dalje s njom svađa. Ha, haha! ... Ali on naglo ustade, odgurne svoj tanjur tako, da je udario i zazvonio o boci s vinom, baci ljutito ubrus u kut te iziđe. Tek je na vratima stao i okrenuo se opet k njoj stisnutih šaka:

»Zlo dijete, zar je to zahvalnost prema meni? Zar je to za sve što sam načinio i tebi i tvojoj majci?« ... Onda nastavi sa suzama u očima: »Zar sam za to samo radio pola svoga života? ... Zar samo zato, da moram sada tolike uvrede da podnosim? Hvala ti na tom, čuješ li, ali više ne ću toga da čujem ... Radije ću te odmah sutra izbaciti na ulicu, a što se mene tiče, može Chef i sutra da dođe po tebe« ... A kad je opazio da joj je kod tih riječi samo nešto mračno prošlo prkosnim licem, doda izmišljajući: »Ali Chef će biti svakako pametniji ... i tako raditi, kano da ništa ne vidi, kako se ti oko njega pleteš ...«

Tomu se Ana nije nadala. Najednom se našla na nogama, ali još prije nego li je smislila što bi mu mogla sasuti u lice, nije ga više bilo. Tražila ga je od jada užarenim očima, ali ga više nije bilo ... I onda osjeti najednom svoju skrajnu nemoć, upozna gdje je svèzana i zakovana, i kako ništa, posve ništa ne može proti svim njegovim mukama. O Bože, Bože, zar će ona uvijek morati da se dade od njega mučiti? U svom, upravo ludom bjesnilu, bilo bi joj najmilije u taj čas, da se je mogla ko ranjena zvijer baciti na zemlju i grizući oko sebe iskaliti svoj bijes. Nije više znala što radi, i stajala je naslonjena o zid nepomična, ko da i živa nije. Suhe su joj i užarene

oči bile nepomično uprte u pod, a nije se nikako micala, osim što su joj nosnice od časa do časa podrhtavale pod pritiskom zraka, što ga je naglo izdisala, i što joj se grčevito prsti svijali i pružali ......

— — — — — — — — — —

Takvu ju nađe Mina, koja se konačno ipak usudila da uđe, držeći uzdišući okrajak svoje pregače pred ustima. Čula je da se je gospodin i opet razljutio, a u takvim bi prilikama počela i ona odmah da plače u kuhinji i da moli »Zdravo Marijo« jedno za drugim. Počela je da nešto tek tako po stolu posprema, a pogledavala je kod toga Anu pitajući je očima. Konačno započe šapćući:

»Gospodice! ... ali ... gospodice Ano .. ta gospodin i ne misli tako zlo.« Onda stane posve do nje: »Gospodin vas doista vrlo voli ...«

Kroz sklopljene se Anine trepavice prevuče nekoliko krupnih suza. Nju da netko voli? ...

»Ne smije vas to tako uzrujavati«, govorila je Mina dalje. »Gospodin je doista tu i tamo tako divlji ... to stoji ... ali je on i opet ubrzo dobar. Nemojte više plakati gospodice, nemojte, molim vas, nemojte ...«

Ana je nije ni pogledala, već je pošla naglo u svoju sobu gore i zatvorila za sobom vrata. Tu je neki ledeni mrak prekrio tamom zidove, i samo su se prozori još malo razlikovali od ostaloga u zadnjim sjenama večeri, što je vani padala. Pipala je naokolo i dohvatila stolicu, i porinula je do prozora. Kod toga su maleni kotačići na stolici tako cviljugali i prekidali neugodno tišinu. Do nemoći umorna spusti se Ana u stolicu.

Što je to dakle bilo s njom? Zatvorila je oči

da može mirno razmisliti o svemu, i cijeli joj prošli dan ispade pred oči a sve joj budne tako jasno i tako odurno, što je toga dana morala da prepati i podnese. Sama se je sebi smilila i učini joj se, da je ona sama neka druga, što joj se činila ko nebeski lijepa djevojka, s velikim i lijepim očima, u kojima sjaju nade lijepe budućnosti, koja je sada uništena i satrta pred njom. Čemu da još sada i živi uopće? Život joj najednom postade bez cilja kano život cvijeta, što je otkinut, i koji nije ni za što više, osim da tiho i zaboravljen ugine...

Ipak ju je to sada uzrujalo, osobito za to, što joj se i očuh radi toga narugao. Ženska joj je taština bila do ludila tim razdražena. Ali ništa, ona će Chefa uza sve to predobiti, osvojit će ga i zaslijepiti sjajem svoje ljepote, ona ga mora po što po to i opet sebi privući svim sredstvima svoje ljubaznosti. Neka je on ljubi uza sve to, da ga ona iz duše upravo mrzi. Ana u taj par nije osjećala ni znala, da je upravo ta mržnja najači dokaz njezine velike ljubavi.

Najednom ustade i upali svijetlo, najprije jednu svjetiljku, onda još jednu, a onda i treću. Plaho se je ogledala sobom, ne vidi li i ne čuje li ništa, a onda je počela da čas mirno razmišlja spuštenih očiju i uprta samo vršcima prsti o stol... Da... Pošla je u spavaonicu, te i tamo upalila svijetlo, a tako i obe svjetiljke, što su bile uz toaletni stolić. Pogledala je još jednom jesu li vrata dobro zaključana, a onda sjede pred stolić, jedva suzdržavajući tajinstveni smijeh na usnicama. Dugo se je i mirno promatrala s rukama naslonjenim na mramor stolića. Bila je doista lijepa, vrlo lijepa pače, a osobito su joj bile

oči lijepe. Znala je da sve pokaže svojim očima, da svaku i najmanju nuancu svojih osjećaja na njima istakne, pa je ko glumica pokušavala sada pred zrcalom, da najprije pogledima moli i zaklinje, onda da pokazuje i ljubav i strast. Sada su joj pogledi bili pokorni i tužni, a sada se je smijala iz njih obijesna mladost puna ljubavi i neke demonske želje za užitkom. Sada su joj sjale oči pune prezira, a sada je u njima bila mržnja, velika i nesavladiva mržnja ko u božice...

Opažala je da su joj i usta lijepa, baršunasto mekana, a s onim finim i zavodljivim zavojem, kad bi se nasmijala. Nije mogla, a da se ne nagne posve do zrcala i samu sebe u usnice ne poljubi.

Onda započe gonjena nekom nesvjesnom misli, da naglo vadi češljeve i ukosnice te razaspe onu lijepu i bujnu kosu preko grudi i ramena. Jednom ju je rukom prihvatila odozgora, drugom je stade raščešljavati. Začešljala je sve naprijed i podijelila po sredini, pa prevukavši sve preko ušiju savije uzao, koji uhvati s nekoliko ukosnica i češljeva. Okretala je i naginjala glavu na sve strane da vidi, pristaje li joj. Nije bilo baš osobito. Odvila je i opet uzao i rasplela kosu, pak je u dvije pletenice ovila dva puta oko glave i provukla baršunastu vrpcu, ali, o Bože, ta to joj je još manje pristajalo. To je bilo nekuda suviše ozbiljno, prava grčka glava. Sutra na večer valja da veselo izgleda, da bude malo ko divlja, a pikantna ko parižanka. I opet je strpljivo rasplela kosu i podijelila je po strani kosom linijom, pak je na jednom kraju makne s čela prstima, a na drugoj je strani ostavi da pada u lakom uvojku na čelo, dok je uzao svezala s dvije vrpce na glavi.

Prelijepo je pristajalo. Kako samo nije do sada već opazila, kako joj to lijepo pristaje! Izvrsno, prelijepo! S ručnim je zrcalom u ruci promatrala kosu otraga i sa strane, onda sjede mirno pred zrcalom razmišljajući i radujući se već unaprijed pobjedi, koju će morati da dobije ovako uređena.

Tek momenat mirovanja. Onda poleti gotovo, izvadi iz ormara svoju »empire-reform-opravu«, koju je tek dobila, a još je nije ni jednom obukla, te odgrne zastore s kreveta i razastre je po njemu. Svuče se onda, ali još prije nego li je uzela drugu haljinu vrati se i opet i sjedne pred zrcalom, da tamnilo svoga nježnoga teinta osvježi tek lakim slojem »Poudre de Riza«. Da, i ono bi mogla da jednom pokuša, što je čitala jednom u romanu ... da, u romanu Paula Bourgeta: »La duchesse bleue«. Gdje li je samo njezina slikarska garnitura? Našla ju je u prednjoj sobi, posvema u dnu ormara i posve već zaboravljenu. Dohvatala je grozničavo boje i tube i istiskivala malo »okera«, »sepije« i gummigutta«, te je ogledavajući se neprestano u zrcalu, sve tri boje dobro izmiješala, razrijedila ih vodom, a onda uzela najfiniji kist i počela da lako maže obrve, kako bi tek jedva nešto podigla ton svojih plavih obrva i njihovu liniju za nešto malo produljila.

Nije se nadala tako sjajnom efektu. Luk je trepavica iznad očnih šupljina, koje su se činile sada mnogo dublje, došao do jačeg izražaja, a tako i linije bijeloga joj čela. Nešto je dražesno i smjelo bilo sada u lijepoj joj glavici, nešto, što je moralo svakoga da potakne na misao: »C' est une reine ou une fille.«

Polako je i ko teško ustala, uzela haljinu s kre-

veta i obukla je. Onda dohvati svoj nakit i pričvrsti ko nehajno na nekim mjestima po nekoliko briljanata — i bilo je svršeno. Upravo će tako sutra na večer doći k Marijinom rođenom danu. Tako će se osvetiti životu. Ova joj misao dođe ko parfum koji opija, i samo je uzdrhtala od neke nutarnje sreće, što ju je svu obuzela.

Još nešto. Uzela je toaletni stolić i unijela ga u prednju sobu, postavila do divana, pošla nekoliko koračaja natrag i počela da studira pred njim svoj »Entree-de-Salon«. Desnu je ruku spustila mirno niz tijelo, a lijevom, malo svinutom, prihvatila graciozno skut haljine dostojanstveno ulazeći, a smijeh, što joj je na usnicama bio ko da je pozlaćivao mračne misli i osnove, što su joj bile u duši. Ta ona je dobro znala da čini nešto ogavno, nešto đavolsko, ali joj nije bilo do toga, — htjela je pače da bude ko i sam đavo. A kad je jednom ušla raširi elegantnom kretnjom ruke nabrani skut iza sebe, te je koracala sobom ponosno ko kraljica, i ko da na praznim stolicama gleda gospodina i gospođu Cecile, Mariju i Jana, pa i samoga Chefa, tamo na sofi. Sjela je upravo prema zrcalu. Ne, to nije dobro. Ustala je i pokušala opet, te opet i nekoliko puta redom, dok konačno nije bila i zadovoljna. Pomišljala je kod toga na sutrašnju večer. Dođe li ovako odjevena, bude li tako pridizala skutove, tako sjela i tako se držala, to će morati Chef svakako, bude li tamo sjedio, da kroz laku joj haljinu vidi svaku liniju njezinoga djevojačkoga tijela. Da još i jače istakne svoje linije spustila je ruke u krilo i tako sjedila.

Dugo je mislila o svakoj kretnji i smišljala kako bi se smijala, da se samo što više istakne sjajno bje-

lilo njezinih zubi. Snovala je i što će da kaže, dok je najednom posve iznenada, ne smete kucanje na vratima.

»Tko je?« upita uplašena.

»Ja sam. Mogu li možda ući?«

»Ne.«

Čas je bio mir.

»Slušajte me malo...«

»Što?«

»Znate li da je već prošlo jedanaest sati?«

Ana se uplaši toga, ali se odmah sabere i odgovori: »Naravno da znadem, koliko je.«

»Rekao je gospodin da vas pitam, ne ćete li možda doći, da još jedete kruha s maslacem. On vas je već pola sata čekao... Nije više ljutit i nema sumnje da mu je već silno žao...«

Ani je to bilo sve isto.

»Recite mu samo, da sam već u krevetu..«

»I ne trebate dakle ništa više?«

»Ništa.«

»Mogu li vam možda donijeti krišku kruha s maslacem?«

»Ne.«

»Možda čašu mlijeka?«

»Ne, ništa.«

Čula je onda gdje Mina još čas mirno pred vratima stoji, a onda polako niza stube silazi. I tu joj postade najednom ko djetetu, kad ga uzmu najednom između njegovih lutaka, te je žalosno, da su mu razorili sve iluzije. Ta ona se upravo tako lijepo igrala. Ali još nešto. Ko dijete osjeti najednom, da je sama sebi postala smiješnom, i da su je ulovili kod uloge, što ju je sama izmislila i sama i igrala, a sada

mora da se stidi radi toga. Bolna pomisao o onom što se danas dogodilo rasprši najednom veselje i mir, što ga je još do pred čas imala uz pomisao na zadovoljštinu, koju je namijenila svom ojađenom ponosu. Hoće li sada moći sutra da sve to uradi? Možda da popije prije nego li pođe, nekoliko čaša jakoga portskoga vina? To, to, onda će već da ide...

Počela je i opet da smišlja kojekakve besmislice, što li će reći Chef njoj i što će mu ona na to odgovoriti, a kod toga je spremala sobu, kako nebi Mina ujutru mogla ništa opaziti od onoga, što je danas radila. Svukla se je, pospremila haljine i legla iza kako je ugasila svjetla. Nije izmolila svoju večernju molitvu i sjetila se, da je to bilo prvi puta što znade. Ne bi li možda bilo bolje da tri puta izmoli Zdravo Marijo? Ne, baš nije htjela. I u tom je konačno nemirno i zaspala.

III.

Poslije podne je Marija primila mnoge posjete i silno ju je radovalo gdje vidi, kako je slave, kako je ona jednom centar, oko kojega se sve kreće.

Chef se je unutra dobre mjere nazijevao, a onda pobjegao i sklonio se među vrtnim zelenilom u naslonjaču, ali tako, da je kroz otvore na lišću mogao da vidi svakoga tko ulazi i odlazi, a da ipak njega nije nitko vidio. Na koljenima mu je ležala otvorena knjiga, a u ustima cigareta, iz koje je od časa do časa propuštao kroz nos lake oblake dima i osluškivao zamišljen i sklopljenih očiju cvrkutanju neke zebice, što se je negdje na blizu igrala na grani. Bezbrojni su vrapci živo kričali oko njega i jedna je

dosadna muha uvijek i uvijek dolazila i zujala mu oko glave.

Tako je bilo mirno i spokojno. Zrak je uz vedro, bez oblaka nebo bio svjež i čist, i kad bi gledao na pola zatvorenim očima kroz otvore u krošnjama drveća prema nebu činilo mu se, da je to lišće sve jedan zeleni leptir do drugoga, koji se njišu na grančicama drveća. Krila bi se tih leptira od časa do časa ko užarila nekim prozirnim sjajem, onda bi postala i opet tamna i tužna, sada bi se prelijala samo nekom jasnom žutom bojom, da za čas i opet upadnu u neki tužni tamni ton. Svijetlo je ko ispreplitalo neke zlatne kolute i kolobare oko malenih crnih,zelenih i smeđih grančica, koje su se svijale nemirno, ko da im je težak onaj teret lišća, koji je bio na njima. A po zemlji je svjetlo svojim najljepšim tonovima prelazilo iz posve bijeloga u posve žuto, iz blijedoga u posve tamno modrilo, igrajući se nemirno na travi. Chefa je obuzelo neko posebno osjećanje dosade života i to ga je snatrenje posve prenijelo iz zbilje toga dana.

Kako se je samo izmijenio, i to tek u nekoliko dana? Povratio se je kući tako odvažan, kad se je našao pred onim novim životom, kojega nije uzimao ko život užitaka, već ga je zamišljao ko život mnogih odricanja i žrtvovanja sama sebe, kano teret, koji će da uzme na sebe i ponese, za volju Kristu svomu. Sjetio se svojih zadnjih godina u Rolducu i ljubavi, što je u njemu sve veća postajala prema Bogu, koji je za ljude na križu život dao. A ipak ga ovi ljudi još uvijek preziru i još ga uvijek proklinju, kad mu toliku ljubav samo grijesima naplaćuju. Ali to je samo za to, što ga oni ne znaju, ne poznaju njegovu

veliku dobrotu i njegovo milosrđe te veliku ljubav, kojom ih je on uvijek ljubio, a što oni nijesu nikada mogli da dobro razumiju. O, kad bi to samo oni mogli da znadu, i kad bi im se Bog samo htio da javi, da ga osjete!... U takvom je jednom momentu iza svete pričesti, a u svetoj ekstazi svečano obećao Kristu, da će cijeli svoj život, svoje talente i svoju budućnost dati samo za to, da Njega ljudi što više upoznadu. Ta kad bi ga oni samo upoznali jednom, onda bi morali da ga i ljube.

Sjetio se je i svih teških sumnja koje se rodile u njemu i o kojima je kasnije govorio sa svojim ispovjednikom, kako se je ispitivao da li je vrijedan da bude u tako odličnoj službi, je li sposoban za to i hoće li imati dosta snage, da sam sebe tako žrtvuje za uvijek. Konačno se sjeti i svoje posljednje, nepromjenljive odluke.... A sada je bio najednom tako hladan i ravnodušan, ko da je sve ono bila tek dječačka iluzija, u kojoj je neko vrijeme, da, čitave godine živio, a koju nije ipak mogao da i realizira...

Najednom je otvorio širom oči i upravio pogled na jedno mjesto, a kod toga je i glavu podigao, da može i čuti bolje. Da, i opet prolazi netko. Oprezno se je još više podigao da vidi tko je. Ah, dr. van Vaveren sa svojom ženom, koji se vraćaju. Tko je onda još sada kod njih... Da se sjeti malo... van de Wervenovi su već otišli, bila je dakle tu još samo Jeanne Berg sa svojom majkom i malom sestricom, ali će i ovi skoro otići, a svakako su već dosta dugo ovdje. Sada bi još morao da dođe ujak van Hoogstraten s Anom, i tim će biti ova svečanost i opet završena.... Opet je osluhnuo ne čuje li se štogod... ne, ništa nije bilo. Namjestio se je za to

opet u svojoj stolici i počeo da razmišlja o današnjem i jučerašnjem danu. Sinoć nije nikako imao snage da o onom govori. Ali u ovom će tjednu svakako jednom naći zgodu da o tom govori, a nije još konačno ni sile za to,. Doduše, jučer je bila tako lijepa prilika kad su Marija i Jan izašli, ali čudno... kada je...

Šljunak je pod nekim teškim koracima počeo da škripi. To je ujak van Hoogstraten i... i... sam, bez Ane? Zar nije s njim došla? Chef se je podigao, odgurnuo stolicu i poletio kroz kuhinju te ušao u salon gotovo zajedno s ujakom. Starac je — bilo mu je šesdeset i pet godina — stisnut u salonskom odijelu, upravo počeo da svečano čestita Mariji, da joj želi... i da joj još želi... i konačno joj još želi... a ona mu se zahvaljivala držeći svoje malene prstiće u njegovim u rukavice uvučenim debelim i toplim šakama Da, on bi bez sumnje već i prije došao, da je samo mogao, ali je upravo danas poslije podne očekivao posjet. Gospodin Smit, član druge komore, sigurno mu je obećao... ali ima i sutra opet dan ko i danas... Iza toga je ujak čestitao i mamici i tatici, da bi i oni mnogo sreće i veselja doživjeli sa svojom kćerkom, a onda pozdravi i druge koji su bili unutra, pak i Bergove, koji su odmah prihvatili priliku da se oproste i odu.

A Ana? Da, Ana, ona ima tako jaku glavobolju da joj je svjetovao, neka se iza luncha malo nalegne i odmori, pak će večeras i opet biti svježa. Onda stade pripovijedati kako je i njega prije često bolila glava, zar ne? Okrene se svojoj sestri gospođi Cecil, koja je kraj njega sjedila.

Što će piti? Hm... on bi najradije... hm, malo rakije. Kolača, ne nikako ne, najljepša hvala, jer mu to doista ne čini najbolje. Cigaru već, vrlo rado.

Chef, koji je sjeo u ugao i cijelo vrijeme samo fiksirao ujaka, usudi se konačno zapitati, da se nije možda Ana kod plovitbe jučer nahladila. Ne,... ali to nije ništa, to su doista samo živci, jer se je malo uzrujala, ali kad se opet primiri, bit će sve dobro.

Van Hoogstraten poče s gospodinom i gospodom Cecile da govori o Leydenu, gdje je Cecile trgovao efektima, a uz njih se je upleo u razgovor i Jan, koji već dvije godine ide dnevno s ocem u biro i misli, da smije i on nešto reći. Gospođa Cecile, koja nije ni malo razumijevala od svega toga ipak je pobožno slušala i klimala svojom lijepom sijedom glavom sad ovomu sad onomu, i kod toga dala pogledima nekoliko puta Janu znak, da ne smije baš on najviše da govori. Marija je bila iza današnjega nemirnoga dana nešto i umorna, pak je sjela na sofu do Chefa, provukla svoju ruku uz njegovu, naslonila svoju crnu glavicu na njegovo rame i počela šaptati, da ne bi tim druge smetala:

»Voliš li ti Chef rođeni dan? Meni se to silno dopada. Vidiš, ali ti nijesi bio u zadnjim godinama niti kod kuće u te dane, moraš na to da misliš. Naravno, i to razumijem, da to u Rolducu ni malo lijepo ne izgleda. Ali zar to nije tako zgodno, kad tako poslije podneva svi dolaze i čestitaju? Ta danas je bilo tu kojih dvadesetak ljudi, mnogo više nego li prošle godine. I doktor je nešto pitao za tebe... Da, što sam htjela reći, a kuda si se najednom samo izgubio? Nitko nije vidio kad si otišao.«

»U vrtu sam bio.«

»U vrtu si bio? Kako si se samo na to sjetio? Zar ti nije možda dobro?«

»I ne, ali mi je unutra bilo tako strašno dosadno, da sam poželio da malo na zrak izađem.«

»Vrlo si ljubazan. Reci mi samo, molim te, kaniš li možda da to isto i večeras opet načiniš?«

»Možda, ako mi se i opet ne dopadne, lako će biti, da i opet pobjegnem. Pa to je jasno, a tako bi i ti naredila, kad bi mogla.«

»Misliš?...« Nekoliko je puta ko ljutita promrmljala iza toga hm, hm, i onda osovila glavu. »Ali da znaš, ako večeras dođe Ana i obe druge prijateljice, da si mi se pristojno vladao. Razumiješ li me?«

»Tako... tako... tako...« rekne Chef smijući se.

»Ali ne, ja govorim posvema ozbiljno«, ona će. »Ti si uopće tako smiješan u zadnjim danima. Tako mi se čini, kano da ti nije stalo do cijeloga svijeta i da si nas prije sve više volio nego li sada.«

Nije joj odgovorio već je slušao što oni tamo razgovaraju, jer je čuo, da su Anino ime spomenuli. Ujak je upravo pripovijedao o tom kako živi i na dugo prikazivao, kako u zadnje vrijeme dane provodi. Chef je osjećao neku antipatiju prema ovom koštunjavom čovjeku bez osjećaja i žalio je Anu, koja je osuđena da s njim živi.

»Što misliš Marijo, što bi moglo da bude Ani?« upita on natjeran živom željom, da o njoj govori.

»Ne znam.«

»Boluje li ona često?«

»Ne, nikako ne. Uopće moram reći da o svemu ovomu ništa ne razumijem. Ja je još nijesam nikada vidjela tako uzrujanu, kako on veli da je bila. Samo je onda takva bila kad si ti položio ispit i kad je brzojavka o tom došla. Kako se je onda to dijete radovalo! Ne može se to ni reći. Plakala je od sreće i dragosti! Ali inače je svaki dan, kako i dan prije. Mislim da će već što drugo danas biti...« Kod toga je lako udarila Chefa laktom i pokazala očima na ujaka.

»Misliš?« rekne Chef smeteno, a kod toga su mu lica gorila od rumenila.

»Naravno... a i meni bi bilo strašno, kad bih morala da budem zajedno u kući s jednim tako neprijaznim čovjekom. Ta on cijeli dan samo o sebi misli, i kako može Ana da to samo podnese... Velim ti, da je taj njezin život... Uz to mi samo jako malo od svega toga znamo jer je previše lojalna, a da s drugima o tom govori. Ali što samo čovjek onako slučajno i vidi i čuje kad je koji puta tamo... no, ja ti velim... U društvu je on još nekim načinom posve zgodan, ali kod kuće... Ja silno volim Anu, a i ti je moraš sada preko praznika da što više rastreseš. Hoćeš li Chef?«

»Razumije se, da hoću.«

»Pazi, onda dakle, da ne bi večeras i opet pobjegao, kad i ona dođe.«

»Ako ona dođe, ostat ću.«

»Lijepo, ipak si ti dobar momak«, rekne mu i utisne mu cjelov u čelo, gotovo već na samu kosu.

»Smijem li moliti?« okrene se sada gospođa Cecil ujaku van Hoogstraten, koji je licem rumenim od vina još uvijek nešto glasno pripovijedao. »Stol je prostrt. Šteta je doista, da i Ana ne će biti s nama«, dodala je onda kano da sama sebi govori.

Chef je bio kod večere dosta tih i upravo je toliko govorio, da ne bi njegovo mirovanje nikomu u oči upalo. Misli mu međutim nijesu bile tamo i neprestano su mu se krale onamo, gdje je znao da je nešto bilo, ali što, to nije mogao nikako da zamisli. Katkada, da, katkada bi mu se u neodređenoj daljini javilo nešto, obasjano nekim mračnim svjetlom, i on se je tomu nečemu sve više i više približavao... I kad bi onda to nešto konačno dohvatio i k sebi privukao te se s tim povukao u samoću svoje duše, da vidi i da se ispita, nije li to ono isto radi čega se on toliko muči i izjeda, odmah bi onda gorkom nekom sigurnošću osjetio da to nije ono pravo, i da mora nešto drugo biti. Ne, to nije ono. I opet su mu počele misli da bez utjehe lutaju velikim i praznim prostorom života... Duša mu je bila bez ugođaja ko puknuta struna... Osjećao je da nije više sretan, i budućnost, koju je tako lijepom zamišljao, nije ga ni malo više privlačila. Život, kojim je sada živio nije više bio svjestan, već je stojao do slučajnih prilika, koje su ga gonile amo tamo bez njegove volje. Kada je takvim postao? Toga nije znao. Danas je takov... a jučer? Da i jučer je bio takov, ali čemu je to tako bilo? Nije znao... ništa nije znao... Što bi on htio?... Zapravo... ništa... sve mu je bilo dosadno i sam je sebi takvim postao... Dosađivao ga je i hipersolidni način kojim je otac postavljao svaku tvrdnju i ono svečano divljenje, kojim se je majka divila tomu tako običnomu čovjeku, a jednako su ga dosađivali i oni njezini, tako podložni pogledi i one plašljive riječi, kad se je tu i tamo uopće usudila da rekne koju riječ. Za ujaka mu se činilo, da je danas suviše dostojanstven, a Jan je bio nepodnosljivo umišljen, jer je već počeo nekim gospodinom postajati. Marija je bila daas tako dosadna... Kad bi barem... Nije se usudio ni priznati sam sebi da bi tako želio, da Ana što prije dođe... Kad su se konačno ustali od stola pošao je Chef i opet u svoj kut na sofi i tamo čekao.

Na vratima je pozvonilo i ukaza se Jeanne de Berg, a malo iza nje Margot van der Werf, obe u svjetlim haljinama, a ova je kod ulaza još u salon poravnala nešto na svojoj frizuri. Chef je čekao dalje. Za malo je i opet pozvonilo na vratima. Slušao je i slušao... i najednom se otvoriše širom vrata od hodnika i na njima se odrazujući se od tame u hodniku pojavi svijetla Anina pojava, tako kraljevski i tako svjesna pobjede, koju mora da izvojuje. Ali to je tek čas trajalo, jer čim ga je spazila, vidjelo se da koleba, problijedila je i na trepavicama joj se javilo neko nervozno drhtanje. O Bože, osjetila je da ne može dalje. Ponos joj je uništila velika ljubav, koja ju najednom nekim neopisivim čarom obuzela. Ne, suviše ga je voljela, a da bi ga mogla da muči. Silom se je umirila i pošla smeteno prema Mariji, kojoj je ko čestitku izmrmljala nekoliko riječi, onda je pozdravila ujaka i ujnu i sve ostale, a konačno i... Chefa. Nije mogla ništa da kaže i sama se je pred sobom priznala krivom i tako obešćašćenom, da nije bila vrijedna, da on uopće još s njom govori. Najradije bi se bila bacila pred njim na koljena i plačući mu priznala, kako ga je htjela ojaditi, pa bi pred njim tako oplakivala osjećaje svoje krivnje, dok je on ne bi razumio i pridigao, opraštajući joj. Ali njoj se činilo u taj čas da je nemoguće da njoj bude oproštenja, jer je tako odurna bila njezina

pakost i tako golema, da će joj cijeli život ko krvavi plamen uvijek stajati pred očima. I sve da joj on posve oprosti, ne bi ona mogla nikada da oprosti sama sebi, da se je tako ogriješila o svetost njegove ljubavi i tako se daleko zaboravila, da je ono nježno i čisto, što se je splelo među njihovim dušama, svojim odurnim i pakosnim mislima mogla da okalja. Sve je sada bilo porušeno među njima, a ona je sama sad razorila lijepu uspomenu, koja bi joj ostala u samoći njezina života, kad bi mogla da s utjehom misli na ono, što je bilo lijepo u njemu.

Njezinu su smetenost svi tumačili posljedicama njezine glavobolje i Mariji se tako smililа, kad ju je vidjela gdje bez pomoći stoji. Pošla je za to k njoj, ogrlila je i rekla joj:

»Kako je to lijepo od tebe Annie, da si došla. Doista se tome veselim, znaš li to?«

»Tako, doista?« odgovori Ana ravnodušno, jer su je samo vrijeđale srdačne Marijine riječi. Kad bi ona samo sve znala. Ali onda sakrije brzo svoje nutarnje osjećaje za lažni smijeh, koji se prelio preko rastuženog joj lica.

»Kako si mi lijepa danas,« prišapne joj radosno Marija, da je malo razveseli. »Ova ti reform-haljina tako vanredno stoji, famozno upravo, a i počešljana si prekrasno. Kako si se samo sjetila na to? Kako bi to Bog zna meni pristajalo? Hoćeš li mi jednom pomoći da se i ja tako počešljam? Znaš li međutim Ana, tko je sve danas ovdje bio?« Tu je prekide što je Chef došao k njima, a onda nastavi: »Da nijesu danas ko u golubinjaku kod nas dolazili i izlazili, bila bi došla malo do tebe, ali ćeš razumjeti, da mi to nije nikako bilo moguće. Zar ne ćeš sjesti? Tu, na sofi do Chefa. Hoće li ti biti pravo braco? Bi li ti možda prije svega dala malo čaja? Da? Počekaj onda, samo časak, molim te...«

Ostavila je Anu i Chefa same i pošla da ulije čaj. Jeanne se je nešto smijala s Margotom, i ova poče da se nešto pritajeno smije, ali se brzo svlada te poče u neprilici da navlači neki konac na haljini. Ana je sve to dobro vidjela i što dalje, to je sama sebi smiješnijom postajala. Da nije barem danas ni došla amo!... I otac, s kojim se je opet pomirila, tako je tajanstveno govorio s gospodinom i gospođom Cecile, i Ani se činilo, da ujna s druge tamo strane sobe neprestano gleda prema njoj, pa onda okreće oči, kad se s njezinim pogledima sukobi. Osjetila je, da je sama skrivila sve ovo.

Chefa je po malo svega ispunila nutarnja radost da je ona došla, a to je razagnalo i njegove turobne misli, pogotovo pomisao, da je možda i radi njega tek došla... I osjeti neugodnu tišinu koja je vladala među njima, te pokuša da rekne koju od običnih fraza, ali mu ne pade ništa zgodno na pamet. Misli su mu bile posve zamršene. Čudno doista, jer mu to nije još nikada dolazilo kad je bio kraj nje, a sada se najednom osjećao tako nesiguran i tako nevoljno, kano još dok je dječakom bio i morao da se pokaže u otmenom društvu. Bojao se da uopće što kaže, jer je znao, da bi to rekao mucajući i bez pravoga smisla.

»Lijepo je... vrijeme... danas... bilo,« čuo je konačno sam sebe govoriti, a kod toga je porumenio radi banalnosti svojih riječi. Ali ona nije toga opazila i tiho mu odgovori:

»Da, veoma je lijepo bilo.«

Sada je bio i opet na njemu red da nešto rekne. Na sreću je upravo došla Marija s čajem.

»Tako, zlatna moja, a ovo je za tebe Chef. Ne, ova druga čaša, jer u ovoj nema šećera.«

Chef primakne maleni stolić bliže Ani, a onda dođe i sam bliže, da ga može dobro dosegnuti. Upravo je uživao u tomu, da može neprestano po svojoj čaši miješati i tu i tamo samo po koji gutljaj uzeti, a onda i opet miješati i prelijevati čaj žlicom, da ga hladi, a kod toga je bez prestanka samo u nju gledao, ko da je nije nikada još vidio. I tu mu najednom dođe misao, kako je ona doista lijepa, kako joj ono nešto tužno i danas još stoji na usnicama, i kako se neka bol rasprostrla njezinim cijelim, nasmijanim sada licem.

U to dođe Jan, koji se do sada šalio s Jeannom i Margotom, te pristupi s jednom rukom u džepu, s nakrivljenom glavom i s desnim okom stisnutim iza lorgnona, te je poče neko vrijeme oštro fiksirati, a onda će hrapavim glasom:

»No, kako je danas mojoj lijepoj sestrični?«

Ana se smete, pogotovo kad vidi da su i Jeanne i Margot došle k njoj, i počele se smijati Janovoj šali.

»Dobro mi je,« odgovori tiho.

»A bismo li možda i mi smjele znati, radi čega je izvoljela danas da boli glava, moju lijepu sestričnu?«

Kod toga ju je tako pogledao svojim porugljivim očima da joj je bilo, ko da on već sve znade. Bila je kod toga tako umorna i potištena, da nije mogla da odgovori na izazovne i objesne riječi, radi kojih bi bila najradije zaplakala. Druge su dvije djevojke samo čekale da će i opet onako sjajno odgovoriti kako je to ona uvijek znala, pak su se već i pobojavale za mladića. Ali Ana ga je pogledala pogledom punim molbe, ko da ga moli da ima samo malo, malo samo milosrđa i srca s njom, a onda mu rekne posve tiho:

»Doista Jan, silno me je glava boljela.«

Jana obraduje što je uspio, te se poče glasno smijati i gladiti bradu:

»Tako, tako, poznamo mi to, Bože moj... haha...«

Smijao se ko uličnjak, koji se namjeri na nebogo dijete i draži ga i muči, ali ne što bi zao bio, već što osjeća u sebi toliko mladenačke snage i života, koji se takvim načinom ispoljuje. U Chefu je međutim samo kuhalo, nije se mogao svladati, i pomišljao je u sebi što bi zagriženije samo mogao da odgovori Janu i tako ga kaznio za njegove obijesne riječi. Za to mu je glas gotovo siktao, kad je rekao naglasujući strogo riječ po riječ:

»Jan... lijepo bih te molio... da ovake šale sada ostaviš i kazuješ ih sluškinjama dra van Waverena...«

Jana budne stid te se odmah odmakne i onda mirno ko da nije ništa ni bilo rekne Mariji da mu dade još čaja. Ali Chef nije još svršio.

»Znadeš dobro što mislim... na onu, od koje si nedavno dobio zaušnicu. Uz nju bi ovakve šale daleko bolje pristajale...«

Svi se uplašili što će sada biti, ali je Ana pomogla. Suspregla je svom silom suze koje joj se već pojavile u očima i počela da se silom smješka tomu Janu, koji znade uvijek da je tako zgodno

draži. Jeanne i Margot porumeniše kod Chefovovih riječi i bilo im je neugodno, da je ta porodična svađa morala pred njima da izbije, a uz to su držale da su Chefove riječi bile i njima upravljene, kad su se i same smijale Janovim šalama. Da za to što prije i opet sve poprave počeše da ispituju Anu o svim sitnicama, kojih su se samo mogle da sjete.

»Što si samo, za Boga dragoga, radila u zadnjim danima?« pitala ju šaljivo Margot, »ta nijesmo te nigdje vidjele. Da nijesi možda počela pisati kakov roman, kad si se tako u samoću povukla?... Da, reci mi, molim te, kako ti se dopala »La duchesse bleue«? Je si li već pročitala? Kad ćeš mi je donijeti?... Lijepo je, zar ne? Ili nije? Bože, kako je to moguće?... Zar se i tebi Jeanne nije to dopalo? A ti nijesi ni čitala? No, to ti moram jednom posuditi, jer se meni vanredno dopada. Istina nije baš knjiga za mladež, ali kad čovjek ko mi, poznaje svijet i njegove strasti...« I kod toga je živo mahala rukama i živo govorila o svojim životnim iskustvima.

Međutim je Jan i opet došao k njima, sav bijesan u sebi, ali miran na oko. Sjeo je k njima i slušao gledajući, gdje ga brat od časa do časa strogo pogledava. Ovaj međutim nije ništa čuo od onoga što je Jeanne pripovijedala, niti je opazio, kako Margot, koja je kraj njega stajala, upravo grčevito nastoji, kako bi duhovitim doskočicama i opaskama svrnula na sebe njegovu pažnju. On je samo u Anu gledao. Zamišljen je ispoređivao njezino svježe, prirodno držanje s onim umjetnim držanjem, što ga ima većina djevojaka. Ali je ipak i danas i jučer opazio na njoj nešto, što nije znao što je, ali što ga je ipak

otuđivalo od nje. Inače mu je sve kod nje bilo tako jasno i cijela joj duša tako bistra ko voda, a sada je najednom nije više mogao da razumije... Zar je možda tajila nešto pred njim?... Zar je... doista nešto... tajila pred njim?... ponavljao je sebi u mislima.

Ali dosta i on ne smije da bude tako mrk, kad je inače posve drugačiji, jer bi inače Ana mogla ko zna kako još da to tumači. Riješi se za to brzo one nesigurnosti u koju je bio upao svojim razmišljanjem, te upade u razgovor onom lakoćom i vještinom, koja mu je prirođena bila. Nije to učinio toliko da sebe zabavi, koliko da Anu obraduje svojim riječima.

»Mademoiselle van der Werf.«

»Kako ste vi to danas svečano raspoloženi!« odgovori mu nagovorena djevojka koketno, i okrene k njemu svoju malenu glavicu, na kojoj inače nije bilo ništa osobito.

»No, onda Gretice...«

»Eto ga, takovi su baš svi ljudi, koji ne znaju da pođu zlatnom sredinom. Sada ko holandijski veliki gospodin, a čas kasnije ko obični limburški seljak.«

Chefu pade najednom na um što je jučer kod plovitbe na jezeru govorio s Anom o njoj, pak mu dođe volja, da joj sada bez okolišanja pokaže, kako mu nije ni malo stalo do njezinog flirta. Za to poče oponašajući glas, patetički:

»Draga Margot...«

»Aaah, kako ste samo ljubazni! A što izvoljevate, ako vas smijem pitati?«

»Htio bi da vam zahvalim, da ste mi onako lijepo čestitali kad sam položio ispit.«

Djevojka je porumenila preko ušiju, jer je pred svakim do sada skrivala, da mu je čestitala.

»Da, već sam skoro i zaboravila na to.«

Chef se više nije dalje brinuo što je ona u neprilici, i okrene se Jeanni:

»I od vas sam, ako ne već pismo, a ono barem kartu očekivao.«

»Tako?«

»Prirodno.«

»Nijesam se baš ni sjetila.«

»Što veliš na to Ana? Da može samo netko da bude takav i to onda još, gdje se radi o bratu najbliže prijateljice.«

»Već je zbilja posljednje vrijeme da pođete na univerzu, jer vas možda tamo nauče, kako valja biti galantniji prema damama,« rekne Jeanne svojim mirom, koji se nije mogao ničim smesti.

»Mislite li da je to baš toliko potrebno?«

»I te kako još!«

»Bi li možda pokušao još večeras da budem veoma galantan prema vama?«

»Hvala. Bolje da i ne pokušate, jer vam sigurno ne bi pošlo za rukom.«

»To nije lijepo od vas.«

»Što mislite?« prekide ih Marija, »stari naši igraju »Hombre«, a možda bi mogli i mi što igrati? Ili ćete radije...«

»Ne, ne, ne.«

»Mene ćeš zar ne ispričati,« rekne Ana, »jer ja ne smijem i tako dugo da ostanem.«

»Kako da ne, lijepa moja?«

Chef se nije usudio da predloži, kako ne bi rado igrao, jer se je bojao, da bi mogli misliti, da mu je samo do toga, da ostane sam s Anom. Na sreću se je Marija sjetila na to.

»Ti baš nijesi oduševljen za igranje zar ne Chef? Ako ćeš dakle da malo međutim zabaviš svoju sestričnu, bit će doista lijepo od tebe. Nas igrača ima upravo četvero, a ti ćeš naravno s nama Jan, ne?«

Odmah su postavili stolić za igranje, podijelili marke i počeli igrati, a Ani i Chefu postade tako neobično, kad su najednom sami ostali...

IV.

Bilo je veselo. Gospodin se je van Hoogstraten neprestano glasno smijao, jer je dobivao, a gospodin je Cecil govorio kratko, bio mrk i udarao kartama po stolu bacajući ih, jer je gubio. Svaki put kada bi izgubio igru, počeo bi da psuje ženu, da ne igra dobro: »Doista, ženkice, ti nemaš ni pojma o igri. Da si samo brojila koliko je već aduta izigrano, bila bi morala opaziti kako stojim...« A gospođa je to uvijek i uvijek jednako slušala, samo što joj je danas bilo od uzbuđenosti i umora nešto rumenije lice no obično. Kod onoga je drugog stola bilo međutim još glasnije. Jan je krivo igrao, gledao u karte Margoti i davao joj nogom pod stolom znakove, što da izbacuje. Tako su igrali zajedno s osam karona protiv četiri aduta i slučajno je dobro ispalo. Marija i Jeanne vidješe da nešto nije u redu, ali se nijesu usudile niti da spomenu što Janu.

»Zar je to vaša posjetnica, draga moja?« upita Jan kad je Jeanne izbacila »Coeur-asa«. »Mene po-

pada želja, jer bačena karta znači uvijek da je i ponuđena. Vidite, mogu je upravo jednim malim adutom da uzmem. Hahaha...«

Smijući se govorile su obe djevojke, da je Jan večeras silno djetinjast...

Ana i Chef sjedili su posvema sami i posve izgubljeni postrance od cijeloga veseloga društva. Zajedno su promatrali obe te grupe veselih igrača i od časa bi do časa rekli po koju frazu koja nije mnogo značila, ali se činilo, ko da ne mogu nikako da se danas jedno drugome približe. Nijesu nikako mogli da dođu dalje od nekoliko banalnih fraza, a onda su i opet šutjeli. Ana se je po malo umirila. Bila je sretna da nije više nitko gledao u nju i da nije više trebala nikako da pokazuje prividno veselje iza kojega je morala svoju brigu da sakriva. Bez volje je sjedila, a u duši je bolilo još uvijek radi grijeha što ga je nanijela svojoj ljubavi i koji ne će nikada moći da popravi. Sada je tek nije više obuzimala bol onim jakim i divljim udarcima ko prije, već je mirno i nijemo stajala pred onim, čemu se nije mogla uklo-niti... Ništa se nije moglo više promijeniti i ona je Chefa dvostruko izgubila... Jer kad bi se on sve i povratio iz one daljine, kamo je sve više pred njom nestajao, ne bi ona ipak mogla sretna biti u njegovoj ljubavi. Uvijek bi je bolilo i uvijek bi bila svjesna da ga nije vrijedna, i da nije nego obična laž, kad bi mu pokazivala kako ga voli. Nikada ne bi mogla biti sretna, jer kad bi on nju znao kako se ona sama poznaje, morao bi je prezirati. On nije više mogao da voli nju, već bi njezino prijašnje biće bilo ono, što bi on grlio i ljubio.

»Boli li te još glava?« upita on pun samilosti.

»Ah, još je uvijek skoro, kako je i bilo...«

»Zar nije ni malo bolje?«

»Nije...«

»Što misliš, nije li možda i naša jučerašnja plovitba malo tomu kriva?«

»Možda... ja i sama ne znam... Ali opet će sve dobro biti...«

— — — — — — — — — —

Marija je okrenula leđa drugomu stolu, zapalila skrivajući se cigaretu i postavila je sada na Janov pepeonik, onda se naslonila graciozno u stolici i ređajući tankim prstićima svojih trinaest karata, počela da fićuka nekoliko taktova iz Lisztova »Rapsodije«.

»Marijo, Marice,« javila se odmah majka opominjujući je. »Fuj, što se samo ti sve ne sjetiš.«

»Da, mama, ali kad imam, gledaj, tako šaljive karte, da bih mogla sve najednom da igram..... Igram... igram... no, jednom ću da igram... tref.«

»Misère avec ècart ouverte,« rekne Jan.

Marija je dokazivala da je to baš »misere«, i da to čini samo zato, da opet bude sve u redu.

— — — — — — — — — —

»Ja još uvijek nijesam o onom govorio,« rekne najednom Chef posve iznenada.

»O čemu to?« upita ona zamišljeno.

»Ta znaš, o mojim osnovama.« Nije vidio kod toga kako je ona lako zadrhtala.

»A tako,« rekne razumijevajući ga.

»Nemoj za to ni ti da bilo s kim o tomu govoriš.«

»Naravno.«

»Da, jer bi mogla konačno...«

»Ja? Ta ja nemam nikoga s kim bi mogla da govorim.«

»Kako to?«

»Ne, doista je tako... Ja nemam nikoga tko bi se brinuo za mene,« doda ona žalosno i trpko.

»Što si to rekla? Pa zar i ti?... Zar i ti ne voliš nikoga od ljudi?«

»Ne, nikoga...«

»Ta Ana? A otac?«

»Ne znači to voliti, kad ima čovjek prema nekomu takov neizvjestan osjećaj zahvalnosti, a katkada i smilovanja. Ne, voliti nekoga... ono što ja zovem voliti nekoga... to je nešto posve drugačije.«

»Ne voliš li Mariju?«

»I to nije ljubav. I to je i opet neka vrst... tako nešto ko simpatija.«

»A voliš li mene?«

Kad ju je pogledima upitao čemu mu na ovo pitanje ne odgovara opazi, da su joj oči pune suza... I tu je najednom razumio sve. Neki je grubi udarac munjevnim svjetlom najednom rasvijetlio tamu u kojoj je do sada bio, i sada je stajalo pred njim sve, što je do sada strašivo samo naslućivao i ko u tami opipavao u jasnom i bijelom svjetlu, koje je tamo upaljeno bilo. Sada je i on znao, sve je sada znao. Ona ga voli ljubavlju, koje si je sada tek postala svjesnom, i takovom ljubavi, koja će tek da se razvije u pravu strast... Ta on, on je njezina ljubav.. njezina prva djevojačka ljubav... I učini mu se najednom, ko da se je soba proširila u veliki hram na stupovima i neka se tužna i svečana zbilja raširila svom svojom težinom nad stvarima u njoj, a glasovi su ljudi oko njega postali tihi ko u molitvi. Nad svima je pak visjela velika plinska svjetiljka ko vječno svjetlo osvjetljujući tajanstvenim svjetlom njegovu tajnu, ovu prekrasnu tajnu, što mu je ko zračna prikaza pred očima stajala. Nije više ni na što mislio i nije više ni mogao da misli, samo su mu pogledi bili uprti u dubinu toga novoga svijetla. U duši mu nije bilo nikakvih drugih osjećaja, već je ko maleno svjetlo što se u velikom gubi prolazila dugačkim putem, što se je pružao pred njegovim ukočenim očima prema dalekom onom suncu tamo. I veliko je to i sjajno svjetlo postajalo sve jasnije i jasnije, i tada mu osjeti duša, da se je dodirnula s božanskim i da se ko mrtva bez želja smiruje...

Svu ovu sreću nije još nikada znao! Ovo je bilo prvi put da je veličina prave ljubavi obuzela cijelo njegovo biće, da je takvo blaženo osjećanje obuzelo sve njegove sile... Sam sebe nije više znao ni osjećao... Zar je to ljubav?... Zar je to ona najveća i najpotpunija sreća?

Sav se je izmijenio i sve mu naokolo postade drugačije. I nju je sada tek poznao. Brzinom mu je sna došlo pred oči u jednom času sve ono što je jučer bilo... I sebe je poznao sada. Ta ova ista velika ljubav što je sada ustala u njemu, dugo je već besvjesno bila u njegovoj duši. U toj je ljubavi upoznao nesvjesnu silu, koja mu je do sada upravljala životom. Radi toga je toliko kolebao amo tamo u svojim odlukama. To je bilo uzrokom da mu je postalo dosta života, da se je toliko dosađivao, a ipak toliko želio da bude uz nju; otale i ono uzbuđenje kad se je danas sastao s njom i radi toga je i planuo onako na Jana. U tomu je i Margot i Jeanne tako neljubazno povrijedio. Sve mu je bilo sada jasno.

Osjećao je, kako je tek sada stao na ispravno i jasno stanovište prema životu, i da odavle sve jasnim pogledom može da pregleda.

Potražio je njezinu ruku što joj je mrtvo ležala na krilu, položio je polako na sofu kraj sebe, obuhvatio svojim prstima i toplo stisnuo, da joj tako znakom pokaže, koliko joj je zahvalan za ono što mu je dala. A ona je to shvatila ko oproštenje svojega grijeha, i ono tužno osjećanje, što joj je ko vlažna i siva magla zaostalo, skoro će sada proći pred zrakama mladoga jutarnjega sunca, koje se počelo javljati na nebu njezina djevojačkoga života. Oboje su sada svjesno osjećali što im se događa u duši, samo što je to bilo tako mirno i nježno, da se nijesu usudili ni da govore o tomu. Gdje da nađu riječi za to, a činilo se, da bi i najljepše i najmekanije riječi bile još tvrđe i opore za onaj osjećaj, što je u njima bio ko harmonički ugođaj njihovih životnih melodija. Smjeli su da to tiho slušaju, ali nijesu smjeli da išto reknu, ako nijesu htjeli da to za uvijek prestane. Govorili su za to o kojekakvim malenim i neznatnim stvarima, koje bi samo sjale od nekoga radosnoga svjetla, kad bi ih se tek taknuli.«

»Što veliš, Chef, o mojoj novoj haljini?«

»Slatka je.«

»Hajde, s tobom ne može čovjek nikada da govori.«

»Ali draga moja, ta ja to ništa neznam o tim vašim modama.«

»Ta znam, tako ni ja ništa ne razumijem o tvojim stvarima, ali znam ipak za to da kažem, ako mi se što dopada ili ne.«

»Dakle dopada mi se.«

»Ali kako ti se to dopada? ... Reci jednom nešto pametno ... Pristaje li mi ili ne, ili misliš li možda da bi bilo ljepše, da sam je kako drugačije garnirala? ... Dopada li ti se na primjer više moja ili Margotina haljina?« pitala ga je nakrenuvši prema njemu svoju glavicu.

»Naravno, da mi se dopada.«

Od smijeha joj se zarumenilo lice, a onda sjetivši se jučeranjega razgovora skrene odmah razgovor na što drugo.

»Momče, kravata ti je posve na krivo.«

»Gospode Bože, o čemu se samo ti sve ne brineš,« odgovori on živo. »Jamačno da i opet nema ništa na meni, što bi dobro bilo.«

»Ne, ne, ti si ipak dobar, i dođi sada i sjedi tu do mene, pak se ne uzrujavaj odmah, jer bi ti mogla još koja žila na čelu da pukne. Vrat ti je inače posve dobro namješten u tom krutom ovratniku ... ali inače je sve dobro ...«

On se je silio da bude ozbiljan i da se ne nasmije.

»Pokušaj de, kako ćeš daleko moći da u tom ovratniku okreneš glavu.«

»Znaš što, pravi ti radije sama iz sebe budalu.«

»Djetinjarija. Nikada mi ništa ne načiniš za volju, pak ni sada to ne ćeš.«

»Jer sam sebe previše poštujem, a da bih se dao od takovih ismjehivati.«

»Apropos, mogao bi tu veliku i bijelu stijenu da dobro iznajmiš i dalo bi se mnogo novaca dobiti za nju. Mogao bi lijepo da staviš gore veliki oglas La margarin, ili takovo što ...«

»Dobro, ali uz druge bi oglase ostavio sva-

kako i jedno malo mjesto, na kojem bi napisao debelim slovima: Tražim pristojnu djevojku, koja bi morala da pazi samo na jedno dijete. Prijaviti se mogu samo one, koje imaju dobre svjedodžbe. Prijave na adresu: Kraaienbrink, Vrouwensingel, Leyden.«

»Vrlo dobro, i mogli bismo dobro da je upotrijebimo, jer bi se s tobom igrala, kad bi mali koji puta smio da dođe k meni u posjete. Ali onda bi i ti morao da budeš jako dobar, moj Chefie!«

Margot je kod stola za kartanje sjela tako, da je za cijele igre mogla neopaženo promatrati Chefa. I njezinim oštrim ženskim očima nije moglo nikako umaći, kolika se je promjena tamo dogodila. U početku je još mislila da je Chef neprijazan što je možda zle volje, jer je inače upravo prema njoj bio posebno obziran, a kad je još i s Janom onako strog bio, nije više ni mislila o tom. Za izliku je onda bio i prema Ani tako mrzovoljast, ali je sada već bilo jasno, da tamo ima nešto među njima. Po njegovim pogledima kojima je gledao Anu i po držanju dok je govorio s njom vidjela se na njemu neka nervoza, koju nije mogla pravo da razumije. Počela je za to da sve lošije igra, te je bez misli bacala karte. Najradije bi bila pošla k onoj tamo dvojici, da je mogla.

»Do bijesa i opet!« zavikne najednom Jan, i kod toga ga odmah ošine prekorni majčin pogled. »Oprostite mi moje dame, da sam upotrijebio tu riječ, ali Margot izigrava neprestano samo srce, i srce i opet srce, tako da sam konačno ostao s jednom damom i dva mala . . . pardon s jednom »Coeur damom« i dvije manje karte, koje mi više ništa ne vrijede. Ta to nije nikakva igra.«

»Ne bi li ti to mogao i malo pristojnije reći,« rekne Marija tonom, kojim obično bakice govore.

»Kako ne!« I onda se okrene i nakloni Margoti: »Milostiva gospodica igra upravo onako, ko na smrt zaljubljeni ljudi.«

»Hvala,« rekne Margot i nakloni mu se također, a onda se smijehom izvuče iz neprilike, te predloži, da bi ta izgubljena igra bila ujedno i zadnja, jer da čovjek postaje posve tup od dugoga kartanja. Prva je prebrojila svoje marke za igranje i izračunala koliko je izgubila, a onda je ustala i zovnula već iz daleka Anu:

»No, a što je s tvojom glavom? Nijesmo li možda previše vikali? Jan uvijek toliko galami, da sam skoro i ja dobila glavobolju uz njega.«

»Čuli smo vas,« odgovori Ana nehajno i trudila se kod toga kako bi joj lice bolnije izgledalo, jer bi bilo ipak smiješno, da je sada najednom posve zdrava.

»Zar ti nije bilo dosadno?« upita i Marija, prilazeći joj bliže. Bilo joj je žao, da se nije i do sada već pobrinula za nju.

»Pa nije mi baš bilo tako jako dosadno, jer je Chef tako izbližega i u manjem društvu posve zgodan.« Kod toga ga je značajno pogledala.

Počeli su da zajedno razgovaraju i Chef je bio i opet prema svima onako ljubazan kako je uvijek bio, pa čak i prema svom mlađem bratu i pričinjao se da ne vidi, da mu ovaj još uvijek ne može da oprosti, što mu je ono malo prije skrojio. Jan se je pak doista ljutio i samo čekao da pokaže, kako ni malo ne misli pristati na to, da mu stariji brat bude

tutorom. Što bi taj samo htio sa mnom? Ta nije nego tek nekoliko godina stariji od mene...

Iza kako su neko vrijeme razgovarali, okrene se Ana Mariji i rekne joj šapćući: »Marijo, bi li ja smjela sada kući, i reci mi, ne ćeš li se možda ljutiti na mene za to?«

Marija povikne nešto prema drugom stolu, kod kojega su oba gospodina uzrujano igrala, a gospođa je Cecile sjedila bez daha i gledala kako divlje bacaju jednu kartu za drugom, pa se nije usudila ni jednu riječ da rekne.

»Ujače, ujače«...

On se nije ni okrenuo:

»Pričekaj samo čas... samo jedan čas... samo jedan jedini čas... kritična je igra... samo još jedan adut... onda još jedan adut... sada je upravo najbolja karta pala... tako, sada ovaj karo... i gotovo je...«

»Ujače!«...

»Molim?«

»Ana bi htjela kući, ali ti ćeš, zar ne, još dalje ostati?«

»Da... jer je još rano... laku noć dakle, moje dijete,« i kod toga je počeo i opet da karte pobire po stolu, da ih miješa i dalje dijeli. Gospođa je Cecile samo uzdahnula.

»Ti ćeš poći s Anom, zar ne Chef? Ili bolje reći, mi bi baš svi mogli da je malo ispratimo,« rekne Marija.

»Ne, o tomu ni govora i to nikako, jer bi to pokvarilo cijelu večer,« upadne Ana živo, ali u istinu iz posve drugoga razloga. Disala je teško i nepravilno, nemirno i suzdržljivo, kano da se je teško umorila. Naglo se je sa svima oprostila. Marija je opazila da Ana nekako čudno i nemirno govori, ali joj je ne misleći ni o čemu mirno pomogla navući ogrtač i poravnati šešir, i na to su pošli svi da je isprate pred kućna vrata. Jedina nije pošla Jeanne, koja je bila cijele večeri napadno tiha, da su je jedva i čuli. Chef je međutim bezbrižno stavio na glavu svoju športsku kapicu i stavivši ruke u džepove izišao napolje, te stao nogu preko nogu pred vratima gledajući u nebo i činilo se, ko da ni na što ne misli.

»Počinje već hladno biti... do viđenja dakle,« rekne on izlazeći s Anom u mrak. Margot je dugo gledala za njima i bila sretna da je Ana konačno otišla, jer joj još nikada nije bila tako dosadna ko danas, a cijela je ta njezina bolest samo za to izmišljena, kako bi se interesantnijom pokazala...

Chef se je ogledao, ali su vrata već bila zatvorena.

»Hoćemo li malo još prošetati?« upita on za čas mirno što je samo mogao.

»Zrak je tako svjež... ali je i tako tamno, a meni je tako teško gledati, kad iz svijetla izađem napolje u mrak...« Izgovorila je to mucajući i bila sretna da je toliko tamno, da ne vidi, kako je porumenila i još više zavukla svoju glavu u ovratnik ogrtača.

»A, joj, joj... daj mi onda ruku amo. Nijesam znao pravo kako je to mogao tako mirno reći, a onda je uvukao svoju ruku pod njezin ogrtač i ona je puštala da traži unutra njezinu ruku i da svojim uzdrhtalim prstima njezine obuhvati.

Više nijesu govorili. Chef je samo čuo kako ona teško diše, pa je namjerice počeo disati otvo-

renim ustima, da ne bi i ona opazila kako je i njegova pluća pritisnulo nešto teško. Što je to bilo nije znao, jer zrak ipak nije bio hladan...

Ko dvoje su sretne djece prolazili tamnim putevima parka. Bila je noć ko baršun i jasno je mjesečevo svjetlo probijalo kroz otvore na visokim krošnjama drveća, koji se činili ko prozori tajanstvene katedrale, kojoj su po podu porazbacani komadići razbijenih figura, sve jedan s drugim izmiješani. Tamni je vjetar prolazio ko anđeo čuvar neprestance u krošnjama drveća, i nijesi ga mogao vidjeti, već si samo čuo šuštanje njegova odijela po lišću, s kojega se je podizao visoko gore na same vrhove drvlja. Onda je nastala i opet tišina, mir nekoga svetoga iščekivanja... i bilo je ko da će se sad na otvoriti neki čudesni cvijet,... ili ko da će sad na doći u neko carstvo iz priča... ili ko da će koja zvijezda, koju je vidjela tek ko malenu i daleku iskru najednom narasti i pasti dolje, te sve obasjati čarobnim modrim svijetlom.

Chefu je što dalje to i teže postajalo pod dojmom misterija prirode, i uz onu toplinu, što ju je osjećao od Ane kroz svoje odijelo, udišući miris njezina djevojačkoga tijela... tako, da se nije mogao da suzdržava dulje. Htio joj je reći da je tako voli, tako silno voli da to ni reći ne zna, a onda je htio da je poljubi, da samo jednom onako strasno svoje usnice s njezinima sjedini. Ali što bi Ana na to? mislio je u sebi. Smije li da to učini?... I onda, ne još ovdje, već malo poviše... gdje je grmlje gušće...

Što su međutim bliže onamo dolazili, to je i više krzmao, hoće li imati i sada snage da to načini.

Došli su konačno ... Sada bi morao da to načini ...

Sada...

Nije se ipak usudio...

Prilika je prošla... Izašli su na svijetlo, što ga je mjesec kroz krošnje bacao. Došli su na maleni mostić. Sada je još trebalo proći kratkom i tamnom alejom i Ana je bila kod kuće. Dakle zadnja još prilika... Sada mora da to načini i ne će više da razmišlja... već će je odmah poljubiti...

Koraci su im gluho udarali po daskama mostića. Onda su ušli u pustu aleju drveća i grmlja što se je jedno s drugim ispreplitalo. Krv mu je udarila u lice... Sada će... Ali u isti čas kad je htio da je obujmi, začuje nešto iza sebe i trgne se... neki je suhi list vjetar gonio po stazi iza njih...

Sada je za uvijek zakasnio, jer je svjetiljka na Aninoj kući već prema njima bacala svoje rumeno svijetlo.

Ana je bila tužna i razočarana. Očekivala je tako sigurno da će je... ili će to možda načiniti na vratima kod rastanka... i za to je oklijevala, tako oklijevala... Ali on je naglo ispustio njezinu ruku i pošao naprijed da pozvoni i kad se je za čas pokazala na vratima Mina, pružio joj je ruku i nije mogao ništa drugo reći nego: »Adieu Ana, dobro mi spavaj!«

Kad se je vraćao još je jednom mislio o svemu, o cijelom tom prošlom danu. Nije se više sretnim osjećao i bilo mu je tako, ko da je nešto griješno načinio...

V.

Dani što su sada došli naizmjence su bili sretni i nesretni za Chefa.

Njegova je ljubav prema Ani bila veća svakim danom, ali to nije ipak bilo ono najviše o čemu je uvijek snivao. Kad je bio sam nije se nikako mogao osloboditi misli, koja mu je već onaj prvi dan došla, a bilo je to prekoravanje sama sebe, da je uradio nešto, što doista nije smio da načini, i da je to nešto, zlo. I što mu je ljubav jačom postajala, to su mu češće dolazile i ovakve teške misli, to su mu teže bivale i često je bio njima tako nesretan, bijedan i izmučen, da je jecajući ležao na svome krevetu utiskujući od boli okrajak jastuka u usta. Ali kad bi jutro opet raskinulo beskrajni mrak takove probdivene noći i opet ga nadom obasjalo, poletio bi što je samo brže mogao do nje, jer je znao, da će onda biti i opet sve mirno u njemu. Osjećao je da u onoj toplini što iz nje izbija i opet jača i raste njegova ljubav, kako postaje velika i silna i kako on samo u njoj uživa i ne misleći na ono, što bi moglo doći, ko onaj, tko je posve upao u lijepi san, te i ne zna ništa o javi.

Svakim je danom postajao nervozniji, te poče i slabo izgledati. Njegovi su kod kuće držali da je to naravna posljedica njegova naporna učenja, te mu je otac predložio da pođe na put uz Rajnu, pa da tamo, gdje mu se najviše dopadne, ostane nekoliko tjedana, dok se posve ne odmori. Ali Chef nije htio ni da čuje o tomu i molio, da ga samo lijepo ostave, jer da je njemu i ovdje posve lijepo... Uza sve je to osjećao, da je svaki dan sve u njemu teže i žalosnije. Nije više mogao ni da moli. Svakoga je jutra tačno polazio k misi, jer je i Ana u crkvu dolazila. Sjedao

bi nekoliko klupa za njom i držao svoj »Coeleste Palmetum« bilo na kojoj stranici otvoren, desnom bi rukom zasjenio oči i tako bi između prsti gledao cijelo vrijeme u nju, koja je tamo pred njim molila, okružena jutarnjim svjetlom i njegovim mislima, koje su lebdile oko nje ko anđeli oko Rafaelove Madone. Od časa bi do časa pogledao površno u molitvenik i okrenuo naglo po list, jer nije nitko smio da vidi, da on ne moli.

Jednom mu je došla i slatka misao, da ona možda i za njega moli, i ova ga misao učini mekim i pobožnim te i opet potraži one molitve, u kojima je tako uživao u Rolducu. I dok se je silio da i opet onako moli djetinjom vjerom i pobožnošću, govorio je o sebi u pluralu i mislio skriveno, da sve što moli, sam za sebe i za nju moli. Kod podizanja je zatvorio molitvenik i obim rukama pokrio oči da može tim toplije da moli, te je u tom času, što ga je znao ko najsvečaniji i najsvetiji, molio Boga koji je upravo sišao na oltar, da sve tako načini i udesi, kako bi se njih dvoje svakim danom sve više ljubili i kako bi u ljubavi svojoj sve sretniji bili. Ta on je predobar i sve može... Ali Chef nije više mogao da ko nekada osjeti slatku utjehu molitve i bilo mu je tako, ko da sam Bog ne će više ni da znade za nj.

Iza mise bi se zajedno vraćali, a redovno je bila i Marija s njima. Kod toga bi se obično dogovarali što će da rade toga dana. Ako je bio lijep dan vozili su biciklom ili su plovili, a tako bi i u večer znali često da veslaju. Nije li opet bilo lijepo vrijeme, morao bi Chef da dođe k njoj i da joj pomogne kod lijepljenja fotografija na karton, ili bi drugi dan dolazila ona do njega, da s njim malo engleski go-

vori. I tako su uvijek bilo što izmišljali, samo da mogu zajedno biti.

Marija je po malo uvidjela što je s njima, pak se radujući tomu i sama brinula kako bi sve udesila da se sastanu, jer joj je Ana bila jednako tako draga ko i Chef. Sve je međutim tako udešavala, da toga nije nitko opazio, i da nijesu ni ljudi mogli ništa da govorkaju. Chef još mora svakako tri ili četiri godine studirati prije nego li što postane, i Marija je mislila, da je do toga najbolje, da cijela stvar ostane, koliko je samo moguće, tajna.

Bio je gadan kišoviti dan.

Romoneći je padala kiša po lišću, koje je sjalo vlažnim sjajem. Stabla su drveća bila gadno crna od kiše i činilo se, da bi ostala ruka crna, kad bi ih čovjek njome pogladio. Po parku su se putevima i stazama na svim niskim mjestima naslagale malene kaljužice, a kiša je padala svejednako, ne u onim jakim ali promjenljivim udarcima, kad njezine kapi tako udaraju po lišću i prozornim staklima, da se onda kližu dolje u malenim i zategnutim prugama, već je padala jednako monotono i nesnosno, kano da bi htjela tek onda da prestane, kad bi već sve odavno potopljeno bilo.

Ana je bila u svojoj sobi i upravo nastojala, kako bi nekoliko prekrasnih »Marechal Niel-ruža« što ljepše postavila u malenoj, ukusnoj vazi. Kad je svršila pođe nekoliko koraka natrag da vidi da li je lijepo postavljeno, ali nije bila zadovoljna. Previše su kano pristajale jedna uz drugu, a moralo bi da izgleda, ko da ih je jednim mahom uzela sa stola i samo onako stavila u vazu. To se je Chefu dopadalo. Pogledala je kroz prozor, a onda je klekla

pred maleni stoljć i podigla svojim nježnim prstićima jednu ružu malo naviše, dok je drugu nešto spustila, a onda pazljivo pogledala i opet, skrećući glavom sad na jednu sad na drugu stranu... Da, sada je dobro bilo. Postavila je vazu na kamin kraj svijećnjaka, na kojem je bila prikazana dražesna ženska pojava. Malo se za tim javi sat s dva jasna i fina udarca.

Još je jednom pogledala napolje... Samo kiša, i ništa nego kiša. Poravnavala je nešto na zastorima prozora i namiještala stolice, koje bi morale da ko divlje, a opet u skladu stoje, a kod toga je i opet mislila na Chefa, koji bi sad na imao doći. Silno je bila zaljubljena, uopće nije ni riječi bilo, kojima bi mogla reći, koliko ga je voljela. Kako su to bili sada lijepi dani o kojima je snivala, a poslije ovih će doći i opet isto takovi, pak onda i opet, i ovaj će lijepi i čudesni san ljubavi da neprestano traje... Da, sada je bio život doista lijep... Nasmijana je ostala do prozora, dok su joj sretne oči probijale magleno i kišno obzorje. Onda najednom sklone svoju glavicu u nabor zastora, te je zakopa u čipke na njemu, kako bi samo što sabranije mogla čas da o njemu razmišlja... Gledala ga je, posve jasno i bistro u mašti, vidjela ga je gdje je suncem obasjan, s onom svojom lijepom glavom i ponosnim držanjem. Za nju nije bio nitko među ljudima tako lijep, niti je tko bio toliko pametan... Bože, ta ona ga je toliko ljubila... tako srdačno i neopisivo ljubila... Ta on je bio njezin, njezino milo momče, samo je njoj i samo njoj pripadao, i poče da ljubi zastor, jednom i drugi put, sve jače i sve strastvenije, dok nije konačno osjetila na usnama grubu tkaninu, što ju je u ruci držala.

Pade joj misao, da još jednom pogleda sve njegove fotografije. Sada je dva i četvrt, a prije tri sata ne će doći. Dohvatila je lakovanu japansku kasetu, sjela na maleni stolić pred prozorom i počela da vadi jednu fotografiju za drugom, pobožno i mirno ko kakove relikvije. Neke su već bile postale tamne, neke su još sjale, a najljepše su bile platynotipije iz zadnjih godina. Među svima je bila razbacana cijela kolekcija snimaka, koje je sama snimila i izradila. Tri su joj se slike među svima najviše dopale, i to one tri, koje je izmolila od Marije i na kojima je bio Chef prikazan ko dječačić od tri godine. Svuda je bila ona okrugla dječja glavica, otvorena usta i velike oči, koje su tako milo gledale. A ova, ova je bila najdražesnija od svjju. I oči su joj bile uprte u komad izblijedjeloga već papira, što je prikazivao dijete, gdje sjedi pred crnom pozadinom na bijelom jastuku, s golim nožicama i neurednom gore zavučenom košuljom, golih ruku i ramena i nekim plačljivim izrazom na licu. Ova joj je slika bila najmilija na svijetu, daleko milija od svih njezinih dragulja. Žarko je pritisnula tu sliku na usnice, a onda ju opet obim rukama stavila na grudi. Čas ju je kasnije i opet gledala i lijepe su joj oči sve ono, što je na tom bilo nevjerojatno popunjale i poljepšavale...

Iza kako je sve slike, što ih je poznala već u svim detaljima, pače je znala i za sve stolice na njima i za svaki ugao i natpis na drugoj strani još jednom pogledala, pospremila je opet sve oprezno u kutiju, primakla onda stolicu još bliže prozoru, udobno se u njoj namjestila, zatvorila oči i počela da razmišlja, može li još tko na svijetu da bude tako sretan ko ona što je. Ne, to nije moguće! U svim vijekovima od početka svijeta do današnjega dana, nije bilo čovjeka s toliko sreće na zemlji. Ništa nije sad više bilo, radi čega bi u brizi bila. Prošle se je subote ispovijedila i priznala ono nelijepo djelo, koje je htjela da načini, i mislila je sada, kako nije još nikada s toliko mira i pobožnosti išla na pričest ko u jutru one nedjelje, što je najbolji dokaz, da su joj ono i Bog i Chef oprostili. Cijeli joj je život bio sada ispunjen nekom sjajnom i mirnom srećom, i ona je znala, da će to sada za uvijek da ostane...

Ispravila se je opet u stolici i počela da prekapa po pismima, te je počela s nekih omota da skida marke, a sve ni o čemu ne misleći. Onda je uzela arak papira, te je najprije uz njega neko vrijeme bubnjala držalom po stolu, a onda počela da šara, velika i lijepo ispisana slova, sve same velike C, a onda velikim i lijepim pismenima i svoje ime: Ana. Prekrižila je sve, jer joj se nije dopalo, pak je počela da iznova piše, te napisa veliko Ana i onda iza toga Clementine van Gestel. Tako je pisala redom sve do kraja, dok god nije papir bio pun. Kako je to, Bože, samo naivno izgledalo. Uplašila se je toga najednom i sama i bilo joj ko čovjeku, koji se nađe pred dvoranom punom ljudi, te se sam uplaši svoga glasa. Ta tu je pisalo: Ana Klementina van Gestel ljubi Chefa Cecila... Sama je to napisala... Porumenila je kad je vidjela to priznanje jednom i negdje izvan dubine svoje duše, te kano da se pobojala da ne bi još tko mogao da to vidi iskida papir u sitne komaiće i baci sve u košaru, kano šaku snijega.

....Kano da čuje nešto. Ispravila se i vidjela kroz prozor Chefa kako sagnut prolazi kišom i mo-

krinom zamotan u svom kišnom ogrtaču. Nije po običaju pogledao danas prema prozorima i za čas je već bio pred vratima.

»Unutra!«

Pružio joj je šuteći ruku, skinuo kabanicu i bacio je u kut sobe, a onda za njom i kapu. »Ostavi, ostavi molim te,« rekne joj kad je htjela da to pokupi i objesi, a ona osjeti u njegovom glasu nešto hladno, što se je neugodno dojmilo. Sada je prvi put opazila da slabo izgleda, kako sad tu sjedi pred njom u tamnom tom svjetlu i na oko gorljivo zabavljen tim, da trljanjem osuši mokre nokte. Teškom joj je postajala misao, da li je takov radi vremena, ili mu možda u istinu i fali štogod?

»Boli li te možda glava, momče?« upita ga i postavi se posve do njega.

»Mene? Odakle? Ali čemu to i pitaš?«

»Pa izgledaš posve tako,« izrekne ona svoju misao. On samo slegnu ramenima i nastavi trljanjem nokata.

»Gadno je vrijeme danas, zar ne?« upita opet Ana iza kratke šutnje u kojoj je kroz prozor pogledala.

»Užasno je.«

Opet tišina.

»Zar tvoj prijatelj nije danas došao?«

»Nije, bit će da ga je vrijeme smelo, jer je pisao da će doći na biciklu.«

»Dakle si zaludu čekao.«

»Kako vidiš.«

»Što si radio cijeli dan?«

»Čekao sam i čekao, a onda sam pokušao da i čitam štogod, ali mi nije pošlo za rukom. Kad vani

tako neprijatno melankolički izgleda osjećam se odmah, čim sam na samo, tako potištenim... onda mi dolaze neprestano misli o... o samim teškoćama..« da neka nevidljiva ruka sve ostalo u njemu u pozadinu potiskuje.

»Haha, a o čemu imaš ti molim da misliš? Kakove bi ti teškoće samo mogao da imaš?...«

»Ipak...«

Sjela je na postrani naslon njegove stolice i ovila mu ruku oko vrata. »Pogledaj me sada!« i kod toga je kušala da mu okrene glavu prema sebi. »Daj se nasmij malo, čuješ li? Odmah! Brzo...«

Chef osjeti i opet kano što i pijanac osjeća već iza prvoga gutljaja, da će naskoro proći njegova tuga. Osjetio je kako opojnost njezine ljubavi udara u glavu ko šampanjac, i sada je htio, da pije i pije, tako dugo i toliko, dok posvema onoga drugoga osjećaja ne nestane. Naglo je svojim obim rukama prihvatio njezinu glavu i utisnuo joj na lice prvi cjelov. Lako mu je rumenilo kod toga izbilo na licu. Ustao je. Osjećao je slobodu, sada, kad je mislio, da je za uvijek svršio s onim drugim... A onda budne opet kano da nije ništa bilo, stavi ruke u džepove i prilazeći bliže prozoru rekne nehajno:

»Ogavno vrijeme.«

Ona je stajala kraj njega i držala zahvalno ga gledajući svoju ruku u njegovoj.

»Užasno.«

»Ti, slušaj, sada bi meni milo bilo s tobom poći i malo vani po toj mokrini hodati.«

»Jesi li poludio?«

»Ne, mislim posve ozbiljno. To ti je tako famozno, kad može čovjek da s nekim posve nesme-

tano pođe i bez kišnoga ogrtača i kišobrana na kišu, pak hoda po blatu kako mu se svidi.«

»Najljepša hvala! Gdje bi to moglo lijepo da bude?«

»Nije li to možda zgodno? Pođi samo, obuci bilo što staroga, jer inače ne smiješ da pođeš, pak da vidiš kako će to zabavno biti.«

»Ali... Chef, misliš li ti to zbilja ozbiljno?«

»Posvema, i momentano me upravo srce vuče da to načinim.«

»Pođi onda sam, a najljepša hvala na takvoj zabavi.«

»Onda ne idem ni ja. Ali reci mi, molim te, što da radimo cijeli dan?«

»Dašto, kako bi čovjek mogao da što zgodnije smisli, čim bi se zabavio! Vidiš ni ja nijesam mislila o tomu.«

»Znaš što? Imaš li možda još onoga dobrog kineskog čaja?«

»Imam.«

»Da pijemo onda, nas dvoje zajedno čaj.«

Ona se poče glasno smijati. »Ti si doislta sjajan čovjek.«

On ode od prozora i otvorivši vrata poče nekim ženskim i plačnim glasom da viče niza stube: »Mina-a-a, molim vas donesite nam malo uskipjele vode.«

»Što molim?«

»Da nam donesete malo uskipjele vode, za čaj!«

»Odmah.«

Kad se je svečanim korakom i opet povratio u sobu, rekne mu Ana:

»Ali ti to valjda ipak ne misliš ozbiljno.«

»Nego što ti misliš?«

»Ali molim te...«

»Ništa, danas ćemo poslije podne svakako da zajedno pijemo čaj.«

Ne vjerujući mu još uvijek pravo pođe te izvadi iz ormara japanski čajni servis, postavi ga na tamnim danjim svjetlom obasjani čajni stolić, te poče da priređuje čaj. Chef je sjedio na sofi i gledao po njezinim kretnjama forme njezina tijela. Gledao je bijele joj ruke što su bile lakim rumenilom protkane, onako, kako je van Dyk slikao lica svojih Madonna. Vidio je, gdje se te lijepe i gracijozne ruke pomiču kod posla, a od toga tako vilinski i tajanstveno izgledaju. Onda mu se ustaviše pogledi na nešto blijedom licu što ga uljepšavalo još blijedo svjetlo što je bilo u sobi, pak onda na blagim joj očima i lijepim trepavicama, što su tako lijepo okruživale oči. Zubi su joj bili bijeli ko mlijeko i uvijek bi ih pokazivala, kad bi se nasmijala. Neka mu je neslućena sreća prošla tijelom i osjeti, da ga je ljubav ponijela do najvišega stepena obožavanje ženske ljepote. Posve je upio tu njezinu sliku i mašta ju je njegova isklesivala iz bijeloga mramora u svim detaljima, da bi je mogao imati pred sobom i onda, kad ne će biti kraj njega i da se može onda njome da brani protiv onoga drugoga. Sam se je sebi zavjerio, da će ovoj svetoj i čistoj ljubavi ostati vjeran cijeloga svog vijeka....

»Dođi, sjedni k meni,« umoli je, kad je zakuhala čaj.

»Odmah.« Najprije je postavila na stolić pred njega malenu vazu s ružama, koje je on tek sada opazio, a kod toga ga je gledala tako sretnim očima,

kako gleda dijete, kad Majci Božjoj u svibnju kitu cvijeća donese. Opazio je to i zahvalno joj se nasmiješio. Ona je sjela naglo do njega i stavila svoju ruku u njegovu, a on je stisnu lako ali srdačno, ne govoreći ni riječi. I dok je vani i dalje neprestano kiša padala osjećali su gdje im ljubav proživljava svoje prvo, prelijepo proljeće.

»Odakle ti ruže mala?«

»Nakidala sam ih.«

»Kada?«

»Jutros.«

»Tako? Zar onda nije kiša padala?«

»Padala je, ali je to tek jedan čas trajalo.«

»Znam već, znam.«

»Vidiš, to je doista djetinjasto od tebe.«

»I meni se čini.«

»Ne, slušaj me malo, molim te. Moraš i sam priznati, da je velika razlika, ako ko pođe na momenat da otkine nekoliko ruža, ili kad tko ide cijelo popodne okolo po kiši i blatu. Reci i sam.«

Ali Chef nije nikako htio da to razumije. Najednom mu nešto sune u glavu... on je još nikada nije vidio gdje puši... Potražio je po svim svojim džepovima i konačno našao. »Izvoli,« i kod toga joj pruži otvorenu kutiju za cigarete.

»Hvala, ne ću, ne mogu pušiti.«

»Nauči.«

»Ne Chef, doista ne. Jednom sam samo pokušala, ali zbilja ne mogu jer mi se to gadi.«

»Ludo mala. Daj, učini to sada meni za ljubav.«

»Hoćeš li me i kasnije tako mučiti?« upita ga stavljajući s oklijevanjem u usta cigaretu.

Chef je porumenio... Kasnije?... Kasnije?.. Ali zabuna je trajala samo čas, i odmah prošla kad je vidio kako vesela i nasmijana poteže iz cigarete kratke dimove, te ih odmah i ispušta, a kod toga se silno nadima. Onda bi sjedila i opet mirno i gledala veselim očima u kratku i elegantnu cigaretu, što ju je držala među dva prsta, a što je samo bilo moguće dalje od sebe. Chef je međutim naslonio svoju glavu na čipkasti jastuk sofe te se upravo kraljevski zabavljao gledajući je.

»Vanredno godi, zar ne?«

»Nikako, ogavno upravo, fuj...« i stavila je ostatak cigarete na maleni pepeonik, a onda uzela rubac i počela da njime otire gorčinu, što joj je od duhana ostala na ustima.

»Da mi se više nijesi sjetio na takovo što, budalo mala,« rekne mu i poškaklja ga po vratu, a onda skoči prije nego li je mogao da segne za njom na drugi kraj stola. On se je međutim i suviše lijepo namjestio, a da bi pošao za njom. »Mogu li ti uliti čaja?« upita ga i pokaza na posude.

»Možeš, ako čaj što valja.«

Ulijevala je zlatno žutu tekućinu u šalice i govorila, da mora da bude izvrstan.

»Izvoli.«

»Hvala.«

Sjela je s čajem odmah do njega i počela gledajući u naslikane figurice na finom porculanu, kroz koji se vidjela zlatna tekućina:

»Sad nešto ozbiljno Chef...«

»Smiluj se Bože, ta ja sam već cijelo popodne posve ozbiljan.«

»Da, ali slušaj... ne misliš li i ti da je bolje...

ili možda nijesmo li mi možda vezani na to, jer sam barem ja tako mislila... premda ti možda i drukčije misliš... ali ja moram otvoreno reći da mislim...«

»Ali što je to konačno?« upita on nestrpljivo osjećajući da će to biti nešto neugodno.

»Ma to... da bi morala ja s ocem, a ti s tvojima da govorimo o tomu... ta ti znaš...

»Što to?« upita oporo Chef, koji je sve razumio.

»Ma kako... ma kako smo mi jedno prema drugomu...«, prošapta ona posve tiho.

»Što?«

»No... oni su jamačno za to, ali je ipak pristojno da tako načinimo...« Sada mu je tek u oči pogledala. Ali njemu je kod toga bilo, ko da ga je neka gruba ruka trgnula iz sanja i misli mu samo potamniše. I opet je bio u onoj strašnoj neigurnosti, u kojoj se nalazio i onda, kad se je pred onim drugim bio ustavio.

Netko je pokucao. Oboje se maknuše odmah svaki na jedan kraj sofe, a onda se tek Ana ozvala: »Unutra!«

Ušla je Marija u dugačkom i tamnom ogrtaču, na kojem su se poznali tragovi kiše. Na raskuštranoj je kosi imala dječačku športsku kapicu, te je ušavši stala kod vrata držeći kvaku u ruci i gledajući značajno, a da nije ni riječ rekla, sad Chefa, a sad Anu.

»Tako, tako...« rekne kimajući glavom i pođe iza kako je zatvorila vrata, ko da nije ništa čula, polako prema njima.

»Smetam li možda?« upita ih.

»A što misliš uopće?« upita je Ana u čudu.

»Što mislim? Ništa.«

»Ne budi samo tako tajanstvena. Gdje si bila? Zar si po gradu kupovala? Tko bi, molim te, išao napolje po tako pasjem vremenu? Odloži samo što prije ogrtač, pak ću ti uliti čaja.«

»Zar ovdje pijete čaj?«

»Morala sam da gospodinu ovdje priredim čaj. Ima li on možda i kod kuće takove željice?«

»Ima katkada, samo se mi ne brinemo mnogo za to.«

Chef je sjedio nagnut posve naprijed, te je nešto na svojim nogavicama popravljao.

»Hoćeš li čaja Mi?«

»Hvala, jer moram odmah otići. Htjela sam ti samo reći da je došao Guus Brinkers i da te kod kuće čeka. I večerat će s nama.«

»Dakle je ipak došao?« rekne Chef, a kod toga se je držao tako kiselo, ko da mu nije nikako pravo.

»Ne gledaj sad tako mrko,« rekne mu Marija dražeći ga, »nego se malo požuri, pak možeš da odmah sa mnom i kući pođeš.«

Marija je još malo razgovarala s Anom o nekom zimskom šeširu kojega je valjalo prepraviti, a Chef je međutim navukao svoj ogrtač i nabio kapu posve preko očiju. Onda siđoše svi troje.

»Adieu Ana!«

»Adieu Chef, adieu Marijo!«

Ana je ostala i opet sama te počela razmišljati, kako je Chef sada najednom postao drugačiji. Nije to bilo nikako radi onoga što su govorili, već samo za to, što je tako naglo i nenadano morao od nje otići...

VI.

Chefa je bolila glava kad se je probudio. Kad bi samo malo podigao glavu s mekoga vanjkuša bilo mu je, ko da mu se sav mozak u njoj amo tamo pomiče. Mrtvo svijetlo kišnoga dana, koje je polako probijalo zastore, kano da ga je u oči bolo. Sklopio ih je za to opet i ležao mirno osluškujući sam svojemu disanju. Sve mu je bilo teško i mrtvo. Ruke su mu ležale mrtvo niz tijelo spuštene, noge su mu bile zgrčene pod zgnječenim pokrivačem, a cijelo ga tijelo bolilo od neke živčane nemoći, što ju je po svem tijelu osjećao. Bio je tako umoran ko da nije cijelu noć ni legao u krevet, a sada je opet suviše iscrpen, a da bi mogao da sada počine...

Još je uvijek kiša padala. Od časa bi do časa udarale kišne kapi u kamenu ogradu prozora, a njihovo bi udaranje tako tajanstveno ozvanjalo u jutarnjoj tišini. Chef je čekao na svaki taj novi udarac, ko na nešto posebno i neobično. Vani je u hodniku odbijao sat sedam udaraca, koji su se naglo jedan za drugim izredali. Chef je udarao zajedno sa satom po pokrivaču, i onda mu dođe misao da ustane, a tu mu se učini, da je taj koji bi imao da ustane, posve drugi čovjek od onoga, koji tu leži i razmišlja. Htio je ustati, ali je to tako slaba volja bila, baš ko da bi morao ko drugi doći da mu makne pokrivač... Za to je ostao i dalje u krevetu, i ljengario dalje neveseo i umoran...

Po malo mu se vraćalo sjećanje na jučeranji dan. Najprije mu se učini taj dan ko nešto silno tužno, i bilo mu je ko da sve vidi u nekoj neodređenoj daljini i u sivoj magli zavijeno. Onda je najednom sve došlo bliže k njemu, i iz onoga se maglovitoga nereda po malo razvijala jedna stvar za drugom, i konačno ispade posve jasno pred njega jedno: njegova žarka ljubav prema Ani, što je on sada osjećao ko nešto zlo... Zar je to zlo?... A zašto bi zlo bilo?... Guus Brinkers je već pola godine zaručen, pak je njega pitao jučer kako li mu je, i nema li i kod njega nešto bi ga mučilo i nešto, što bi ga plašilo s onim što će tek kasnije doći?... Guus se je kod toga samo smiješio. Zar je on, Chef, onda doista drugačiji nego li su drugi?... Možda je ipak drugačiji?... Možda ipak?... Najednom se je u strahu trgnuo pred spoznajom da on... da on, Bože, možda radi protiv svojega zvanja. Zar je ono drugo možda doista bilo zvanje?... Nepomičnim je pogledima gledao nekamo gore, kano da vidi tu ledenu istinu, gdje u njega svoje oči upire. To je dakle razlog svemu!... Ova ga je misao svega potresla. To je ono!... Sve ga je više i više ispunjavala ta misao, dok nije konačno nestalo i zadnjih sumnja o tomu... Tu je razumio ujedno, da je već davno besvjesno znao i razumio, da ne može i ne smije da bude ništa Ani za to, što je pripadao drugomu, koji mu je pokazao, da je njegova ljubav prema Ani nešto zlo i griješno. On je uvijek nastojao međutim kako bi svojom sve većom ljubavi udušio u sebi taj osjećaj, ali mu je to samo na mahove uspijevalo, ali kad bi se i opet probudio iz svoga sna, vraćao bi se i prigovor, da je nešto zlo i griješno uradio. Ovaj je glas u njemu postajao sve glasniji, sve jači i silniji, dok nije danas tako jasan i silan pred njim stao. O Bože, može li još sada da to i popravi? Hoće li raznježen tom ljubavi moći još da nađe sile, kako bi Anu ostavio?.., Strop u kojega je imao sve vri-

jeme uprte oči počeo je da drhće i sja pred njegovim očima, onda je počeo da se rasplinjuje nekamo i nestaje, a Chefu samo poletiše suze iz očiju i počeše da se jedna za drugom kotrljaju po vanjkušu. Hoće li samo to još moći?... Tako mora da bude!... Možda će molitva pomoći?... Sklopljenim je rukama podigao pokrivač, zavukao pod njega glavu i počeo da žarko moli:

»Oprosti mi, Bože moj!... oprosti mi. Pomozi mi, Bože... pomozi tvom ubogom Chefu... pomozi mi!«

Uvijek su bile jedne iste riječi koje su mu isprekidano izlazile iz ožalošćenoga srca i on nije znao, što bi drugo mogao da rene. Dugo je tako ležao u krevetu, dok nije osjetio da mu je nešto lakše. Ustao je lagano, umio se i obukao, a onda dignuo zastor s prozora koji je još povećavao mračnost sobe, te otvori prozor. Naslonio je glavu na ruku i tako sjedio zamišljen i slušajući, kako kiša jednolično i dosadno udara po lišću drveća. Tu je vani bilo isto ono mrtvilo ko i jučer. Nisko i teško nebo, kroz koje nije sunce moglo ni jednim svojim trakom da prođe, a nije ni vjetar mogao da ga gdje raskine. Svuda samo sivo nebo i siva magla, i one polagane kapljice što iz njih padaju.

Chef ugleda u blatu neki cvijet, što je inače stajao nad klavirom, i budne mu žao lijepe biljke, što je tako žalosno vani umirala. Dugački su i tanki listovi cvijeta bili suviše nježni za strašni pljusak toga dana, i boje su njegovih latica bile suviše lijepe za to tamno svjetlo. Ali cvijet nije mogao da sam sebi pomogne... i ako ga sada zaborave, morat će da ugine na toj kiši... I nehotice je kod toga sam

na sebe pomislio... Sam je sebi počeo da dokazuje, da ipak i hoće i mora da bude svećenikom, i nije u sebi osjećao ni najmanje sumnje o tomu, ali mu je duša bila ipak toliko raskidana, da ga ni to uvjerenje nije moglo da umiri. Sve je u njemu bilo ranjeno i pokidano. Htio je da mirno promisli, što bi morao sada načiniti. Zatvorenim je očima osjetio kako se jedna osnova za drugom reda u njegovoj glavi, a ipak ni jedna ne ostaje. Ništa nije više znao niti je mogao o čemu da misli... i u divljoj je vrtoglavici u kojoj se nalazio samo to shvaćao, da će morati iščupati svoju ljubav i ma koliko to krvarilo, ipak je izrezati iz živoga mesa. Ludom je upravo okrutnošću pomišljao na tu muku, što će je sam morati da podnese. On ne smije više da ljubi Anu, i ona mu mora biti ko i svaka druga djevojka, pak ne bude li išlo drugačije, morat će je ma i mrziti, jer će i mržnja prema njoj biti ugodnija Bogu od ljubavi.

Silom je pokušavao da je samom sebi prikaže gadnom, uvjeravao je sam sebe da je Ana sve samo nije lijepa, da je slabokrvna i iscrpena i da i nema ništa na njoj, osim što su joj lijepe oči, dok je inače posve svakdanja, pače i vulgarna pojava. Nastojao je da i u njezinom karakteru nađe što gadnijih osobina. Bila je ohola i neiskrena, pričinjala se doduše ko da ga ljubi, ali je takova bila i prema svakom drugom čovjeku... ništa nego histerija... Talenta nema u nje, uopće tek obična, malogradska i prosječna pojava... baš malogradska. Za malo je jedva još mogao sam razumjeti, kako se je mogao u takovu djevojku da uopće i zaljubi... Ali u dubini

je svoje duše, tamo gdje su najtajnije misli, ko u zrcalu vidio, kako su te misli lažne.

Netko je oprezno pokucao na vrata. Kad se nije nitko ozvao, otvorila su se vrata i na njih ušla Chefova majka, odjevena tamnom jutarnjom haljinom. Najprije je pogledala prema krevetu, a onda začuđena na prozor.

»Zar si već ustao?«

»Jesam, mama.«

Poljubila ga je u čelo i sjela na stolicu, što je stajala kraj njega.

»Odredila sam da te ne bude, kako bi se mogao jednom dobro da ispavaš. Jučer si tako bolesno izgledao. Zar ti nije ni sada bolje?«

»Ti si u brizi za mene, mamice.«

»Jesi li dobro spavao?«

»Vrlo dobro.«

»Nije tako, Chef, nije tako... a ja to vidim. Ti si plakao...«

»Ta ne, mamice, to se tebi samo pričinja,« rekne on silom nasmijana lica, stavljajući joj ruke na svoje koljeno. Ali nju je obuzimala teška briga, jer je vidila gdje joj dijete trpi, a sama nije smjela da trpi s njim zajedno.

»Tebe neke brige more Chef... Već sam prvi dan, kad si kući došao vidjela nešto posebno na tebi... Nešto se je moralo s tobom dogoditi... Otac misli da je to od prevelikoga napora kod ispita, ali ja to bolje znadem. Ima nešto drugo što je razlogom tomu... Daj reci mi otvoreno što je to...«

»Kasnije, mamice, kasnije... jer sada ne mogu.«

Suze su mu bile u očima dok je to govorio.

Ona ga je samo tužno pogledala. Dakle je ipak nešto bilo. Chefu je teško bilo gledajući je, žalosnu, daleko teže nego li da je ustrajala kod toga, da joj mora reći što mu je na srcu. I budne mu ko da sve u njemu traži da bude iskren i povjerljiv, i pomisli, da će mu i odluka biti jača, ako sada i majci sve rekne i ako ne bude više on sam, koji to znade. Onda više ne bi mogao ni da koleba u svojim odlukama. Još je međutim krzmao.

»Ti mi i tako ne možeš pomoći mamice.«

»To ti ne znaš sinko.«

»Ne ćeš li o tom govoriti ni s ocem, ni s kime drugim?«

»Ako je tvoja želja tako... ne ću...«

»Obećaješ li mi to?«

»Obećajem sinko.«

I on joj prišapne u uho, da je nakanio postati svećenikom. Njoj se razvedri lice.

»Zar to samo?«

»Da mamice, ali me nemoj više da pitaš.«

»Zar si to već davno nakanio?«

»Ima već nekoliko godina, ali je to bilo nejasno i nesigurno, a ozbiljno sam tek sada u zadnjoj godini odlučio.«

»Što veli o tom tvoj ispovjednik? Jesi mu kazivao za to?«

»Rekao je da to moram načiniti.«

»Pa zašto si onda tako žalostan i čemu si danas ujutro i plakao?«

»Ne pitaj me više, mamice.«

»Moli samo gorljivo, dijete,« rekne mu toplim glasom, »a i mama će moliti za tebe, obećajem ti, i dobri će Bog već pomoći.«

»Raduješ li se tome mama?«

Ona se samo tiho nasmijala.

»Ne ćeš li to nikomu reći, mama?«

»Valjda mi vjeruješ.«

Ustala je, poljubila ga nježno u čelo, a njemu je bilo, ko da i na njega dolazi nešto od majčinoga mira.

»Dođi sada, jer moraš prije svega zajutarkovati. Otac je s Janom već u birou, a Marija je zajutarkovala još prije mise, a sada je, čini mi se s Anom pošla da nešto kupuje. Odmah ću i ja k tebi.«

Pošla je za tim u svoju spavaonicu i upalila pred slikom Presvetoga Srca uljenicu, i gledala sliku, po kojoj se razlilo blijedo-žuto svjetlo tako tužnim pogledima, ko da bi joj htjela povjeriti sve svoje majčine brige. Iza zajutarka je Chef odmah pošao u svoju sobu, da bude sam i da nije samo zajedno s majkom, jer je osjećao, kako bi ona svojim mislima htjela da sve dozna, dok je riječima samo svoju brigu iskazivala. Postalo mu je i žao da je uopće govorio, jer bi možda bilo bolje da je šutio, dok ne bi sve svršeno bilo...

Stajao je kod otvorenoga prozora i gledao u neku stalnu i neizvjesnu točku, želeći bolno, da bi se dogodio kakov puki slučaj, koji bi mu skrenuo život u onaj pravac, u koji ga nagoni njegovo nutarnje osjećanje, ali on da ne bi kod toga morao ništa da sam načini. Činilo mu se da je svakako preslab, da može to sam načiniti... Da ostavi Anu i da je više ne gleda i ne govori s njom, to bi još nekako išlo... Ali da ubije svoju ljubav, da uništi ono lijepo i sveto čuvstvo, što se upravo tako lijepo razvilo... A ipak je potrebno da upravo to načini, ništa nego

to... javljalo mu se u pobrkanim mislima... Zar može čovjek da gospodari svojim osjećajima?... Možda se on premalo pouzdava u Božju pomoć kod toga?... Možda mu ni vjera nije dosta jaka?... Htio je da se umiri i prisiljenim je mirom potražio na polici među knjigama svoga Kempenca... Dršćući je prelistavao, jer se je dobro sjećao da i to mora da bude unutra. Konačno je ipak našao.

»Gospode, još mi treba veća milost, ako mi je tamo doprijeti, gdje mi nitko i nikakvo stvorenje ne će moći na put stati. Jer doklegod me nešto zadržava, ne mogu slobodno k tebi letjeti.«

Čitao je te riječi, ali što je to zapravo bilo u njima? Gledao je u njih, ali su mu misli daleko bile... Nije se mogao sjetiti, za to je počeo da iznova čita:

»Gospode, još mi treba...«

Čitao je u pola glasa i posebno naglasujući, ali su mu misli i opet bile negdje drugdje, i za to je čitao mehanički i dalje, dok nije došao do teških i odlučnih riječi:

»Treba dakle da mimoiđeš svako stvorenje...«

Slušao je sam sebe gdje izgovara te riječi i bilo mu ko da sluša koga s drugog svijeta, koji mu ledenim mirom te riječi kazuje. O Bože, kako je to okrutno, kako nesmiljeno okrutno, kako teško..., Posve je umoran i izmučen spustio glavu na ruke.

U razgrijanoj je mašti vidio najednom Anu, kako je strastveno pružila za njim ruke, i kako joj od želje oči sjaju, kako je sva njegova u svojoj jakoj djevojačkoj ljubavi i kako je uvijek nastojala svim silama, kako bi s njim na samu ostajala. I ako je on sada — i ova ga misao ledenom oštricom dirnula u

srce — posve odbaci i ostavi, što li će mu Bog dati mjesto nje... Bez ljubavi nije više mogao da živi.. Velikom je željom želio da se nađe i opet u onim svetim osjećajima Kristove ljubavi što ju je nekada kod svetih sakramenata osjećao, a onda kasnije... i on je počeo da sam sebe uvjerava o toj velikoj ljubavi koja će se pojaviti onda, kad bude jednom kod oltara ko svećenik... Ali se onda morao i sam nasmijati tim svojim mislima i sebi, da se nastoji tako djetinjastim načinom utješiti, gdje je to sada već posve nemoguće...

Sve više je i više ovladavala njime neka nemoć. Iza četvrt se sata podigao ukočenog pogleda i pošao zamišljen niza stube i preko hodnika napolje, u daleku prirodu, ko da će u njoj naći mjesto, na kojem bi se mogao sam pred sobom da sakrije.

— — — — — — — — — — —

S glasnim je »brr,« turila Marija Anu unutra, a onda ušla i sama za njom tako naglo, ko da im je tko za petama.

»Gdje ste Lenka? ... Evo nešto za vas... dva tako lijepa, posve mokra, kišobrana... Gdje je mama? ...

»Gore je još gospodice.«

»Dobro.«

I dok je skidala ogrtač pokaza Ani očima i znacima, neka sad samo dobro pazi pak će vidjeti, kako ona znade dobro da uredi takove stvari.

»Ne ćeš li možda o tom prije sa Chefom govoriti?« upita je plaho Ana.

Marija je razmišljala čas skupljenih obrva, i kod toga mahnula nekoliko puta ramenima.

»Čemu? ... Kako to misliš?« Kod toga je međutim već pozvala i Lenku, koja se bila izgubila u svojoj kuhinji:

»Je li gospodin Chef još kod kuće?«

»Čini mi se da sam upravo sada vidjela da je izišao.«

»Onda će biti svakako bolje, ako prije s majkom sve uredimo,« prišapne ona Ani. »Chef će biti svakako za to, danas je malo dulje spavao, pak će onda biti lako s njim.« Onda se je postavila odmah dolje pod stube te počela da viče: »Mama... mama... jesi li gore?«

Čas su obe slušale, hoće li se tko javiti. Onda se nešto javilo, gore su se otvorila vrata i gospođa se Cecile pokaza na hodniku. U ruci joj je bilo nešto, što je udaralalo ko da je narukvica, ili lanac od ure, ili možda čak i krunica.

»Tko je?«

»Ja sam.«

»Što bi?«

»Zar još nijesi gotova?«

»Zašto?«

»Hoćeš li skoro doći?«

»Zašto? Što se je dogodilo?«

»Ništa osobito... Ana je došla... Mi smo koješta obavile, a sada bi htjele da tebi o svemu pripovijedamo.«

Gospođa je Cecile međutim već silazila niza stube oprezno nogu na nogu i kod toga šuštala haljinama po stepenicama. Mariji se učini da danas izgleda posebno nježna, pak će valjda poći za rukom što je nakanila.

»Zdravo Ana, hoćeš li možda i kod luncha ostati kod nas?«

»Hvala tetko, jer otac ne zna ništa, pak se ne usuđujem. On će me posve sigurno čekati kod kuće.« Kod toga je pogledala pitajući gospođu Cecile i nadala se tiho, da će je ova pozvati i reći, da će služavka već ocu javiti da ne će doći, ali je Marija već svu zaokupila gospođu.

»Majčice moja draga,« rekne joj primičući njezinu sijedu glavu svojoj i ljubeći je, a govoreći joj ko malenom djetetu koje bi morala da umiri. »Ti si moja dobra, dobra majčica. Znaš li to?... Dođi sada i sjedi tu lijepo s nama.«

Gospođa se Cecile smijala tomu i pošla s njima u sobu za primanje. Marija je klekla do njezine stolice, uzela njezinu navoranu ruku u svoju i počela da joj govori.

»Mi smo... mi smo... ali ne, ta moraš prije da jedno čuješ. Dakle mi smo čaše, znaš one najljepše, od kojih je nekoliko falilo, a ti si rekla sama da moramo jednom vidjeti može li se još takovih dobiti, jer je šteta kad nekoliko fali... I bile smo u četiri dućana, zar ne Ana upravo u četiri i dale smo da nam sve pokažu ne bi li što slična našle, ali nije ništa bilo... I onda, to tako čovjeka umori... ne smij se, uistinu je tako. Onda smo pošli Gerneru i tamo smo i opet prekopali cijeli dućan, i što misliš, nekim su ih čudnim slučajem tamo imali... Čudno zar ne?... Naručile smo odmah šest komada, jer je tako zgodno, kad imamo kod kuće nekoliko komada, koje možemo odmah da i polupamo... Zar nije tako možda?... Onda smo još.. no, onda smo naručile za pokus za tebe jedan kostim, kod onoga.. no kako li se već zove, tamo odmah u Breetstraatu. Znaš li ti možda Ana kako li se zove?... Ali ne smeta, kasnije ću se već i na to sjetiti. I tako smo svršili sve, pak reci mamice, nijesi li sada možda zadovoljna sa svojom Marijom. Mislim da moraš biti.«

»Ti si moja dobra djevojčica,« rekne joj majka, a kod toga pokaza očima Ani, kako će sada tek valjda da dođe ono pravo.

»Da, mamice, ali onda i još nešto...«

Ana više nije mogla da izdrži, jer će sada doći ono pravo, pak pođe prema prozoru.

»Bili smo ti mamice,« nastavi Marija, »i kod tate u birou, da malo kod njega počinemo, i počeli smo govoriti o Scheveningenu i o cirkusu Schumann...«

Majka je već razumjela o čemu se radi...

»Van der Werfovi su već bili tamo, a tako i Bergovi, i svi koji su bili vele, da je posve pristojno i lijepo... zar ne Ana?«

»Pa što bi htjela da rekneš tim?« upita majka, koja se učini ko da ništa ne razumije.

»Da, mamice, sad dobro slušaj... i tata nema ništa protiv toga, da i mi jednom... onamo na večer pođemo, možda već danas na večer, naravno, ako si i ti za to...«

»Znadeš dijete da ja nijesam ni malo za takve stvari, pak bilo to možda baš malo i staromodno ili ortodoksno, kako ti znaš reći, ali sada nije druge, već da me imaš kakova jesam... Nijesam ti ja nikako za takve stvari, jer je to sve tako frivolno, a ti si već i tako...

»Ali mamice, nije moguće da ti to ozbiljno misliš ovako, jer me odviše voliš,« i kod toga se posve priljubila majci i ogrlila je rukom oko vrata. Onda

je počela i opet u pola glasa i ulagujući se: »Ali molim te mamice, a vidiš da je i tata dopustio...«

»Već znadem kako se je to desilo, i ti si ga jamačno za to u birou molila...«

»Dopusti nam mamice...«

»Znadeš li ti posve sigurno da je to posve pristojno?«

»Doista mamice, doista, jer kako bi mogla da da ti to drukčije i kažem.«

»No, onda što se mene tiče neka bude, ali...«

Ono što je još gospođa htjela da kaže, skinula joj je Marija svojim poljupcima s usta, pak se je gospođa teškom mukom obranila i rekla joj: »Ali vjeruj dijete, da mi je to silno teško...«

Sada je počela i Ana da obijesno skače sad oko jedne, a onda oko druge i kod toga je svejednako ponavljala: »Kako je to lijepo, kako divno!« Onda zaviče najednom: »Eto nam upravo i Chefa! Oslobodi samo Bože, kako je to kiselo lice načinio!«

»Odmah ću ga razveseliti,« poviče Marija i poleti iz sobe na kišu, ne obazirući se na to, što ju je majka natrag pozivala. »Ej, mladiću moj,« poče mu kazivati obradovana, »reći ću ti nešto. Mi ćemo večeras, naime Jan, ja, ti i tvoja Ankica, svi ćemo večeras u Scheveningen k Schumannu. Što veliš?«

Chefa je njezino veselje tako smelo, da nije ni sam pravo znao ni čuo o čemu se radi. Bio je u neprilici. »Pravo je tako,« rekne, a da nije ni sam znao, što mu je pravo. Marija je međutim poletila pred njim u sobu i odmah proglasila, da se to i Chefu tako dopada ko i njoj.

Dok je Chef unišavši u sobu skidao svoj ogrtač, dopre mu do uha najednom Anin glas. Ništa si

nije objašnjavao, i nije ni pitao što li se je to s njim sada najednom dogodilo. Rastreseno je gledao oko sebe, ko netko, ko najednom dođe u drugu sobu i među druge ljude, nego li ih je gledao u svojim sanjama. Djevojke su počele kraj njega da prave osnove, kojim će vlakom poći onamo, gdje će večerati i kojim će se vlakom vratiti. On je šutio i sve mu je bilo pravo...

VII.

Visoko se gore odnekale u cirkusu javio valčik. Drugo je i treće mjesto bilo već posve popunjeno, a parket i lože, bili su još skoro prazni. Samo bi se tu i tamo odrazivala od crne garniture koja svjetla večernja toaleta, miješali se glasovi onih koji su zakasnili, prolazili su sluge pokazujući rezervirana sjedala i proturavali se konobari noseći pivu ili sladoled. Na pola su odrasli dječaci pospano prolazili noseći programe u naručju, a iz publike bi se tamo gore svaki čas javio po koji dječji glasić... Valčik se je izgubio u žamoru svjetine, a onda se je svečano javila Supéeova triumfna overtura.

Jan je međutim nešto mnogo pripovijedao Ani, koja ga je slušala užarenih obraza i žarkih očiju, a Marija je zapitkivala Chefa, koji je sjedio među obim djevojkama, nije li mu već prošla glavobolja. Ništa mu još nije bilo bolje, a njoj ga je tako žao bilo, jer je cijeli dan bio neveseo i tako je umorno izgledao. Siromah!

»Izvolite li program? .. izvolite li program? .. samo deset centima...«

»Hvala već imamo,« rekne Marija i odmahne rukom.

Chef se je jednom rukom naslonio na naslonjač svoje stolice i gledao mrtvo pred sebe, ali zadovoljan, da su ga puštali na miru. Spominjao se je kako su čas prije stajali pred nekim izlogom u oranjskoj galeriji, i kako ga je Ana zapitala samilosno ga gledajući, što li mu je. Što li joj je ono rekao? ... Kazivao joj je da je žalostan radi svojega vladanja u prošlom tjednu, da je bio takov kako nije smio da bude, i da to od sada mora drukčije biti. Ne smije, jer ga zvanje zove... Moraju sada oboje da jedno za drugo mole, ali da se i zaborave. Sve joj je to rekao u posve kratkim rečenicama i posve onako, kako je ponavljajući cijelo popodne na pamet naučio, a tako mirno, ko da to sve ništa ne znači. Nije se usudio da Anu u oči pogleda da vidi, kako je to na nju djelovalo, a nije ni u staklo pogledao, gdje bi je mogao posve mirno da promatra. Ali kad su iza toga stigli za njima i Marija i Jan, pak kad su svi počeli da pred izlogom razgovaraju, odmah mu se učini, ko da njezin glas nekako drhće. Kako je to ona samo čudna, mislio je uz to, jer jednom govori baš koješta, a onda je najednom i opet posve tiha.

Chefa je razočaralo, da nije našao nikakve utjehe, iza kako je prinio tako veliku žrtvu. Tako mu je teško bilo, jer se je nadao, da će sada osjetiti neko umirenje i pokoj, a svega toga nije bilo, već je do na smrt izmoren i izmučen sjedio u svojoj stolici.

Javilo se zvono. S bijele se kupole tamo gore prosu najednom bijelo svjetlo, što je polako padalo po publici, a onda se rastvoriše baršunasta vrata i kroz njih ujaše u cirkus gracijozno na iskićenim konjićima osam dama i jedan gospodin, svi u svilenim

i baršunastim odijelima. »Manoeuvre des Volies« pročita Ana glasno na svom programu, pak se ispravi da može sve dobro vidjeti. Sada nije više ni na što drugo mislila. Grupa se je jahača razdijelila amo tamo, pak su onda stajali mirno, ko nešto nadzemaljsko. Nastala je tišina, samo se je orkestar javljao svojim slatkim melodijama, ko smijeh što negdje iščezava. Tu i tamo se javio udarac konjske gubice o uzde, ili se čulo kako se ispravio vrat, trznula uzda ili je zašuštala skupocjena haljina. Crvene su modre, zelene i žute boje sjale uz ledeno bijelo krzno, a bijelo se svjetlo prelijevalo u zlatnom i srebrnom brokatu, pak se je stapalo u jedno s bijelim našminkanih djevojačkih lica. Onda se javi glazba jačim i življim zvukovima, koji su postajali sve jači, a uz njih su i uz pucketanje biča, počeli da se naokolo po taktu glazbe okreću konji s jahačima, najprije polako i ko ljutito, a onda sve zadovoljnije i sve bolje. Jahači su skakali na konja i s njega također jedan za drugim po taktu, a kod toga im svima lebdio na usnicama ko vilinji smiješak.

Chefa je to na momenat samo maknulo iz njegove melankolije, ali je čas zatim i opet zapao u nju. Ana je sjedila pridržana daha i širom otvorenih očiju, te je nekim skamenjenim smiješkom na ustima gledala sve što se je događalo na areni. Sve bi to moralo brže biti, mnogo brže, mislila je u sebi i mislima potjerivala i ljude i konje. Ko luda je bila od tog divljega jahanja. Onda pucnu bič i svi se konji okrenuše i udariše i opet u trku protivnim smjerom, onda i opet pucanj biča, i konji se smiješaše i načiniše novu figuru provlačeći se jedan kraj drugoga, onda i opet bič, i opet nešto novo, i tako redom...

»Prekrasno,« rekne glasno, »prekrasno, doista prekrasno.«

Onaj joj se crni konj posebno dopao. Gledala je gdje mu tako sjaju oči u lubanji, kako su mu vitke, a jake i mišičave noge, kako po taktu muzike diže i spušta svoje noge, kako kopa nogom u pijesku svaki čas kad bi trenutak slobodan bio, a onda i opet juri naokolo, da mu bijela pjena sve leti po crnoj dlaki. Ništa više nije ni vidjela ni osjećala oko sebe, već samo svog crnoga konjića. Kako bi rado sad bila ona djevojka, što podiže nad konjićem svoju ko čarobnu ruku i tako preskakuje na njemu sad ovamo, sad onamo.

Figura je svršila. Jedini mušarac koji je bio kod te slike, i koji je na svom bijelom konju sve vrijeme mirno stajao u sredini, dadne te mu dvije dame svežu preko očiju velik svileni šal. Muzika je počela da svira ubrzanim i kričavim tonovima, i u isti čas počeše da po leđima toga čovjeka padaju udarci bičeva jedne i druge dame. Lupale su ga po leđima, vratu i rukama, i onda nastade natjerivanje i lovljenje, baš divlje. Čovjek je tražio i lovio rukama oko sebe, ali bi svaki put uhvatio krivo, a udarci su nesmiljeno i dalje padali po njemu.

Ana se počela glasno da smije tomu, a onda postane najednom ozbiljna, gotovo uplašena. Bijelac je bježao iza njezinog vranca i već je vidjela kako se njegova zapjenjena gubica dotiče oznojenih vrančevih bokova, ali još jedan skok, i silne su vrančeve mišice ipak odnijele pobjedu, a on je jednim skokom odmaknuo daleko naprijed. Nastade divlje trčanje, ali on je dobio ... bijeli je smalaksao, i vranac stade da smanjuje brzinu i da onako usopljen, ali pun sa-

mosvijesti sve laganije i laganije kasa, dok nije konačno i stao. U tom je i čovjek sa zavezanim očima nekoga ulovio, ali ipak nije mogao da ulovi njezinoga konjića.

Kod narednih je točaka programa postajalo Ani sve čudnije i čudnije. Sve drugo, pak i ono tako strašno i tako neočekivano, što je malo prije čula, činilo joj se da je sve dalje i dalje, i ako joj se misao ipak onamo povraćala, ali tako, da nije ni sada držala da je ono doista bilo, a nije tek san. Ovo, što je sada bilo pred njom, to je posve proživljavala i osjećala. Osjećala je svijetlo, veliko i bijelo svijetlo koje je oko nje i ona sva u njemu, što se u nedogled oko nje u širinu i visinu proteže i na svakom se je mjestu ko voda dotiče; što je svu tako prožima, da i ona počinje da sja tim lijepim, jasnim i bijelim svijetlom. I boje su naokolo svuda tako žive bile, takove, kako još nikada nijesu bile. Ono je crvenilo bilo posve drugačije nego li inače, nekuda vlažno i sjajno, i ona ga je u sebi nazivala karminom, jer je to intimnije zvonilo. U onom je plavilu osjećala ko neku pobožnost, a u onim tamnim sjenama tamno zelenoga i tamno ljubičastoga neku sakrivenu nježnost i milinu. Činilo joj se gotovo, ko da sve te djevojke pred njom i nijesu obučene baršunom i svilom, već da ništa nemaju na sebi do samih boja, koje tako lijepima i gipkima čine njihova mlada tjelesa. A neka je sparina ostajala uvijek tik do njezinih usana ko vrući zadah putene ljubavi i mučila ju sve više i više, dok nije konačno naglo počela da joj krv protiče žilama. Opila ju glazba, koju je slušala s toliko divlje požude, u kojoj je sva bila, te i ne znajući sama, podizala bi od časa do časa nemoćno ruku, ko

da bi htjela da zahvati koji od nježnijih i slađih tonova, koji se izgubili nad njom.

Pomalo se međutim počelo da javlja njezino djetinje shvaćanje i nestašna radost nad svim onim. Teško gazeći pijesak što mu je škripao pod nogama ušao je u arenu neki klovn, odjeven crnim frakom i širokim hlaćama, koje su visjele oko kratkih mu i mršavih nogu. Lice mu je bilo napuhnuto i pokazivalo je strašno začuđenje. Skinuo je kapu u sredini arene, da malo pogrebe čelavu glavu, i onda... onda mu je došla ideja. Na prstima se dovukao do neke duboko dekoltirane jahačice, kod toga je stavio donju usnicu povrh gornje, očima je značajno namigivao i naklanjao glavu sad amo sad tamo, kako bi samo mogao bolje da vidi, i kad je bio posve blizu nje, potegne prstom po njezinom golom ramenu, a onda obliznu prst, ko da ga je namočio u lonac s pekmezom.

Ana zaviknu. Silno je zabavljao taj ludak, koji se tako nesmiljeno rugao i u njezinim je očima porasao gotovo do neke herojičnosti. Ovako valja živjeti, mislila je u sebi, i tako valja prkosno ismjehivati svu tu lažnu i ukočenu konvencijonalnost. To je sada istom uvidjela i istom se u zadnja dva tjedna nekako oslobodila onog dosadnog vladanja, koje bi bilo po mišljenju sviju — pristojno. Prije nije ni živjela niti je znala, što je to živjeti, ali sada znade i sada hoće, da lijepo poživi. Istina, malo prije je Chef još nešto govorio i to ju je dirnulo, pače i nesretnom učinilo. Ali to je ludost, zar ne? Ona će mu već istjerati te mušice iz glave, pak će onda njih dvoje da zajedno povedu onako lijepi život. Pogledala je

kod toga postrance Chefa i radosno mu namignula očima.

Chef je više pazio na Anu nego li na ono što se pred njegovim očima odigravalo, pak nije nikako mogao da razumije,čemu li je Ana tako prokšena, kako još nikada nije bila. Bio je sretan ipak, da se ona tako dobro zabavlja i da je mogla tako lako preći preko onoga što ju je žalostilo. Kad bi to i on samo mogao! Zaključio je međutim iz njezinoga držanja, da ga ipak ne voli toliko, koliko on nju. I do sada bi znao na to pomišljati, ali se sada i pokazalo, da to kod nje nije bila ljubav, već samo prijateljstvo. Htio je za to odmah da se oslobodi svojih tužnih misli, pak da se i sam počne zabavljati njezinim cirkuskim šalama, ali nije mogao. Zamišljen je i gotovo otsutan dušom gledao kako neki čimpanza pokazuje svoju umjetnost i kako klovni Coco i Adolf oponašaju mačke, koje se na krovu ljube. Sve to nije na nj djelovalo i budne mu, te je najednom silno ostario i samo se još sjećao, da se to nekada i njemu dopadalo... Sada nije mogao više, nego li da se tu i tamo samo malo nasmije, a da onda i opet samo na sebe i na Anu misli.

Za pauze su razgovarali i Ana je kod toga bila toliko prpošna, da su se tomu smijali i oni, koji su sjedili za njima. Najednom je zovnula konobara i naručila sebi whysky sa sodom, a zapitala je i druge, ne će li možda i oni što. Jan se tomu glasno nasmijao, a Chef dođe u nepriliku, te je dodirne rukom i zamoli za volju Božju da se malo umiri. Odgovorila mu je, da joj je posve svejedno, što li će tko da misli o njoj.

Na koncu je imao da dođe vrhunac večeri

»Đaci iz Heidelberga«, vesela scena iz đačkoga života. Ana je to gledala izazovnim smiješkom na ustima i osjećala, ko da je i sama tamo u onom veselom životu, koji je tako trajne i vedre tragove ostavio na licima osoba, koje su dolazile na pozornicu. Uživala je i radost joj je došla do najvećega izražaja. Na koncu su još popucala užeta malenoga čamca na zrakoplovu i putnici su popadali jedan za drugim u vodu, koja je bila pod njima. Kad je to sve bilo uz buru smijeha gotovo, jedva je Ana mogla pojmiti, da to pred njom nijesu bili heidelberški đaci, već samo glumci, i da ona nije tamo među njima bila, već da je tek u Scheveningenu, u cirkusu. Malo ju je to razočaralo na čas, ali je puna bila volje za životom i uživanjem, koja je u njoj upravo dozorila i stvorila u njoj odluku, da će sada tek početi da živi...

Chefu postade neugodno kad mu se pogled sastao s njezinim. Uplašio se toga i bilo mu, ko da je već negdje vidio takove oči, s tim nekim, ko luđačkim, sjajem. Sjetio se je njezine majke... koja je umrla u ludilu... O Bože, javljao se neki glas u njemu, samo da se to ne dogodi! Ne, Bože, i ako me samo malo još voliš, zapriječi, da se to ne dogodi... Nije imao ni toliko snage da bi to i u mislima samo spomenuo pravim imenom... Izašli su iz cirkusa i teškom se mukom iskopali iz stiske koja je bila kod izlaza, a onda pođoše uz obalu do željeznice.

Kad su tek svoje korake zamalo po ulici čuli popade Chefa najednom neki strah, kako se boji dijete, koje su nečim nevidljivim zaplašili. Nešto je ko čuo u mrmljanju mora... ko da se nečijom lešinom

tamo valovi igraju. Napeto je slušao te glasove i vijanje vjetra, koji je tako puhao, ko da glas nekog udaljenog zvona prema njima donosi. Prošli su mimo jednoga od velikih hotela, koji se tako crnio okružen brojnim svjetiljkama i to mu se učini, ko da je veliki katafalk postavljen u tamnilu te neugodne noći. Uz takve mu se misli učini ko vrijeđanjem toga mira Janovo brbljanje, da je tek nekoliko lijepih vidio među cirkuskim damama, i da mu se tako smiješnim čini ono izlaganje našminkane teletine — kako je on nazivao dekolteje. Chef se je bojao, da bi se sad, skoro, imalo da nešto dogodi...

Došli su konačno u mirno i stalno svjetlo na stanici, a zamalo se nađoše svi u malenom kupeju prvoga razreda, i to u zadnjem vozu, koji je još večeras polazio. Nijesu mnogo govorili jer su bili umorni, samo se Chefu činilo, kad bi Anu, koja mu je naprotiv sjedila, malo postrance pogledao, da je ipak mirnija nego li je prije bila. Gledao ju je tako u slabom petrolejskom svijetlu, s rukama spuštenim nemoćno u krilo, a pogledima uprtim u neku neizvjesnu daljinu, i kod toga osjeti, da mu se ljubav opet počinje da javlja... Ali ne, on nije toga htio! Bože, samo mi još sada pomozi, da ostanem jak!...

Zaludu se opirao... Onaj je osjećaj bio topao ko krv i samo se je razlijevao njegovim žilama i bilo mu je, ko i u sve one dane, kad bi dolazio k njoj. Cijeli se je dan borio protiv toga i pokušavao, kako bi bio hladan prema njoj, ali nije mogao. Kako da si pomogne... Nije smjelo da tako bude... govorio je tajom sam sebi. Ali ljubav je bila jača od njega... svladala ga je... i za malo je vidio, kako sve njegove odluke jedna za drugom nestaju pred njim, i

kako mu samo ljubav ostaje... Koliko li je on boli zadao toj sirotici!... Kako li je samo bio okrutan prema njoj... Ali će sada sve popraviti i sve joj obećati, ma što ona zatražila... Znao je, da joj sada ne bi mogao ništa više da odbije...

— — — — — — — — —

Ana udari slučajno svojom malom nogom u njegovu i nasmije mu se, a njemu se samo oči suzama napuniše.

»Jesi li umoran?« upita ga.

Potvrdio je kimajući glavom.

»Kad bi mogli, da samo već kod kuće budemo! Pokušaj da se nasloniš na stranu, možda zaspiš...«

Poslušao je i ostao tako zatvorenih očiju sam sa svojom tugom, kojoj se sada posve podao i u kojoj je tako žarko molio i za sebe i za nju, da im Bog pomogne iz nevolje...

Kod ulaza su se u vlak Ana i Jan posvadili, a sad je on uzeo cigaru, htio da zapali i tražio, da se svi njemu za volju voze u kolima za pušenje.

»Hvala, ja ne ću«, rekne Ana, ma da je čas prije bila gotovo sporazumna s tim. Kako se činilo, bilo joj je mnogo do toga, te je počela uzrujano dokazivati Janu, da se ona ni onda ne bi htjeha voziti u kolima za pušenje, kad u njima nitko ni pušio ne bi, jer da u njima uvijek tako neugodno zaudara. A ne će li Jan nikako da se okani pušenja, moraju se rastati, pak će Chef valjda biti toliko ljubazan i poći s njom u drugi dio kola, ovaj komadić puta do Leydena. Jan predbaci Ani, da je svakako malo pretjerana kano djevojka, koja stanuje tek u blizini Leydena, a upravo je započela, kako bi se vladala posve na gradsku.

»Svakako je to napredak«, rekne Ana uzbuđeno. »Ali kad gospodin, koji ide s damama na ulici puši...«

»Sada nijesmo na ulici«, rekne Jan žestoko.

»Svakako nijesmo ni kod kuće, a tvoj postupak nije nego seljački, a to je po mojem mišljenju, samo nazadovanje.«

»Hahaha«, smijao se Jan, »ti postaješ i opet onako divlja kako si bila i malo prije u cirkusu. Više nijesi draga moja kod Schumanna, niti je onaj kondukter tamo preobučeni clovn. Valja da se sada tomu priučiš... Isto tako nijesu ni ovo kulise oko nas.« Onda joj prišapne u uho: »Mislim da ne bi u buduće smjela piti whysky sa sodom.«

Marija prekide prepirku i predloži, da će ona paziti na Jana, ako li se Ana pobrine za Chefa. Ana je potražila kad je voz stao prazna kola za nepušače i odmah u njima privinula svjetlo na polovicu. Chef joj je malodušno sjeo naprotiv, ali ipak pun nade, da će se još koji putnik naći te sjesti s njima. Sada je naime tek počeo da razumijeva što ona kani... ali je sada već i prekasno bilo... Kondukter je pregledao karte i zalupio vratima za sobom, a oni su ostali sami. Kričavi se zvižduk lokomotive izgubio pod svodom stanice i po malo se vlak zavezao u tamnu noć.

Chef je počeo drhtati bojeći se, da će ga sada zapitati, zašto li je prije bio tako okrutan prema njoj. I tada, Isuse, tada je sigurno izgubljen, jer je još nikada nije tako žarko ljubio ko upravo ove večeri. On bi joj i sada već najradije presjekao riječ i bacio joj se oko vrata, te joj grleći je i ljubeći rekao, da će joj načiniti sve što želi, i da će od sada živjeti samo

s njom i samo za nju. Nije se više nikako mogao otimati tomu osjećanju... Nije li to možda i dokazom, da u njega nema zvanja?... Teško mu je bilo kod toga pitanja.

Ana je ustala. On je to opazio i kod toga se silno prepao. Stajala je pred njim i poravnavala nešto na haljini, kano što radi onaj, tko nema snage da načini ono, što je upravo nakanio, ili kano da promišlja bi li doista načinila ono, što je namislila. Bože, da nije možda nakanila?... Najednom je naglo sjela kraj njega. Chef je gledao nepomičnim pogledima u zemlju, kano da ništa i ne sluti, ali srce mu je kod toga udaralo, ko da će pući.

»Chef!« Tako joj je kod toga drhtao glas. On ju je pogledao i opazi, da joj je na usnicama neki sramežljivi smiješak.

»Poljubi me«, izgovori ona teško.

Što li je to rekla? Sve je počelo da se okreće pred njegovim očima... Ali još prije nego li je došao do svijesti, prihvatila je već obim rukama njegovu glavu, i počela da ga ljubi po licu, ustima i očima, jednim vrelim poljupcem iza drugoga, i kod toga je teško dušući ponavljala: »O Chef!... O Chef..«

Samo je čas trajala njegova besvjesnost, a onda se i opet sjetio, da će i opet načiniti nešto što ne bi smio, ne samo radi sebe nego i radi nje. Uhvatio je za to njezine ruke, te ih jakim zamahom otkinuo od svojega vrata i porinuo ju od sebe.

»Ja ne ću toga više Ana, ne ću, nikada više!«

Ko lude su ga gledale one njezine djetinje oči, baš tako, ko da se boji, da bi je mogao udariti. Nije mogao da je gleda, već je odvratio oči, a neko ga je smilovanje popalo, te je počeo da postaje sve slabiji.

Čemu se on tako bori protiv sile toga osjećanja? Misli li, da će možda ovim načinom svoju ljubav da ubije? Ona ne može samo tako da umre. Ali za malo se i opet ponosno uspravi, jer je to moralo, moralo biti. Nije više htio da bude pred njom kukavica, i ispunjen nekim vjerskim fanatizmom, odluči da će nastojati, kako bi se što hladniji pokazao, da tako sakrije svoju ljubav, a tako će mu i Bog pomoći, da je posve zaboravi, i da može i opet jednog dana da Bogu pokloni svoje slobodno srce..., bude li samo Bog htio, da ga onda još uzme.

Ana je počela da polako sve razumijeva. Ponizila se je, sramotno ponizila... Stid nad onim što je načinila i prkos radi toga što ju je odbio, združiše se u njoj u gnjev.

»Zašto ne ćeš?« krikne najednom.

Chef je htio da joj polako i mirno govori, ali nije znao kako bi počeo. Nju je međutim samo još više izazivala neprilika u kojoj se nalazio.

»Zašto ne možeš?«

»Jer... ta ja sam ti... zar se ne sjećaš više Ana... ili misliš li... da nijesam i onda mislio na to?« Jedva je to iskidano govorio.

»Što? Što si onda mislio...« i onda, da ga još više muči, poče da govori polako naglasujući riječ po riječ:

»Što si ono... onomadne... učinio?... Nijesi li me možda ti ... prvi poljubio?...«

»Ne činiš mi pravo Ana.«

»Najednom sada...«

»Ja nijesam ono onda smio da načinim, i to nije bilo lijepo.«

»Tako, zar je to zlo bilo?«

»Oprosti mi Ana... Možeš li mi to oprostiti?«

»Dakako, htio bi da budeš svećenikom«, rekne ona rugajući se, »ali si prije morao da zavrtiš jednoj djevojci glavom... Da, ja sam već poludila, osjećam da sam već luda, neznam što radim, luda sam, hahaha... luda... Hoću da budem luda, baš tako, kako mi je i majka luda bila... Luda!...« Vikala je to smijući se iza glasa, a onda pala bez snage na klupu. Odmah se je međutim podigla i stala visoko uspravljena posve kraj njega, naslanjajući se kod toga leđima o vrata kupeja.

»Vidiš, to je tvoje djelo i to si samo ti načinio. I postaneš li jednom kasnije bilo gdje kapelanom, znaj i neka ti to bude umirenjem, da si samo mojom to žrtvom postao.« Smijala se je kod toga luđačkim smijehom. »Da, jer sam ja — luda!«

Chef je drhtao gledajući njezine oči. »Ana, Ana«, govorio joj je mucajući, »ne govori tako i ne čini mi toga još težim nego li je uistinu. Zar mi ne možeš oprostiti? Zar to baš nikako ne možeš? Daj, reci mi, da si sve oprostila!... Ana!... Ana!...«

»Našao si jamačno drugu vjerenicu... zar ne, kad si se tako najednom mene zasitio?...«

Kad je vidjela da su mu kod toga oči pune suza, bacila se je plačući kraj njega na klupu. Grudi su joj se nadimale od jakoga plača. Sve ono što je cijele večeri osjećala, što joj je duboko u duši bilo, to se je sada počelo da divljom snagom javlja. Svi su joj živci jednim mahom popustili.

Muka je bilo Chefu, što je morao da sluša to očajno ridanje, koje je Ana zaludu pokušavala da zatomi u svojoj malenoj, svilenoj maramici, i gdje mora da gleda, kako joj se nježno tijelo posve zgrčilo

od boli. Bože, ta sve da je i nije nikada ljubio, ne bi mogao ipak da toga podnosi ali tako, gdje ju je tako strastveno zavolio... Uz to je još i to znao da bi samo jedna njegova riječ... i kod toga je pogledao divlje i izazovno prema nebu... Nije molio, već je tražio od Boga, da je on utješi i umiri, jer je on imao pravo, da to traži. Što on sada mora toliko da trpi, bit će da je tako i zaslužio, ali čemu njoj toliki jadi, kad ona toga nije zaslužila... Ona je i opet počela da jače jeca.

»Ana... Ana...« vikao je. Nije ga čula. »Ana... Ana...« i opet nije bilo odgovora. Počekao je čas, a onda počeo i opet: »Ana... Ana... čuj me!«

»Ah Chef« prešlo je onda mukom preko njezinih usana, baš kako se i mlaz krvi preko njih izlijeva.

»Ana, slušaj me, Ana... umiri se malo... ne plači više... molim te da više ne plačeš... Ne mogu ti ni reći, kako je to meni teško, gdje te moram takovu gledati... Daj, da lijepo zajedno i strpljivo podnesemo ono, što nam je dobri Bog udijelio...«

»O Chef... o... o... kako... možeš... samo... da... to... činiš... kako... ti... nije... samo... žao, da me tako... polako... ubijaš...?«

»Ali Ana, slušaj me malo i budi razborita, kad te molim... Ako li možda Bog ipak...«

»Nema Boga!« zavikne ona u očajanju svojega bola. »Kad bi bio Bog... kad bi bio Bog... ne bi tada ovako...« Zadnje su joj riječi zaostale na usnama zagušene plačem, koji je i opet provalio.

»Ne smiješ tako govoriti, Ana.«

Udarajući je i stenjući jurio vlak brzo prema

svojem cilju, i samo je još nekoliko časaka trebalo, pak će biti na mjestu.

»Dođi Ana, obriši suze i budi jaka... odmah smo u Leydenu«, rekne Chef tješeći je, a kod toga mu je bilo, ko da je sve mrtvo u njezinoj nutarnjosti. A ona ga je pogledala svojim od plača rumenim i umornim očima, i u taj je jedan pogled stavila svu ljubav i sav svoj jad gledajući ga pogledom molbe govoreći mu tiho s rukama sklopljenim u krilu:

»Chef... voli me i dalje... nemoj da budem nesretna.«

Pogledao ju je osjećajući, kako sav drhće... Čas je samo krzmao, a onda će:

»Ne smijem, Ano...«

»Bože!...«

To je bila zadnja riječ što je još čuo...

— — — — — — — — —

S lomljavom je uletio voz u pustu stanicu, i Chef joj je pomogao da siđe, a Marija ga i Jan odmah okupiše pitanjima, na koja je odgovarao tek kimajući glavom. Ni putem u kolima nijesu govorili, i ništa se nije čulo do njezinoga očajnoga jecanja.

VIII.

Kod kuće nijesu Chefa ništa potanje ispitivali, a kad je Jan ujutru kod zajutarka pripovijedao, kako su se zabavili, osjećao je i sam, da je bolje, ako Anu i ne spominje. Marija nije toga dana pošla k njoj, jer se nije pravo usuđivala, a poslije podne je došao ujak van Hoogstraten k njima i pripovijedao, da Ani nije dobro, da je jutros ostala u krevetu, nije htjela da jede i bulazni, ma da liječnik veli da nema groznice. Kod toga je spomenuo ujak kako je silno ne-

ugodno gdje mora sada sam da jede i jutrom i podnevom i večerom, a jelo mu ne ide ni upola tako u tek ko inače. Kako je međutim posve zdrav nije u njemu razlog da je slaba teka, ali se nada, da će skoro biti bolje.

Chef je izišao iz sobe da nije ni riječ rekao, a izlazeći morao se jednom rukom primiti za naslonjač stepenica, dok je drugom pritisnuo čelo. Kad je došao u svoju sobu, baci se u stolicu i osjeti gdje mu srce udara, ko da će puknuti. Bilo mu je da plače. Silom je htio da je sam sebi predoči gdje leži otvorenim svojim luđačkim očima u krevetu i bulazni... ali nije mogao da zaplače. Samo bi moliti mogao. Mislio je na Boga i osjećao, da mu je on blizu, ali nije govorio riječima niti ga je tražio što, već je mirno sjedio, ko velika i tiha molitva.

Dani koji su iza toga došli činili se ko da su bez kraja, tako su puni bili straha i jada. Chef je bez smilovanja i u pravoj spoznaji okrivljivao sebe radi lakomislenosti i činilo mu se da je to kazna Božja koja će cijeloga života da bude na njemu, ostane li Ana doista luda. Tako bi je rado vidio i posjetio, ali se bojao da bi se mogla previše uzrujati, kad je znao, da joj je potreban posvemašnji mir. Uz to mu je rekla Marija, koja je pola dana ostajala kraj nje, da ga i ne spominje i da nije ni jednom zapitala za nj, niti o njemu govorila. Ali uvijek, kad bi se Marija vraćala, izlazio bi joj u susret i ispitivao, što li je liječnik rekao i kako joj je, je li postala mirnija i da li još uvijek govori onako besmisleno, jede li više, i sve, sve ga je do najmanjih sitnica toliko zanimalo. I što je njoj bolje bivalo i on je postajao mirnijim. Najviše je sada sam ostajao

i cijele bi satove znao da vozi biciklom, kuda je samo mogao da se sjeti, a sve iz neke strastvene želje da bude posve sam. Tako bi se vozeći nagnuo na biciklu posve naprijed i sanjario bi po dugačkim suncem obasjanim putevima...

*

* *

Bilo je u nedjelju i Chef je s majkom pošao k misi. Bez utjehe je molio sve do podizanja, a onda začuje gdje su se zatvorila vratašca jedne ispovjedaonice i kod toga počne da razmišlja, ne bi li možda pošao drugi dan pričesti. Već su tri nedjelje prošle... počeo je polako da računa... ova, onda ona prije nje i ona prije one... a u nedjelju se je prije toga zadnji put pričestio, a to je bilo baš dan prije nego li je otputovao iz Rolduca. S oltara se javilo zvonce svojim srebrenim glasom i javilo drugi dio pretvorbe... Izgovarao je molitvu iza molitve i svaku je riječ kazivao sam sebi, samo da i osjeti ono, što moli. Iza pretvorbe se zamislio čas, a onda je potražio u molitveniku litanije Presvetoga Srca, ali dok su mu usnice kazivale riječi molitve, bile su mu misli i opet daleko... Zar bi doista pošao na ispovijed?... Cor Jesu, domus Dei et porta coeli, miserere nobis!... Ta na ispovijedi bi morao sve... sve, kazati... Cor Jesu, omni laude dignissimum, miserere nobis... Cor Jesu, rex et centrum omnium cordium, miserere nobis!...

Najednom se kao uplaši i poče da napeto gleda preko molitvenika po crkvi. Ne, ne može k ispovijedi, nego će kasnije, kasnije, jer sada nema snage da to načini. Jer ako mora da sve rekne, ne bi mogao ni to da zataji, a kod toga bi ga ispovjednik pitao, ljubi li možda još uvijek ovu djevojku. Što bi mu onda mogao reći?... Da... naravno... ali onda bi morao od ispovjednika i to čuti, neka radije izbije iz glave svoje zvanje, jer da nije vrijedan tolike časti, i da ne smije biti svećenikom... A on tako želi da to bude! Kako bi samo bio nesretan, kad bi vidio, gdje mu je sva životna iluzija, tako jednim mahom razorena. Ne će za to sada k ispovijedi, nego kasnije, kad mu se ljubav po malo pretvori u hladnu ravnodušnost. Onda nastavi moliti... Omnipotens sempiterne Deus, respice... Ali kad bi sada pošao svomu ispovjedniku u Rolduc, onomu, koji ga tako dobro poznaje?... Ne, Bože, ta i pred njim bi se morao stidjeti da prizna sramotu, da se zaljubio... Zaljubljen!... Čovjek, koji bi htio da bude svećenikom, taj je zaljubljen... Rumen mu je iskočila na obrazima i postidio se je sam pred sobom. Zatvorio je molitvenik i uzeo krunicu, te počeo, kano da u njoj osjeća svoje zadnje utočište, da izgovara jedan Zdravo Marijo za drugim, a kod toga je upirao oči ko bez volje u oltar, na kojem je svećenik mističnim mirom služio misu.

Iza mise je kod svete vode na izlazu pričekao na majku, koja je ovaj puta molila dulje nego li obično, a na polasku je još izmijenila nekoliko riječi sa zvonarom; jamačno mu je naručila da svijeću na oltaru zapali. Sve je to za mene i radi mene, pomisli Chef. Kad je izašla nasmiješila mu se prijazno, i tako pođoše.

»Danas ću mislim i opet moći malo da isplovim, jer je lijepo vrijeme«, rekne Chef i pogleda prema vedrom nebu, po kojem je laki jutarnji vjetar gonio nekoliko bijelih oblačaka.

»Posve pravo« rekne ona ko nehajno, a onda doda, ko da se je u zadnji čas sjetila: »Ali uzmi jednom i svoju sestru sobom.«

»Nije njoj do toga.«

Majka je to samo za to rekla, jer joj nije bilo s voljom, da je Chef po cijele dane sam, za to je i dalje glumila: »Čini mi se da se u tom silno varaš, jer koliko ja znam, vrlo joj se to mili.«

»Ona je uz to i cijeli dan kod Ane.«

»Da, ali i to ne će više biti potrebno. Jučer sam govorila s liječnikom, pa mi je rekao, da se lijepo oporavlja, a u prvi se je čas bojao, da...« Onda je nastavila šapćući posve tiho: »Bojao se da ne poludi... On misli, da joj se moralo nešto dogoditi, što je se duboko kosnulo... kakova velika žalost... Ona medutim ništa ne kazuje... Ni ti ne znaš ništa, ne?« Pogledala ga je pozorno sa strane, jer je sumnjala nešto. Ženski joj je instinkt kazivao, da je Anina bolest u bilo kojem savezu sa Chefom, te je sigurno znala, da se u tomu ne vara.

Chef se u neprilici zagleda u dućane, uz koje su prolazili. »Što si to rekla, mama?«

»Ne znaš li ti možda, što bi moglo da bude Ani?«

»Ja?... Ne znam... Kako bih ja to i mogao da znadem?«

»Tako, mislim, kad ste vas dvoje bili prošloga tjedna dosta zajedno, pak si možda mogao da što opaziš kod nje.«

»Bez sumnje, samo što je ona prošle nedjelje bila posve drugačija, vesela i bezbrižna.«

»Da... da...«

Razumjela je da ne smije dalje da pita, pak je počela govoriti o samim neznatnim kućnim stvarima, ali je nastojala kako bi uvijek navela na njega govor i predobila ga da on sam što rekne. Ali i on je pazio, te čim bi opazio da je koju previše rekao, ili da bi to mogao, opet bi neopazice promijenio govor. Za to je sretan bio, kad su konačno kod kuće bili. Pozvao je odmah vrtlara koji je upravo po parku poravnavao šljunak po stazama i naložio mu da odmah spremi barku, a sam je pošao u svoju sobu da se preodjene. Upravo kad je svršio, pokuca mu Marija na vratima.

»Kuda ćeš?

»Sigurno ju je mama poslala«, pomisli Chef, a onda rekne, a da se nije ni okrenuo, spremajući stvari u ormar: »Idem malo na barku.«

Otegnuto: »Takooooo...?«

»Hoćeš li možda sa mnom?«

»Prema tomu. Kad ćeš se vratiti?«

»K jelu.«

»Što? K jelu? Zar onda ne ćeš ni danas opet biti s nama kod luncha?«

»Ne.«

»Majci to baš nije najugodnije«, rekne Marija i pokaže se ko da je ljutita. »Koliko si puta te nedjelje i bio s nama?

Marija osjeti da je uradila tim pitanjem nešto nezgodno, za to se požuri da to i popravi, pak uzme njegovu ruku, i rekne mu tiho i povjerljivo: »Reci mi Chef, čemu si sada najednom takov? Ja te gotovo i ne poznajem u zadnje vrijeme. Reci mi što ti je, možda bi mogla da što za tebe načinim.«

On je samo zakimao glavom.

»Chef«, govorila mu je posve tiho, »ja te još

do sada nijesam nikada pitala, što li je onda bilo s tobom i Anom u vlaku?... S Anom nijesam također o tom govorila. Kada nije ni sama ništa spominjala, a nije ni bilo dobro, da je pitanjima umaram. Ali reci mi ti jednom iskreno i otvoreno sve. Kaži mi, zašto ste se posvadili, pak će moja briga biti, da sve popravim. Tebi je radi toga teško, a njoj još više. Jer znaj, sve da i ne smijem da to glasno reknem, opet sam uvjerena, da je ona samo od toga bolena...«

Chef je šutio.

»Molim te, Chef, pomiri se opet s njom. Kad bi samo mogla to načiniti, da bi ti opet k njoj pošao... Kad bi ti samo jednom vidio, koliko ona trpi, ne bi se dao više toliko moliti. Eto, upravo danas ujutru, kad sam je prvi put vidjela gdje sjedi izvan kreveta, a sva umorna, s blijedim i upalim licem i mutnim očima, nijesam mogla a da ne otiđem, da se vani najprije isplačem, a onda tek opet uđem. To je teško i vidjeti samo, Chef.«

Pogledala ga je očima punim suza, a njegovo se srce samo grčilo i sve su mu rane počele i opet da krvare pod tim novim i teškim mukama.

»Chef, molim te, Chef«, nastavi ona glasom punim molbe, »ne daj, da ona i dalje još trpi... I ako te je možda uvrijedila, sve je već dobro okajala... Pomisli samo na to, kako te voli... Kako je samo nesretna, tako silno nesretna, a znaš, da si prije i ti nju tako volio... Nitko to ne zna bolje od mene, pak dođi, idemo zajedno k njoj... dat ćeš joj ruku... i onda će i opet sve biti dobro... Ako li ne ćeš da to njoj za volju načiniš, učini, jer te ja molim. Dođi, idemo...«

Sama ga je izgurala iz sobe, a on je dao, da ga bez volje vodi. Ide... da, ali čemu zapravo?... Što li će joj reći?... Ali možda će je to ipak utješiti?... Svakako je dužan, da to učini za nju... I pošli su onim istim putem, kuda je prolazio s Anom u večer Marijina rođenoga dana. Sjećao se još tako dobro ovoga tu tamnoga mjesta, i mostića tamo preko, i onog gustoga, gustoga grmlja. Bilo je sada, ko da sve naokolo žali onaj lijepi i intimni život, koji je nestao, jer je sve sada bilo tako ledeno i ukočeno, u jasnom danjem svijetlu. Eto i kuće već s onom velikom svjetiljkom sprijeda. Nešto je tajanstveno bilo na toj velikoj, kamenoj i četverokutnoj građevini, s tamno-zeleno obojenim prozorima i vratima.

»Ne vidim je kod prozora«, rekne Marija. »Vidiš li je možda ti?«

Sada se tek usudio i Chef da letimičnim pogledom pogleda prema njezinim prozorima, ali nije ništa vidio, već nejasnu mješavinu modroga neba i tamno zelenoga lišća na drveću.

»Hoćeš li sam dalje poći?« upita ga Marija, kad su bili na vratima.

»Ne... ne... moraš sa mnom... jer sam ne idem... i ti joj moraš prije reći, da sam došao... jer bi se mogla uplašiti. Onda ćemo tek zajedno ući...«

Pošli su zajedno stepenicama, a kad su došli gore, ostao je Chef pred vratima. Čuo je iznutra šapat pridušenih glasova... Slušao je i slušao, a onda primaknuo uho posve vratima... Onda začuje strastveno izgovorene riječi: »Ne, ne, to ne može nikako biti, i ti bi me htjela samo prevariti...

Ta on je mrtav, mrtav... mrtav...« Onda je čuo i opet Marijine riječi, gdje joj protivno kazuje. Chef je jedva stajao i nehotice je potražio, gdje bi se naslonio, a rukom je morao prihvatiti grudi, gdje mu je srce tako silno udaralo. Onda se otvoriše vrata, i Marija mu namigne da uđe. Plakala je...

Ušao je i kod toga se bojao, ko da će sada da lešinu ugleda. Ana je sjedila do prozora, nekuda posve zgurena i posve mirna. Glava joj je bila natrag položena i po njoj je svjetlo bacalo neku bljedoću, ko da je mrtva. Bilo je ko da samo još smrt čeka..., a sada je upravo promatrala neki maleni listić, visoko tamo na onoj bukvi vani. Gledala je, gdje lepрša i tamo i ovamo i mislila kod toga, koliko će još trebati, da bude otkinut sa svojega slaboga drška. Onda ne će više biti nikoga, tko bi mislio na taj maleni listić... U upalim joj je očima bio neki smiješak... ali tako hladan i tako strašan... Pogledala je Chefa, i činilo se ko da ju potresla neka uspomena iz davnih, davnih dana... ali samo čas, a onda joj se pogled i opet ukočio. Ustala je i bijela joj je jutarnja haljina padala po tijelu, kako mramorni nabori padaju po svetačkim kipovima. Nepomično je stajala naslanjajući se na prozor i gledala sad Mariju, a sad Chefa... s nekim posebnim čuđenjem...

»Tko je taj gospon?« upita konačno.

»Ali Ana, ta ti ga poznaješ.«

»Ne poznam«, odgovori, a da nije ni malo promišljala.

»Ali Ana, zar ne vidiš, da je to Chef.«

»To da je Chef?...« Nasmiješila se i onda pala bez snage i opet u svoju stolicu, a ruke joj se

ko mrtve objesile niz tijelo. »To da je Chef?...« ponovila je i opet. Onda se je i opet zagledala u onu tamo bukvu i onaj mali listić, koji je izgledao ko maleni leptir prema bijelom oblaku, što je bio iza njega, i kano da je drhtao pred onim, što će doći. Marija je sjela posve k Ani i primila joj ruku.

»Zašto mi tako govoriš, Marijo?« rekne joj prikornim glasom. »Zar nije i tako dosta teško?... Nitko nije od toga toliko trpio ko ja i vi ste ga svi već zaboravili. Još ni jednom nijesi govorila o njemu, dok ja mislim uvijek i dan i noć, a ti sada tako... hoćeš da me i prevariš.« Onda se okrene: »Zar je otišao? Tko je bio taj strani gospodin?«

»To je bio Chef, doista Ana, kunem ti se... Ti si bolesna i tvoji su živci oslabili... i radi toga ga ne poznaješ. Ali to je on doista bio, vjeruj mi.«

»Ne, jer je Chef mrtav, a umro je od upale pluća... i mi smo ga zajedno njegovale dva dana, a onda je umro... Sada je već mjesec dana u grobu, i to ti znaš baš tako dobro ko i ja... Ili misliš možda da sam luda, pak da to samo umišljam?«

»Ali zar se ne možeš sjetiti one večeri pred nekoliko dana, kad smo svi zajedno pošli k Schumannu u Scheveningen, a ti si se vraćala s njim u posebnom kupeju...«

»To znam, ali ne znaš li ti, da je on dan iza toga obolio?«

»Ne, Ana, to si ti oboliia...«

»Ja? Zar ja?... Ne, ja nijesam bila bolesna, baš kako ni sada nijesam. Još se posve dobro sjećam, kako je sve bilo. Još i sada vidim kod vas u sobi za posjete onaj hrastov lijes, u kojem je ležao... A kad su ga ponijeli na groblje, nijesam smjela i ja ići,

da, nijesam smjela, a ja sam ga ipak najviše volila...«

Mariji postade najednom jasno, da ima pred sobom luđakinju. Pogledala je Chefa i vidjela, gdje skrivajući glavu u ruke plačući moli... Gurnula ga je da se ukloni, ali se on nije ni maknuo, a onda je kleknula k Ani, posve se primakla k njoj, uzela njezinu glavu i posve je naslonila uz svoju, te joj govorila tiho, kako se djeci govori:

»Ne ćeš li sada počinuti, Ana? Čini se, da si umorna, pa bi doista morala da to načiniš.«

»Nijesam umorna«, rekne Ana i po glasu joj se vidjelo, da je postala nemirnom.

»Ajde, ja ću ti pomoći, i onda ću ostati uz tebe. Ne ću te ostaviti samu.«

»Ja nijesam bolesna i nijesam umorna i ne trebam nikoga od ljudi, a sada ću poći na groblje, da se pomolim...« I dok je to govorila, nestalo je najednom onog čudnog smiješka s njezinih ukočenih i sjajnih očiju, te se nepomičnim, ledenim pogledima zagledala u jedan kut sobe.

»Slušaj, Ana, ne ćeš li možda ipak pokušati prije da u stolici zaspiš?«

Ana nije čula, već je neprestano gledala samo u jedno mjesto, onamo je ispružila glavu i sva se onamo nagnula, a za malo je počela da očima gleda po stropu, kao da onuda kakova zlokobna ptica leti, koja je prije gdje u kutu na nju vrebala, a sada leti nad njom i oko nje. Onda kano da je nestala... i Ana pogleda i opet mirno napolje.

»Onaj je listić još uvijek tamo, vidiš li?« rekne i okrene se mirno Mariji.

»Koji to listić?«

»Onaj tamo na bukvi... Vidiš li kako se amo tamo okreće, kako bi rado pao, ali ne smije... Misliš li da ga jako boli...?«

»Drveta ne mogu osjećati«, rekne Marija i otvori oprezno vrata Anine sobe za spavanje, da se može Chef onamo sakriti. Pokušala je kod toga da mu i opet znakom to pokaže, ali on nije ništa vidio i bio je na pola bez svijesti od tuge. Ona se učini ko da nešto traži po sobi, i kod toga se primakla sofi i šapnula mu žurno u uho, neka pođe i brzo dovede liječnika. Nekoliko je minuta kasnije čula kako je izišao.

»Zar drveta ne mogu osjećati...? Ta da, drveta nemaju osjećaja, ali onaj maleni listić osjeća, jer iz njega teče tako rumena krv. Može se i vidjeti kad sunce sja, tako lijepa, rumena, rumena krv...« Onda poče da govori uzbuđeno: »Lijepa je krv, i kako još lijepa...! Zar ne vidiš Marijo ovdje...?« Naglo je pokazala jedno mjesto na stropu, a onda i opet postala mrtva i ukočena i rekla tiho: »Još šesdeset i devet dana... Sada je i opet otišao, zar ne vidiš...? Sada moraš i ti otići Marijo...«

»Zašto Ana?«

»Moram da molim, za Chefa da molim, jer je on u čistilištu, i tamo mora da okajava jade, što je meni zadao...« Onda se je naslonila u stolicu i šaptala: »Iza svoje je smrti sedam puta bio kod mene sav bijel na onom crnom konju iz Schumannova cirkusa... s hrastovim lišćem oko čela... Mi smo jedan drugomu oprostili, ali on mora ipak da još gori šesdeset i devet dana...« Zatvorenim je očima ponavljala: »Šesdeset i devet dana... šesdeset... i... devet... dana... Onda ću i ja umrijeti i onda

ću smjeti k njemu ... i on će sam doći da me sobom uzme...«

Usnula je sa smiješkom na usnama.

Chef je letio kući ko da ga furije gone, te nije ni mislio na liječnika. Djevojka je doletila iz kuhinje kad je vidjela kako je udario divlje vratima, ali on je već bio visoko na stubama, gdje mu se majka našla.

»O, Bože, mama«, počeo je glasno i plačući, »... o mama, mama moja...« Uteturao je u sobu i ostao naslonjen na jedan od ormara, držeći se obim rukama za glavu... »Bog me je prokleo«, poče da viče divlje. »On je prokleo moje zvanje ... i mene je prokleo s njim... Sada je sve gotovo, pak da ima barem toliko smilovanja sa mnom, te dade, da i ja umrem...«

»Ali Chef, što se je dogodilo ...? Što je?«

»O Bože, mama...!« i on se bez svijesti sruši na pod i udari u ormar tako, da se je malena svjetiljka, što je bila pred slikom Presvetoga Srca potresla i skoro pala. Majka je poletila niza stube i zvala u pomoć. Teškom su ga mukom podigle u naslonjač, gdje je ležao ko mrtav. Otvorile su mu haljine, te mu natirale bilo i sljepočice kolonjskom vodom, dok god nije otvorio oči. Gutnuo je nešto što su mu za okrepu dale i onda, na pola još otvorenim očima, počeo po malo da osjeća, kako je okrutni život i opet počeo da prolazi njegovim žilama. Naglo je posve otvorio oči i pogledao nejasnim pogledom oko sebe te zapitao preplašeno:

»Što je? Što je? Što se je dogodilo...?«

»Ništa, ništa«, govorila mu je majka umirujući ga, »ništa se nije dogodilo, moj sinko... Budi samo miran, jer je majka s tobom...« Kod toga je pokazala Lenki, da može otići.

»Što se je dogodilo sa mnom?«

»Ništa osobito. Najednom ti je došla mala nesvjestica. Donesite Lenka čašu portskog vina.«

Chef je sjedio zatvorenih očiju i počeo se pomalo oporavljati i sjećati onoga, što je bilo sve do časa, kad mu je sve crno postalo pred očima. Majka je sjedila kraj njega držeći mu ko led hladnu i oznojenu ruku, a od časa bi mu do časa otirala rupcem namočenim u kolonjskoj vodi hladni znoj, što mu je izbio na čelu.

»Jeli ti što bolje? Zar ne da jest? Prelazi već po malo, zar ne? Tako, a sada popij to jednim gutljajem, pak ćeš vidjeti, da će biti bolje.« Uzela je kod toga čašu iz ruke Lenki, koja je puna smilovanja gledala čašu, i dala je u njegovu drhtavu ruku. »Ne, nemoj još ostaviti, moraš prije da posve ispiješ... Daj, gutni još jednom samo. Tako... eto vam sada čaša, Lenko... Kako ti je sada?«

»Ah, mama, nesretan sam, posve sam nesretan .. Posve sam ubijen...!«

»Nijesam mislila tako. Ne smiješ sada ni na što da misliš, a poslije ćemo i opet sve to urediti.«

»Ne mamice«, zakima on bezvoljno glavom, »to se ne da nikada više popraviti... Bio sam kod Ane... i...« Riječ mu je zapela u grlu, »... i... ona je luda, posvema luda... ne poznaje me više i misli da sam umro. Kako je to strašno mama... a sve je to mojom krivnjom.«

Gospođi je Cecil bilo strašno, jer je najednom vidjela, gdje su se ispunile njezine sumnje, ali se je svladala.

»Ne Chef, bit će da se varaš... ali na to ne smiješ još sada da misliš, jer će ti opet biti zlo... Prije se moraš posve umiriti, a onda ćemo vidjeti što će biti... Ne smiješ se odmah bojati najgorega... Daj, misli na što drugo!«

»Na što drugo misliti... sada, gdje sam dva života uništio, i svoj i Anin...!«

IX.

Popodne je toga istoga dana sjedio Chef tužan u kupeju prvoga razreda, kamo je pred ljudima pobjegao, a na putu u Rolduc. Iza svih je uzbuđenja došla jaka reakcija i misli su mu se polako smirivale u lomljavi vlaka i lupanju kotača, koji se jednolično okretali po željeznim svojim tračnicama. Od časa do časa, kad bi se javio zviždu‍k vlaka ili kad bi se vlak sopčući maknuo s koje stanice, trgnuo bi se Chef, a onda je i opet apatično sjedio slušajući kako stroj udara i bijesni ravnicom. Sjedio je mirno i gledao u telegrafske stupove i žice, koje mu se činile ko goleme linije nekih nota, što su preko neba narisane. Stupovi su označivali taktove, a crni dim, što se je valjao uz vlak pisao je po tim linijama neku tešku pjesmu, koje nije Chef razumio, ali mu se ipak činilo da mora lijepa biti. Počeo je da misli o toj pjesmi, ali u času kad je htio da je razumije postane mu sve nejasno i zagonetno, i nije ništa više vidio do gadnih oblaka dima, koji se vijali uz vlak. Od časa bi se do časa još koji zavio preko onih linija, a onda se i on izgubio... i pjesme je nestalo posvema...

Cijeli se je kraj oko vlaka raširio u zapadu sunca s obe strane, ko da je velika lepeza položena njem kuda vlak prolazi. Oni dijelovi, koji su bliže bili okretali su se tako naglo da su oči pekle gledajući u to, a ono što je dalje bilo, okretalo se sve laganije i laganije, da se je to okretanje jedva i opažalo. Napola je bez svijesti gledao Chef u to, dok nije konačno izmorenih očiju i satrven kako je bio i zaspao...

Usnilo mu se o onim žicama, koje su ko linije nota napete preko cijeloga neba, i gle, sada je i pjesmu na njima mogao da razumije. Dim se je i sada vijao preko linija, ali ne ko prije u neredu, već je ostajao na mjestu i redao jednu do druge u nedogled čudne figure po linijama. Nijesu to bile obične note već neki neobični i divlji znakovi, koje je samo on razumio, a vlak ih je svojom lomljavom uvijek iznova pjevao i ponavljao. Nije bilo u tom prave melodije, ali je ipak u časovima zvonilo strašivo, onda s mnogo melankolije, onda divlje i veselo i tako redom, a sve je to u snu posve dobro razlikovao.

Onda je vidio daleko na horizontu ko neku posve bijelu prikazu. Nije mogao da je raspozna, i ma da je vlak divljom brzinom odmicao, ostajala mu je prikaza uvijek jednako daleko. Ali po malo je ona melankolična glazba postajala sve slabija, a on se počeo približavati prikazi, koja mu je rasla pred očima i postala sve neprijaznijom, posve nijema, ko egipatska sfinga... I živa je bila ta prikaza... i micala se... i on je znao da joj poznaje poteze lica, ali nije mogao da prepozna tko li je ta djevojka... I kad je vlak konačno projurio mimo nju, vidio je gdje mu se tužno nasmiješila i mahnula na pozdrav, a onda je ostala s rukom nad očima, da može još

dugo da gleda za njim. I tako ju je još dugo gledao, vidio je gdje postaje sve manjom i manjom, dok nije bila samo još ko malena točkica, a onda je posve iščezla... .Postade mu teško, baš kano da je sada nešto drago i milo izgubio, što više nikada ne će natrag da dobije, a sada se je upravo u smrt zavezao... Onda prestade u času sva glazba, note se i linije najednom izmiješaše jedna preko druge i sve utihnu...

Chef se probudi. Vlak je upravo stao na nekoj stanici, a Chef nije ni pomišljao da se brine gdje li je, jer će ga kondukter već pozvati kad bude vrijeme. Počeo je da se sjeća svoga sna i tako ga misao povede natrag u Leyden, odakle se već za nekoliko sati puta bio udaljio. Kako li je Ani..? Mislio je na nju i osjećao, koliko je nemoćan i s takovom pobožnosti, ko da misli o pokojnici, koju već nekoliko godina oplakuje i koju nikada više vidjeti ne može.

U Venlou je morao u drugi vlak. Još samo dva sata. Nije mu međutim bilo do toga koliko će još put trajati, jer mu je dosada putovanje upravo prijalo. Postalo je već i tamno, i svježi je večernji vjetar udarao na otvoreni prozor kupeja i hladio mu čelo. Od vremena bi do vremena stao vlak na kojoj stanici, kondukter bi nekoliko puta viknuo ime stanice, onda se čulo škripanje njegovih koraka po pijesku, udarila bi vrata na kojem vagonu, pa se i opet javila zviždaljka i vlak krenuo dalje. Koliko je međutim Chef dolazio bliže svome cilju, to je i sam opažao da je nemirniji. Opet se je sjetio svega što je bilo prije podne toga dana i bilo mu, ko da se od sna budi. Zašto je popustio majčinom nagovaranju, da pođe najprije ispovjedniku? Ona je upotrijebila njegovu apatiju i nesabranost, da ga je poslala na put još prije, nego li je mogao pravo da i promisli kuda će. Što može još sada da i načini, kad je i tako sve izgubljeno? Dođe mu misao, da bi bilo možda ipak pametnije, da potraži noćište i ujutru se povrati kući. Vlak je već međutim stao i Chef je jedini izišao iz njega. Naglo je prešao preko tračnica i izišavši iz stanice ko da se boji, da ga tko ne vidi, udario dobro mu poznatim putem.

Javljalo mu se sjećanje... Ali ne, sada baš ne će ni na što da misli... Čemu da mu bude sada još teže, nego li mu je i tako?... Ali ipak nije nikako mogao da odagna misli, koje su se ko zlokobnice ptice uvijek povraćale, ma koliko ih otjerivao. Silom je pokušavao da bezbrižno pogledava u zvjezdano nebo, što je bilo nad njim, ali mu se činilo kod toga, da bi se raskinulo i pokazalo mu nešto strašno, kad bi dulje gledao onamo. Negdje se je slavulj javio svojom tugaljivom pjesmom i Chefu postade tjeskobno, te mu se učini, ko da mu netko uz uho šapće: »Chef je umro... i ja nijesam smjela da pođem na sprovod... a ja sam ga ipak najviše voljela...« Ko nekom nevidljivom silom gonjen, požurio je Chef svoje korake, dok nije konačno stao pred velikom i tamnom zgradom i pozvonio na vratima.

»Jest, profesor je Beuneman kod kuće.«

Nastojao je da mirno prođe preko hodnika i pokuca na vratima.

»Unutra!...«

Chef ga je često tako našao uz stol krcat papirima i knjigama, sa zlatnim naočarima na nosu i u svjetlu visoke svjetiljke. Kod malenoga su pokraj-

noga stolića, također krcatoga knjigama, bile postavljene dvije stolice i Chefu se učini, ko da su ga ovdje upravo i čekali.

»Tko je?« upita profesor, još uvijek okrenut leđima prema vratima.

»Ja sam«, rekne Chef u neprilici, ne mičući se još uvijek s mjesta.

»Tko je taj ja?«

»Chef Cecile.«

»Ti? Kako i odakle? Svega bih se danas bio prije nadao nego li tebe! Kako je, momče?«

Ustao je i prihvatio Chefovu ruku. »Drago mi je, da si došao... dođi bliže... sjedi... Dolaziš li iz Leydena? Reci mi samo, ne ćeš li možda jesti, jer bit će da si i gladan iza tolikoga puta?«

Chef otkloni glavom.

»Zar si možda putem jeo?«

Chef potvrdi, da se tako ukloni daljim nagovaranjima. Ali profesor ustade da dohvati čašu vina. »Ipak ćeš vina, jer će ti to goditi, zar ne?« I kod toga ga po običaju uhvati za uho, a toga ne mogne više Chef da izdrži, već udari u plač.

»A što je to opet? Što ti je, momče?«

»Sagriješio sam...« promuca Chef u suzama.

Stari se svećenik nije iznenadio. Činilo mu se, ko da je sve pa i ono najgore posve prirodno i posve ljudsko. Sjeo je i opet i okrenuo leđa svjetlu, tako da mu je lice ostalo tamno. Onda je uzeo Chefovu ruku i tiho mu kazivao, neka se isplače samo i neka mu sve kazuje onako mirno i iskreno, kako mu je uvijek sve govorio. Ta on je dobar bio uvijek, a znade, koliko ga voli njegov stari prijatelj, koji će mu i sada pomoći, kako je i uvijek do sada. Svaki

čovjek može da jednom pogriješi, a lijepo je od njega, da je u tom času došao i opet svom starom prijatelju, mjesto da bi svoj jad i dalje u sebi sakrivao.

Chef je počeo sa strahom i mucajući da pripovijeda, i kod toga se s mukom sjećao svake pojedine stvari, o kojoj je morao da kazuje. Oči je upro u žuto svijetlo svjetiljke, te što dalje to je mirnije govorio o svemu, od dana kako je ostavio Rolduc, pa sve do danas. A kada je došao do najstrašnijega, do Anina ludila, nije više mogao da zatomi plač, koji je divljom snagom probio iz grudi. Chef je bio kod toga uvjeren, da će ga taj dobri čovjek prezreti upravo onako, kako je i on sam sebe prezirao, a znao je, da nije ni zaslužio što bolje. Ali nije bilo tako.

»Zlo je, mladi prijatelju, silno zlo, i ja znam, kako je strašno po tebe. Razumijem, da si nesretan od toga...« Onda je i opet ušutio, ko da i sam ne zna, što bi još mogao da rekne i kano bojeći se, da mu ne bi riječi uz toliku tugu suviše banalne bile. Tek za čas je nastavio:

»Da malo o tomu sada mirno govorimo, moj dragi Chef. Sve kad se ne bi moglo misliti, da je po prirodi Ana naginjala ludilu i da nije za to bila disponirana po svojoj naravi, da si dakle ti i bio pravom pobudom svega ovoga, ipak se sada više ne može načiniti, da se nije dogodilo ono, što jest. Toga više ni Bog ne bi mogao da načini. Ali kad bi ti i bio uzrokom toga zla, a to ja nikako ne dopuštam, onda se još uvijek ne može uzeti, da si to bio hotice i namjerice. Ti nijesi ni mislio na takovo što, a nijesi ni mogao da misliš, jer si premlad i

preneiskusan za to. Događa se i to, da jedan čovjek drugoga i ubije posve slučajno, a ipak ga ne može više povratiti u život tim, da radi toga očajava. Promisli malo o tomu i sam kad se umiriš, pak ćeš vidjeti, da imam pravo. Nije li tako?... Vjeruj mi, da je tako i da sada ništa ne koristi da se žalostiš i sam sebe u žalosti uništavaš. To još i pogoršava stvar, a ti možeš sada ipak da mnogo za nju nastvar, a ti možeš sada ipak da mnogo za nju načiniš — da moliš za nju. Moli, neka Bog i tebi oprosti, u koliko si kriv kod toga, a onda moli za nju, da se njoj Bog smiluje i pomogne joj. Moli, mladiću moj... i vjeruj, da ćeš opet postati miran. Zar ne, da mi vjeruješ, da će biti tako?...«

Chef ga je slušao očima uprtima u zemlju, a rupcem pritišćući usta, iz kojih je od časa do časa izbio po jecaj. Ispovjednik je nastavljao posve tiho i polako, kano da odmjeruje svaku riječ, da ne bi kojom previše povrijedio Chefa.

»Misliš li ti doista, da bi tim sada imala cijela tvoja budućnost biti pokvarena? Ni govora o tomu. Ti si jasno spoznao u sebi zvanje za svećenika i istina je, da nije mnogo trebalo, da ga nijesi svojom krivnjom izgubio. Bio bi to i grijeh i veliko zlo, ali pogledajmo ipak, u koliko si ti kod toga bio kriv. Sestra ti je imala prijateljicu i ti si s njom bio svakoga dana i zavolio si je, kako može i svećenik da voli koga, pak i ženu, a da ipak nema grijeha u tomu. Misliš li, da je u tomu bilo kakovo zlo? Ni najmanje, jer je konačno čovjek stvoren za ženu i žena za muža, i tu se ne da ništa mijenjati. Tako je bilo prije prvoga grijeha, tako je sada i bit će tako do sudnjega dana. Otale dolazi, da čovjeka uvijek nešto privlači ženi, i obratno ženu čovjeku, i toga ne može nitko da promijeni, sve da se i na pola postom ubije. Razumjet ćeš međutim, da ima i kod toga izuzetaka, možda od tisuće jedan, Alojzije, ali niti sam ja takov, niti si ti, po tomu je jasno i to, da se mladi čovjek radije zabavlja s mladom nego li starijom ženskom, i da je ženskoj miliji mladić, nego li starac, ko ja što sam. A u tomu nije ništa zlo, u istinu ne, jer nas je eto Bog takovima stvorio.

Ali vidiš, upravo jer je tomu tako i jer se to ne može nikako promijeniti, mora onaj, tko bi htio da bude svećenikom, da dobro pazi, kako se vlada prema ženskima. On pripada Kristu i radi toga mora da bude oprezan. Ne ću reći time, da ne smije ni jednu ženu da pogleda ili da možda čak i bježi pred njima, samo valja da bude oprezan nada sve, jer muško je uvijek muško, i žena je uvijek žena. Praktično je sada pitanje, jesi li ti bio također neopreznim kod svega toga? Jesi, i te kako si bio, i kasnije ćeš i sam vidjeti, da je tako u istinu bilo. Nijesi trebao da se baš uklanjaš toj djevojci, ali je nijesi morao ni tražiti i nastojati, da budeš mnogo s njom. Pogotovo si morao da paziš onda, kad si opazio, da se u tebi i strast javlja... ali ti nijesi na sve to pomišljao i za to nije tvoja krivnja nikako tako velika, kako se tebi izvana pričinja. Ne žalosti se za to više, i opet će biti sve dobro... Pokajat ćeš se i obećati, da ćeš biti bolji, više moliti i paziti, pak ćeš uz marljivo učenje postati dobrim svećenikom. Ja sam uvjeren o tomu, a ovo, što si sada doživio, samo će ti pomoći kod toga...«

— — — — — — — — — —

Rano je ujutru drugoga dana posluživao Chef staromu profesoru kod mise i ispovijedio se iza

toga. Opet je mogao da onako moli ko prije... i mnogo je sada molio Krista, kojemu se opet vratio... mnogo ga je molio za sebe... ali još više, mnogo više za Anu...

Po holandijskom S. M.

9. L. Balet, **Mrtva ljubav.** Roman dviju nesretnih duša. K 1.80, vez. K 2.80.

Pisac je svojom snažnom rukom zahvatio iz života dva mlada i nesretna srca, te nam ih pred oči stavio. I mi gledamo, gdje krv njima protiče, kako ih sreća širi, a tuga steže, osjećamo, gdje ih slutnje more i boli paraju — dok konačno jedno, ono meko i djevojačko, pred našim očima ne ugine. — Roman je pisan vanredno živo i čita se na dušak.

*

M. Maartens, **Siromah duhom.** Roman jedne lude. K 3.—.

Po kompoziciji je i obradbi svojoj taj roman od vanrednoga dojma, te sapinje svojim osebujnim sadržajem upravo jedinstveno čitačevu pažnju. Sadržaj mu je: život i patnje gluhog i slijepog milijunaša-idijote, oko čijih se milijuna pletu najgadnije intrige dvojice palih ljudi. A konac?... pročitajte sami, i ne će vam žao biti.